

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заст. гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** М. Закіров (заст. голов. ред.), канд. іст. наук, заввідділу політологічного аналізу, Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 2 2018

ЗМІСТ

Коротко про головне

До дня Соборності України та 100-річчя проголошення незалежності УНР.....3

Аналітика

Політичні акценти

Потіха А.

Підсумки діяльності Президента України П. Порошенка у 2017 році в оцінках політиків і експертів.....4

Якименко Ю.

Настоящее и будущее Крыма в оценках отечественных и зарубежных экспертов.....11

Рудь І.

Президентські вибори в Чеській Республіці та протестні мітинги в Австрії у контексті українського питання 17

Дем'яненко М.

Останні тенденції взаємовідносин Польщі, Угорщини і Чехії з ЄС: причини загострення та прогнози.....21

Тарасенко Н. Переформатування польського уряду у контексті перспектив розвитку українсько-польських відносин.....	29
---	-----------

До нових стандартів самоврядування

Пальчук В. Медична реформа в Україні та особливості розвитку медицини в ОТГ.....	39
--	-----------

Економічний ракурс

Кулицький С. Оцінка розвитку українсько-польських економічних відносин у сучасному політичному контексті.....	54
---	-----------

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України.....	62
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	64
Кадрова політика НАН України.....	67
Астрономічна наука.....	70
Наука і влада.....	71

До уваги держслужбовця

Блиндарук С. Статистика в Україні. Довідкові видання у фондах НБУВ (1994–2017 рр.).....	75
---	-----------

Коротко про головне

До дня Соборності України та 100-річчя проголошення незалежності УНР

Глава держави: Ми засвоїли уроки історії і політичну боротьбу утримуватимемо в межах європейських стандартів, щоб ворог не зміг підірвати нас із середини

Президент П. Порошенко переконаний, що якби визначні особи початку минулого століття – Михайло Грушевський, Павло Скоропадський, Володимир Винниченко, Симон Петлюра спільно відстоювали інтереси Української держави, вона б не втратила своєї незалежності 100 років тому.

«У кожного з них – своя правда. Історія не знає умовного способу. Але в чому я певний, так це в тому, що, якби всі ці беззаперечно видатні постаті спрацювали як одна команда, Україна не втратила би незалежності. В чому переконався зараз, під час відвідання Музею Києва, де є виставка історичних документів, які демонструють рішення, які приймалися в ті часи», – сказав глава держави під час виступу на урочистому зібранні з нагоди Дня Соборності України та 100-річчя проголошення незалежності Української Народної Республіки.

«Ubi concordia ibi victoria. Де злагода, там перемога. І ця мудрість, закарбована у крилатому латинському вислові, відтак була відома ще в давньоримські часи. І це саме те, що наші предки недооцінили сто років тому. Головне, що не дало тоді постати українській незалежній державі – брак внутрішньої єдності, політичні чвари, анархія», – також наголосив П. Порошенко.

Завадила консолідації українського суспільства в ті часи і комуністично-більшовицька демагогія, зазначив він. «Те, що тепер називається популізмом. Замість того, щоб консолідувати нас в єдину націю – розпалювала класову та соціальну ненависть між різними верствами суспільства. Фантазії про безбуржуазність української нації, неповага до права власності, право сили, а не сила права, брак компетентності та управлінського досвіду, перевага ідеологів над технократами – все це аж ніяк не сприяло українському державному будівництву», – сказав Президент, також зауваживши, що утвердженню незалежної України того часу заважали і постійні чвари у владі.

«Калейдоскопічні зміни урядів, змови і постійні заколоти не залишали шансів на успіх нашої справи. За чотири роки влада в Києві змінилася, увіть собі, за чотири роки – понад десять разів. Поки врешті-решт не дісталася Кремлю на цілих сімдесят один рік», – констатував він.

Саме пропаганда та розповсюдження «фейкових новин» в ті часи допомогло більшовикам в ті часи перемогти, тому нині важливо віднайти способи протидії цій технології, підкреслив глава держави. «Відповідь на запитання, як боротися з російською пропагандою, яка підриває суверенітет та демократію у всьому світі, зараз це вже визнано, шукають на рівні

Євросоюзу та його окремих членів. Ми координуємо наші зусилля зовні з нашими партнерами, а всередині країни я розраховую на саморегуляцію та пропозиції з боку української медіа-спільноти», – сказав П. Порошенко.

«Ми засвоїли уроки. Ми усвідомили помилки. Ми не допустимо їх повторення. Я переконаний, нам вистачить розуму і сил, щоби політичну боротьбу всередині країни утримувати в межах європейських стандартів стосунків влади та опозиції. Це потрібно для того, щоби ворог не зміг підірвати нас із середини, щоби п'ята колона не підняла голови, щоби отаманщина не руйнувала основ державності і демократії», – наголосив Президент. *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2018. – 22.01).*

Аналітика

Політичні акценти

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Підсумки діяльності Президента України П. Порошенка у 2017 році в оцінках політиків і експертів

Оцінюючи діяльність української влади, більшість експертів і політиків переважно звертають увагу на негативні сторони і намагаються критикувати за невиконані обіцянки, чи просто за неналежне виконання своїх обов'язків. При цьому не завжди враховуються деякі успішні дії влади. Адже було багато чого зроблено для розв'язання проблем у внутрішній і зовнішній політиці. Щоправда, більш було позитивного у відносинах із західними партнерами, на що значну увагу звертав Президент України. Разом з тим експерти наголошують, що стабільність всередині держави залежатиме не лише від зовнішніх впливів, а й, насамперед, від дій влади, від того, чи продемонструє вона нарешті ефективні кроки для боротьби з корупцією, чи понесуть відповідальність після оприлюднення е-декларацій недобросовісні чиновники, чи будуть реформи впровадженні не на папері, а в реальності, і багато чого іншого.

Президент П. Порошенко, аналізуючи підсумки роботи української влади у 2017 р., заявив, що у 2017 р. українці змогли довести світові, що здатні на великі звершення та перемоги. «Рік 2017 видався непростим. Але ми змогли довести всьому світу, що об'єднавшись, українці здатні на великі звершення і перемоги», – зазначив П. Порошенко (URL: <https://ukr.media/ukrain/338638/>. 2017. 31.12).

За його словами, головним досягненням 2017 р. було введення країнами ЄС безвізового режиму для українських громадян. «Безвіз, коли український паспорт почали поважати. З 11 червня кожен українець, який отримав біометричний паспорт, не стоячи в чергах, не оплачуючи візові

збори, не заповнюючи купу нікому не потрібних паперів, може вільно подорожувати по Європейському Союзу. Залізна завіса російської імперії або СРСР зруйнована», – наголосив П. Порошенко.

При цьому він заявив, що Україна завершила 2017 р. рядом важливих досягнень і успіхів, одним з яких є підтримка світового співтовариства в боротьбі за відстоювання незалежності, суверенітету і територіальної цілісності держави. «Європейський Союз продемонстрував єдність з нами і продовжив санкції проти Російської Федерації, незважаючи на те, що для них це непросте рішення. Рішення солідарності з Україною, підтримки України, підтримки нашої великої 45-мільйонної нації для них є пріоритетом, тому що справедливість і правда з нами. І агресор повинен заплатити свою ціну. І до цього рішення приєдналися США, Японія, Канада, Австралія та велика кількість союзників по всьому світу», – зазначив глава держави (URL: <https://ukr.media/politics/338235/>. 2017. 29.12).

П. Порошенко переконаний, що отримання безвізу і вступ в силу Угоди про асоціацію має велике значення для громадян України, але їх ще більше цікавлять подальші кроки влади у відносинах з ЄС і НАТО. Не менш важливим, ніж членство у Євросоюзі, є для України і участь у НАТО, адже Російська агресія продемонструвала банкрутство міфу про позаблоковість.

За словами глави держави, Росія напала на позаблокову Україну, окупувала наші території і, головне, – вбила понад 10 тис. громадян України. Тому потрібно сконцентрувати всі зусилля на захисті суверенітету країни і спільними зусиллями з північноатлантичними партнерами розбудовувати українську армію відповідно до стандартів НАТО, яких вона в основному має досягти вже на кінець 2020 р.

П. Порошенко звертає також увагу на досягнення і продовження програми децентралізації, за якою бюджети територіальних громад збільшилися в сім разів, розширилися їхні повноваження. Крім того, за словами глави держави, запущена судова реформа і почав роботу новий Верховний Суд, сформований за новим, прозорим принципом. Розвивається дорожня інфраструктура по всій Україні. «Упевнений, що зараз найважчі випробування вже позаду. Уряд має прискорити темпи економічного зростання, і Президент зробить кілька важливих ініціатив щодо поліпшення інвестиційного клімату», – зазначив він.

П. Порошенко повідомив, що Україна піднялася з 153-го місця в рейтингу Doing Business до 76-го. «Це найбільший прогрес, який продемонструвала будь-яка країна в будь-який час», – підкреслив Президент.

Разом з тим він виразив упевненість, що цього не достатньо, і економіка повинна підніматися швидко, щоб була можливою реалізація подальших реформ.

На думку деяких експертів, найбільш вдалими діями влади, зокрема Президента, у зовнішній політиці – це безвізовий режим, у внутрішній – децентралізація. Як зазначив глава правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко, децентралізація стала однією з найуспішніших реформ, незважаючи на багато неоднозначних моментів. «З

тих реформ, які вже так чи інакше здійснювалися, найбільш успішною можна вважати реформу децентралізації. Але мова йде про фінансову децентралізацію, тому що політична і адміністративна децентралізація так і не відбулися. Для цього потрібно змінювати Конституцію, а цей процес заблокований, і в наслідок ця частина реформи зависла, виходячи з конфліктного політичного контексту», – зазначив В. Фесенко (URL: http://penta.org.ua/expert_comments/4168/. 2018. 4.01).

За словами експерта, фінансові можливості місцевих громад істотно зросли, але в той самий час виникла і необхідність взяти на себе додаткові витрати, що викликало невдоволення у місцевих керівників і стало темою для спекуляції для деяких політичних сил.

В. Фесенко зазначив, що це просто зворотна сторона децентралізації, тобто, отримавши більше фінансових можливостей, місцевим громадам треба брати на себе більше відповідальності.

Крім того, за словами експерта, позитивними можна назвати реформи в силових структурах, зокрема зміни патрульної поліції, позитив від яких переважає деякі негативні моменти. «Негативний ефект пов'язаний з рівнем професіоналізму, з тим, що каральна функція значно зменшилася, спочатку це сприймали як позитив, а потім побачили, що треба застосовувати силу закону і діяти більш жорстко з порушниками. В цілому ж, є певний прогрес в плані масштабів корупції, на першому етапі вона майже зникла, зараз є рецидиви. Але масштаб корупції, яка була при ДАІ і зараз просто непорівнянні», – вважає експерт.

Він також наголосив, що не варто недооцінювати електронні декларації, які стали справжньою революцією. На його думку, на склад наступного парламенту електронні декларації вплинуть набагато сильніше, ніж будь-які зміни у виборчій системі.

Разом з тим, на думку В. Фесенка, незрозумілою поки залишається ситуація з держслужбою. Кабмін намагається надати друге дихання цій реформі, але ми бачимо суперечливі процеси. «Перша спроба адміністративної реформи пройшла, але зараз спостерігаються спроби повернутися до колишньої моделі, тому ми бачимо шарахання в різні боки, ніж системне реформування держслужби», – підкреслив експерт.

Натомість український політолог Д. Корнійчук досить негативно оцінив діяльність Президента України, зокрема що стосується безвізового режиму. За його словами, керівництво країни довело українців до бідності і 99% населення може тільки мріяти про поїздки у Європу як туристи. «При цьому я говорю про туристів, які можуть дозволити собі зупинитися в нормальному готелі, дозволити нормальні ресторани, більше однієї чашки кави і екскурсії. А не тих же жебраків, які полетіли лоукостом і поїдають консерви десь в іспанському хостелі», – зазначив політолог (URL: <http://glavred.info/politika/poroshenko-zhivet-v-zazerkale-no-eto-plyus-ekspert-478895.html>. 2017. 29.12).

При цьому він наголосив, що через невиконання зобов'язань по безвізу Україна може його втратити. І варто нагадати, що в грудневому звіті

Єврокомісії сказано, що Україна не виконує зобов'язання в рамках безвізу, проведення реформ і в боротьбі з корупцією. «Тому вже через півроку безвізовий режим для України на межі скасування. Порошенко живе в якомусь своєму “задзеркаллі”, далекому від народу. Але в цьому і плюс – у нього все менше шансів виграти вибори навіть за допомогою політтехнологій і адмінресурсу», – заявив Д. Корнійчук.

Як інформують ЗМК, депутат Бундестагу від Християнсько-демократичного союзу Н. Реттген також гостро розкритикував Президента України П. Порошенка за нинішній стан справ в Україні щодо боротьби з корупцією.

За його словами, Президент України П. Порошенко має визначитися, хоче він бути президентом чи олігархом – «країна чи гроші». Також він наголосив, що Україні конче потрібно вжити рішучих кроків проти поширення корупції. «І це починається з керівництва держави», – наголосив німецький політик (URL: <https://ukr.media/politics/336798/>. 2017. 20.12).

Ще один представник ХДС – євродепутат Е. Брок – вказав на недостатнє втілення антикорупційної політики в Україні. «Бракує всеосяжного втілення антикорупційних заходів», – наголосив євродепутат.

Німецькі депутати наголошують на недопустимості обмеження повноважень Національного антикорупційного бюро.

Негативно відгукнувся про ситуацію з корупцією й єврокомісар Й. Ган. На його думку, останні події навколо боротьби з корупцією в Україні є «неприпустимими». Разом з тим він нагадав, що надання Україні економічної допомоги з боку Брюсселя прив'язане до виконання Києвом певних умов, у тому числі й щодо боротьби з корупцією.

Аналізуючи зовнішньополітичну діяльність Президента України, експерти наголошують на його відносинах із західними партнерами. Щоправда, як зазначив директор Інституту глобальних трансформацій О. Семеній, Президенту варто більше приділяти увагу країнам-основним партнерам України по зовнішній торгівлі.

За інформацією засобів масової комунікації (ЗМК), у 2017 р. Президент П. Порошенко здійснив 26 закордонних візитів у 18 країн світу. Два державні візити П. Порошенко здійснив разом зі своєю дружиною Мариною. У травні вони відвідали Мальту, а в липні – Грузію. Що стосується офіційних візитів, то Президент їздив в Естонію, Фінляндію, Латвію, Данію, Великобританію, Саудівську Аравію і Португалію. Найбільше іноземних робочих візитів було до Франції і Німеччини – по три. По два робочі візити Президент України здійснив до США і Бельгії (URL: <https://rian.com.ua/interview/20180112/1031228584/vizity-Poroshenko-kolichestvo-kachestvo.html>. 2018. 12.01).

За словами О. Семенія, діяльність варто оцінювати не за кількістю візитів, а за їх результатами. З одного боку, інтенсивність досить висока, з іншого – є питання щодо безпосередньо результативності. І далі можна вести розмову щодо кожного візиту. Тобто який результат був кожного візиту.

За словами експерта, більшість робочих візитів – це були переважно країни Західної Європи, тобто Берлін, Брюссель, Париж. Якщо брати країни, куди найбільше здійснив Президент закордонних робочих візитів, це Франція і Німеччина. «Це можна пояснити, звичайно. По-перше, “Нормандський формат”. По-друге, це справді досить активна роль, у першу чергу, Німеччини, потім Франції у питаннях Мінського процесу. Плюс, звичайно, найбільш важливі це були візити до Вашингтона, які можна насправді назвати безпосередньо для Порошенка успішними», – наголосив експерт.

За його словами, перша особиста зустріч П. Порошенка з Д. Трампом відбулася до особистої зустрічі Д. Трампа з В. Путіним. Плюс те, що були зафіксовані певні речі на рівні двосторонніх домовленостей. Тобто загалом безпосередньо для Президента це був досить успішний візит, і для України він був до певної міри успішний.

При цьому експерт зазначив, що наші основні нині партнери чи союзники перебувають у євроатлантичній спільноті. Але якщо взяти загалом світ, то Україна все ж таки не така маленька країна і її товарообіг зростає не лише з західними країнами, а й країнами Азії та Африки. І саме з лідерами цих країн, на думку експерта, Президент України мав би більше контактувати. «Просто візьміть показники нашого товарообігу, подивіться, з якими країнами ми найбільше торгуємо. І ви побачите, що з першої десятки, можливо, десь з половиною візити Президента туди не відбувалися. Можливо, відбувалися певні зустрічі на полях з лідерами тих чи інших країн. Тобто найбільше впадає в око, кого там вистачало? В першу чергу, наприклад, того ж Китаю. Потім, можливо, певних країн Східної Азії чи Південно-Східної Азії. Там були інші представники України, але це, як правило, були максимум, можливо, спікер парламенту чи міністр закордонних справ», – наголосив О. Семеній.

Він звернув увагу на відносини з Туреччиною, які, на думку експерта, недостатньо активні адже це досить важлива країна для нас наразі. Недостатньо активними є і відносини й з азійськими країнами. Тобто Україна мала б приділити більше уваги саме Азії. «Тому що якщо ми візьмемо банально навіть показники нашої торгівлі, і особливо експорту, що для нас важливо, тобто в нас проблема з платіжним балансом, в нас проблема надходжень, і в цей час в основному з цими країнами ми маємо досить непогані стосунки і позитивні», – зазначив експерт.

За його словами, саме в цьому напрямі відбувається важливе військово-технічне співробітництво. І там, у сфері ВТС, це майже на 100 % специфіка Азії, і країн Африки, куди Україна найбільше постачає озброєнь. Саме держава має стимулювати поглиблення співробітництва з цими країнами. «І це в першу чергу стосується візитів перших осіб, коли вони приїжджають з певним візитом, як раз під час цих візитів укладаються важливі контракти. Без них ви можете скільки завгодно на робочому рівні мати гарні контакти, підводити певні речі, але контракти не будуть підписані», – вважає експерт.

На його думку, саме така специфіка цього регіону, коли вони бачать, що перша особа держави чи керівництво приділяє увагу цьому, значить,

можна розвивати співробітництво в такій чутливій сфері. Якщо ні, то далі розмов і невеликих контрактів справа не буде йти.

Деякі експерти вважають, що візити Президента України не завжди є ефективними, зокрема до Європи, але виглядають ефектно. І це можна буде використовувати у майбутній виборчій кампанії. Як зазначив політолог О. Якубін, вже з осені українців «бомбардують» рейтингами політиків, щоб сформувати якусь певну думку в суспільстві. За його словами, П. Порошенку доведеться виконати частину своїх обіцянок або ж піти з політичної арени.

Опоненти П. Порошенка вже давно активізували свою діяльність щодо дискредитації Президента. Його часто критикують за невиконання непритаманних для нього обов'язків. При цьому в ЗМК часто з'являється негативна інформація щодо дій Президента, яка не підтверджена документально. Активно поширюється інформація про якісь значні розтрата коштів П. Порошенком і його оточенням, про якісь закулісні домовленості, які загрожують державній безпеці. Зокрема, інформація про Президента України П. Порошенка, який у 2007 р. нібито письмово зобов'язувався не працювати проти Росії, виявилася дрібною та недолугою помстою М. Саакашвілі. Таку думку висловила політолог Я. Соколовська, коментуючи вкидання фейкової новини про написання листа П. Порошенку у ФСБ у 2007 р.

За її словами, таким чином М. Саакашвілі намагався помститися П. Порошенку за затримання Службою безпеки України. «Вуха Саакашвілі стирчать настільки смішно, що це увійде в історію українського політичного анекдоту». – вважає експерт.

Вона також наголосила на непрофесійності низки українських ЗМІ, які оперативно поширили недостовірну інформацію. «Треба взагалі тут поговорити про якість журналістики: як можна не перевірити таку річ? Як можна не подзвонити хоча б прес-секретарю президента Цеголко? Як можна не перевірити рік, коли одружився син Порошенка Олексій і одружити його на вісім років раніше? хлопці, це сором і ганьба», – підкреслила Я. Соколовська.

Навіть представники опозиції не довіряють подібній інформації. Як зазначив народний депутат від ВО «Батьківщина» І. Луценко, жодних причин підозрювати П. Порошенка у співробітництві з російськими спецслужбами немає «Безумовно верифікувати (підтвердити) цю інформацію надзвичайно важко. Тому би я, поки що, забув би про свій статус колишнього журналіста і говори би як політик. Доказів співробітництва Петра Порошенка з російськими спецслужбами, у мене особисто, навіть за всієї наявної інформації, немає. Інших питань до Президента щодо російсько-українського протистояння є багато. Але подібна інформація мало що додає до дій або бездіяльності Президента у ході конфлікту. Йому можна багато, що закинути, але прямо писати зобов'язання ФСБ – ну навряд чи!» – заявив І. Луценко.

У цілому ж експертна оцінка діяльності Президента України, як і всієї влади неоднозначна. Зрозуміло, що ми живемо в парламентсько-президентській державі і Президент має обмежені Конституцією

повноваження і не може відповідати за всі гілки влади. Проте значна частина населення все ж переконана, що саме Президент має відповідати за все. Тому коли оцінюється діяльність влади, то в першу чергу говорять про Президента.

Як інформують ЗМІ, Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва 15–22 грудня 2017 р. провів експертне опитування «2017 рік в оцінках експертів», метою якого було з'ясувати думки та оцінки експертів щодо основних підсумків 2017 р. для України та прогнозів на наступний рік. Усього було опитано 55 експертів (URL: <http://dif.org.ua/article/pidsumki-2017-roku-otsinki-ekspertiv>. 2017. 27.12).

Щодо позитивних зрушень, то, за оцінками експертів, найважливішою позитивною подією 2017 р. в Україні було довгоочікуване запровадження безвізового режиму між Україною та країнами Європейського Союзу. До головних позитивних подій експерти віднесли також старт медичної та освітньої реформ, а також початок пенсійної реформи та пов'язане з цим підвищення пенсій.

Щоправда, питань до пенсійної та медичної реформ, як і судової, є багато і низка експертів вважають ці реформи найбільш неоднозначними подіями року, які можуть бути оцінені як позитивно, так і негативно.

Найбільш негативними подіями року експерти назвали атаки на Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та спроби дискредитації відомства в контексті конфронтації з Генеральною прокуратурою (ГПУ), відсутність значущих результатів боротьби з корупцією, а також низку подій, пов'язаних із М. Саакашвілі. Серед інших негативів, що їх відзначають експерти, – наступ влади на громадянське суспільство, продовження військових дій на Донбасі та окупації Криму, а також нові конфліктні моменти у відносинах України з країнами-сусідами (Польщею та Угорщиною). Невдачі в економічній сфері, на думку експертів, пов'язані, у першу чергу, із складною соціально-економічною ситуацією в країні, інфляцією та продовженням мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення.

Експерти також спробували спрогнозувати подальший перебіг подій у 2018 р. На їхню думку, у 2018 р. варто очікувати посилення політичної конфліктності та протистояння, а також фактичного розгортання президентської та парламентської виборчих кампаній на тлі запланованих на 2019 р. чергових виборів в Україні.

Разом з тим експерти застерігають щодо зростання популізму, погіршення соціально-економічної ситуації та зростання соціальної напруженості, що потенційно може вилитись у вуличні акції протесту.

У зовнішньополітичному контексті експерти також очікують суперечливі для України тенденції: з одного боку, очікується продовження санкцій та подальшої міжнародної ізоляції Росії, а з іншого – спад підтримки та уваги до України у зв'язку з турбулентністю на міжнародній арені та розчаруванням Заходу в прогресі українських реформ через небажання боротись із корупцією. Крім того, експерти прогнозують і ускладнення відносин із МВФ, що може спричинити погіршення фінансової стабільності в

Україні, подальше погіршення відносин з Росією та можливе локальне загострення конфлікту на Донбасі.

Всі ці проблеми доведеться розв'язувати владним структурам, і найбільша відповідальність ляже на плечі Президента України. Як він із цим буде справлятися покаже час і майбутні вибори, на яких оцінку владі дадуть не лише експерти, а й виборці України.

Ю. Якименко, мл. науч. сотр. ФПУ НБУВ

Настоящее и будущее Крыма в оценках отечественных и зарубежных экспертов

Проблематика, связанная с ситуацией вокруг Крыма, остается в фокусе внимания СМИ, несмотря на то, что большинство наблюдателей полагают, что в обозримом будущем она вряд ли подвергнется кардинальным изменениям.

Так, по данным экспертного опроса благотворительного фонда «Инициатива по исследованию восточноевропейской безопасности» (East European Security Research Initiative Foundation), опубликованным в январе, 40 % опрошенных экспертов заявили, что в ближайшие годы в Крыму сохранится статус-кво. При этом 23 % экспертов считают, что Россия будет усиливать милитаризацию полуострова, а 21 % респондентов считают, что против России будут усилены санкции за захват Крыма (URL: <http://qha.com.ua/ru/politika/stsenarii-razvitiya-situatsii-v-krimu-i-na-donbasse-opros-ekspertov/185660/>).

Сегодня среди главных тем, определяющих вектор дискуссий о будущем Крыма, – возможность денонсации договора о дружбе и сотрудничестве между Украиной и РФ, отрицание российской стороной нарушения условий Будапештского меморандума, заявления российского руководства о готовности вернуть Украине военную технику, оставшуюся в Крыму, а также тема нарушения на полуострове прав человека, отраженная в резолюции ООН по Крыму и заявлениях представителей Евросоюза.

Напомним, по заявлению министра иностранных дел РФ С. Лаврова, Россия не нарушает условий Будапештского меморандума, поскольку не угрожает Украине применением ядерного оружия. «Мы много раз отвечали на вопросы, в том числе в отношении Будапештского меморандума от 1994 года, в соответствии с которым Украина отказалась от ядерного оружия, а Россия обязалась не применять ядерное оружие против Украины. Я напомним, мы так и не применяли и не угрожали ядерным оружием Украине, поэтому никакого нарушения Будапештского меморандума не произошло», – считает глава российского внешнеполитического ведомства (URL: <https://www.segodnya.ua/world/russia/lavrov-rasskazal-kak-rf-vypolnyaet-budapeshtskiy-memorandum-v-otnoshenii-ukrainy-1105606.html>).

Некоторые эксперты допускают при этом наличие в Крыму ядерного оружия и называют такую угрозу одним из элементов «гибридной войны». «Я считаю, что это вполне вероятная гипотеза. Другое дело, что я не могу читать мысли россиян, и потому мне трудно предсказать, готовы ли они использовать его. Вполне возможно, что они рассматривают это лишь как политически выгодную возможность шантажировать Запад. Но мы не должны исключать никаких вероятностей», – заявил по этому поводу президент Фонда «Потомак» Ф. Карбер на прошедшей в начале декабря в Вашингтоне конференции «Столетие украинской борьбы за независимость».

Не исключила наличия ядерного оружия в Крыму и научный сотрудник программы международной безопасности Belfer Center в школе Кеннеди Гарвардского университета М. Будджерин. «Деталей по поводу ядерного оружия в Крыму не так много. Мы знаем, что оно было там во времена Советского Союза. Во время развала СССР Москва настаивала, чтобы Черноморский флот входил в стратегические ядерные силы СНГ. После подписания Россией договора аренды Севастопольской военной базы, примерно в 2001–2002 годах, находившуюся там авиатехнику заменили на более новые образцы. В том числе Су-24, – бомбардировщики двойного назначения, которые могут использовать как с обычными, так и с ядерными вооружениями», – рассказала эксперт. «Не стоит забывать и про подводные лодки, которых на момент распада Союза насчитывалось восемнадцать. Их украинской стороне не показывали. Тем не менее, точных данных о наличии или отсутствия ядерного оружия в Крыму у нас нет», – подчеркивает эксперт. В то же время, по мнению М. Будджерин, даже если в распоряжении России на полуострове есть ядерное оружие, она пока не готова использовать его в качестве инструмента политического влияния (URL: <https://ru.krymr.com/a/28909221.html>).

По словам украинского военного эксперта О. Жданова, разговорами о Будапештском меморандуме и возможной денонсации Договора о дружбе руководство РФ пытается «закрыть» тему аннексии Крыма. «Россия пытается найти любое оправдание для того, чтобы вывести Крым за скобки переговоров», – считает он (URL: <https://www.segodnya.ua/world/russia/lavrov-rasskazal-kak-rf-vypolnyaet-budapeshtskiy-memorandum-v-otnoshenii-ukrainy-1105606.html>).

Скептически большинство украинских экспертов отнеслись и к инициативе президента РФ о возможности возвращения Украине захваченной в Крыму военной техники. Российское руководство использует этот шаг для продолжения антиукраинской информационной кампании и демонстрации «смягчения» своей позиции относительно Украины, считают аналитики Центра исследований армии, конверсии и разоружения (ЦИАКР).

«Предложение Путина о передаче украинской корабельной, авиационной и бронетехники, захваченной российскими оккупантами в Крыму, – один из шагов кремлевского режима накануне президентских выборов в РФ. В частности, приближение срока введения США жестких санкций против РФ (в том числе, против ближайшего окружения Путина)

заставляет его идти на демонстрацию готовности к смягчению позиции относительно Украины. Это предложение находится в той же плоскости, что и “миротворческие инициативы” кремлевского режима относительно ситуации на Донбассе», – говорится в заявлении ЦИАКР.

Возвращение техники с точки зрения усиления потенциала ВСУ «не будет иметь ни одного позитивного момента, а наоборот, приведет к неприемлемым финансовым затратам (в том числе, с выплатой стране-агрессору за запасные части значительных средств) и сформирует негативный информационный фон вокруг Украины», считают украинские военные эксперты.

Кроме того, по их мнению, начало процесса передачи украинского вооружения и военной техники из Крыма позволит российской власти создать условия для отмены введения США новых санкций и снятие ЕС существующих санкций.

Поэтому, считают в ЦИАКР, Украине не стоит реагировать на официальном уровне на предложение В. Путина. «Не соглашаться ни на какие переговоры (даже для “предыдущей верификации ОВТ”) с российской стороной по этой тематике до президентских выборов. Официально провозгласить о нецелесообразности возвращение уничтоженной небоеспособной техники из Крыма. Продлить работу в рамках существующих процессов и формата МИД, МО и Министерства юстиции Украины о подаче исков в международные суды касательно выплаты Россией компенсации за захваченные ОВТ в Крыму», – рекомендуют эксперты аналитического центра.

«Россия ни при каких условиях не будет передавать Украине ни одного образца ОВТ в исправном состоянии. Ремонт и возобновление технической готовности и боеспособности ОВТ будет требовать значительных средств. При этом, этот процесс поставит Украину в зависимость от России и станет поводом для реализации мощной антиукраинской информационной кампании», – говорится в заявлении ЦИАКР ([URL: https://www.ukrinform.ru/rubric-crimea/2380904-vozvrashenie-tehniki-iz-kryma-eksperty-prokommentirovali-sedrost-putina.html](https://www.ukrinform.ru/rubric-crimea/2380904-vozvrashenie-tehniki-iz-kryma-eksperty-prokommentirovali-sedrost-putina.html)).

О том, что заявление о готовности передать Украине военную технику из аннексированного Крыма может быть связано с президентской кампанией в России, говорит и глава правления Центра прикладных политических исследований «Пента» В. Фесенко. «Путин на этих президентских выборах в России выступает в роли эдакого миротворца. Поэтому он поддерживает обмен пленными и заявляет о готовности отдать Украине военную технику. Его слова рассчитаны отчасти на российского избирателя, но прежде всего на западных переговорщиков. Путин таким “жестом доброй воли” хочет показать, что не агрессивен, готов к компромиссам и улаживанию конфликта с Украиной. Но нужно понимать, что с высокой вероятностью те корабли, самолеты и бронетехника, которые намерен вернуть российский президент, если и будут переданы Украине, то в небоеспособном виде», – говорит политолог, подчеркивая, что возвращение техники также может быть связано

с рядом неприемлемых для Украины условий, которые косвенно могут предполагать признание Украиной российского статуса Крыма. «Россия обязательно выдвинет какие-то дополнительные требования. Если условия будут неприемлемы для Украины, нужно будет публично и аргументированно от них оказаться», – прогнозирует В. Фесенко (URL: <http://fakty.ua/254931-kreml-hochet-vynudit-kiev-priznat-rossijskij-status-kryma--eksperty>).

Подобной точки зрения придерживается и военный эксперт О. Стариков. «Денег на модернизацию кораблей будет потрачено больше, чем на постройку такого же корабля, но с новым вооружением. Это нецелесообразно. И главное – если украинское военно-политическое руководство примет такое решение, то Украина автоматически откажется от Крыма и базы Черноморского флота Украины», – заявляет он (URL: <http://fakty.ua/254931-kreml-hochet-vynudit-kiev-priznat-rossijskij-status-kryma--eksperty>).

«Предложение Путина рассчитано на быструю и резкую реакцию официального Киева. Кремлю выгодно попробовать показать полную недоговороспособность Украины. Однако не стоит соглашаться с предложением российского президента, поскольку не должно быть иллюзий в готовности России передать что-либо ценное», – считает политолог Е. Магда (URL: <http://fakty.ua/254931-kreml-hochet-vynudit-kiev-priznat-rossijskij-status-kryma---eksperty>).

В свою очередь некоторые российские эксперты считают, что вопрос статуса Крыма может быть снят Западом с повестки дня при условии успешного урегулирования ситуации на Донбассе. Ранее о том, что сценарий о снятии крымской темы с политической повестки и признании Крыма частью России обсуждается «умеренными кругами в западном сообществе» заявлял постоянный представитель Крыма при президенте РФ Г. Мурадов.

«Действительно, в западных кругах есть понимание, что Крым де-факто является и будет являться частью России, изменить эту ситуацию невозможно», – считает заведующий кафедрой интеграционных процессов МГИМО Н. Кавешников. В то же время, подчеркивает эксперт, хотя на Западе и готовы снизить накал риторики по крымской теме, «это не следует понимать как признание Крыма де-юре частью России».

«Они просто уберут этот вопрос на периферию повестки дня, периодически будут делать заявления о непризнании Крыма частью России, но данный факт не будет мешать налаживать те или иные формы практического сотрудничества с Россией. Однако этот сценарий может быть реализован лишь при прогрессе урегулирования ситуации на юго-востоке Украины. Лишь при прогрессе в урегулировании ситуации на юго-востоке Украины возможны шаги по налаживанию какого-то политического взаимодействия между Россией и западными странами», – отмечает Н. Кавешников (URL: <https://ukraina.ru/digest/20180110/1019751570.html>).

О том, что Запад фактически уже начал процесс смещения вопроса Крыма на периферию повестки дня, говорит и заместитель директора Центра украинистики и белорусистики МГУ им. М. В. Ломоносова Б. Беспалько.

«Много риторики, обращенной к России, базируется именно на донбасской проблеме. По большому счету, о Крыме уже не вспоминают. Минские соглашения, которые используются для обвинения России в том, что она их якобы не соблюдает, не содержат ни одной строчки о Крыме», – отмечает он, подчеркивая тем не менее, что такая ситуация в обозримой перспективе не приведет к официальному признанию полуострова частью РФ. При этом эксперт указывает, что Запад «неоднороден». «Все европейские государства заинтересованы в том, чтобы забыть о Крыме и вернуться к хорошим отношениям, а для определенных кругов в США, наоборот, может быть выгодно дестабилизация от Ближнего Востока до Каспия, Евразийского пространства», – поясняет Б. Беспалько. Он считает также, что благодаря крымской тематике украинская власть «может возбуждать к себе интерес и получать ресурсы от западных стран» (URL: <https://ukraina.ru/digest/20180110/1019751570.html>).

В подобном ключе высказываются и некоторые украинские эксперты.

«В Минских соглашениях есть такой подпункт “вывод всех иностранных вооруженных формирований с территории Украины”. Крым тоже является территорией Украины, по нашему законодательству. Но Крым не подразумевался в Минске. Наша власть, фактически, Минскими соглашениями обменяла Крым на Донбасс. И то, что они сегодня время от времени резолюции принимают в ООН, и каждая резолюция подается у нас как большая победа – это только имитация», – считает президент Центра исследований социальных перспектив Донбасса С. Гармаш (URL: https://gazeta.ua/ru/articles/krym/_ctoby-zabrat-krym-nuzhno-ob-yavit-voynu-rossii-ekspert/815467).

Напомним, в ноябре в ООН был принят обновленный проект резолюции по Крыму, в котором, среди прочего, организация призвала российское руководство к соблюдению прав человека на полуострове.

«Правительству РФ рекомендуется обеспечить соблюдение установленного в международном гуманитарном праве запрета принуждать жителей оккупированной территории Крыма служить в вооруженных силах Российской Федерации, положить конец обыскам домов, которые проводят правоохранительные органы в Крыму. Российские власти должны обеспечить реализацию права лиц и групп лиц на свободу проведения мирных собраний, выражения взглядов, совести и религии в Крыму без дискриминации по каким-либо признакам, в том числе расе, гражданству, политическим взглядам, этнической принадлежности или сексуальной ориентации», – было сказано в 20-м докладе Мониторинговой миссии ООН по ситуации с правами человека в Украине за период 16 августа – 15 ноября 2017 года (URL: <https://www.segodnya.ua/politics/prekratit-pytki-i-pohishcheniya-oon-obratilas-k-rossii-po-krymu-1098042.html>).

Кроме того, ООН призвала власти РФ воздержаться от применения в Крыму российских законов о противодействии экстремизму ради запрета мирных религиозных практик мусульман Крыма, а также освободить всех тех, кого задержали по таким обвинениям.

К освобождению украинских политзаключенных в Крыму Россию призывали и представители Евросоюза, подчеркивая, что в ЕС продолжат политику непризнания аннексии полуострова. «Международным правозащитникам следует предоставить на полуостров полный, свободный и беспрепятственный доступ, и Европейский Союз ожидает, что все незаконно задержанные граждане Украины на территории незаконно присоединенного Крымского полуострова и в России будут освобождены как можно скорее», – говорилось в одном из недавних заявлений (URL: <http://news.eizvestia.com/full/1901-es-obratilsya-k-moskve-s-zayavleniem-po-krymu>).

«Россия делает ошибки. Если говорить, например, о факторе крымских татар, то нельзя сказать, что проблема исчезнет сама по себе. Тут дело не в Украине, а в том, что есть системное нарушение прав коренного народа, есть невыполнение решения суда по восстановлению действия Меджлиса и т. д.» – рассуждает директор Института национальных стратегий Украины политолог О. Яхно. По ее словам выбранный Украиной международно-правовой вариант возвращения Крыма сегодня является единственно возможным. Кроме того, считает политолог, Россия делает серьезную ошибку, пытаясь превратить Крым в военную базу. «Россия делает в отношении Крыма серьезные ошибки, поэтому, момент возврата Крыма, в том числе, будет зависеть и от ошибок России», – считает О. Яхно (URL: <https://fraza.ua/analytics/264400-smozhet-li-ukraina-vernut-krym-prognozy-ekspertov->).

«Демилитаризация Донбасса – это гораздо проще, чем демилитаризация Крыма, в котором уже добрые сто лет находится военно-морская база», – комментирует проблему директор социологической службы «Украинский барометр» политолог В. Небоженко. «Это проблема не Украины, и заниматься этим будет международное сообщество. И, скорее всего, в отличие от Донбасса, там будет какой-то промежуточный период, когда Крымом будут управлять международные организации в сотрудничестве с Россией и Украиной. Это очень долгий процесс, который может затянуться даже на десятилетия», – считает эксперт (URL: <https://fraza.ua/analytics/264400-smozhet-li-ukraina-vernut-krym-prognozy-ekspertov->).

По мнению директора Украинского института анализа и менеджмента политики Р. Бортника, возвращение Украиной контроля над Крымом потребует серьезной модернизации государственной политики в отношении полуострова. «Вместо политических лозунгов и декларации необходима стратегия постепенного возвращения влияния Украины в Крыму, – считает эксперт. – На начальных этапах – обеспечение работы уполномоченного по правам человека, обеспечение функционирования украинских СМИ в Крыму,

українського образования, возвращение украинских экономических субъектов в Крым. Со временем, при постепенном наращивании этого присутствия, рано или поздно появятся политические условия для возвращения полного суверенитета Украины на этой территории» (URL: <https://frazua.com/analytiks/264400-smozhet-li-ukraina-vernut-krym-prognozy-ekspertov->).

Таким образом, заключают эксперты, перспективы возвращения Крымского полуострова под украинский контроль зависят от целого комплекса внешних и внутренних факторов и представляются хотя и долгосрочной, но осуществимой задачей.

І. Рудь, мол. наук. співроб. ФПУ НБУВ

Президентські вибори в Чеській Республіці та протестні мітинги в Австрії у контексті українського питання

У Чехії завершився перший тур президентських виборів. Це другі загальнонародні вибори глави держави в історії республіки

У першому турі виборів на президентський пост, крім М. Земана, який балотується на другий термін, брали участь ще вісім кандидатів: Ї. Драгош, экс-посол Чехії у Франції П. Фішер, продюсер і композитор П. Ганниг, лікар і, за другою освітою, фахівець з міжнародних відносин М. Гілшер, экс-власник лотерейної компанії, письменник, журналіст М. Горачек, менеджер, голова Асоціації оборонної промисловості Чехії І. Гінек, экс-голова Ради директорів автомобілебудівного підприємства Škoda Auto В. Кулганек і экс-прем'єр-міністр М. Тополанек.

До другого туру виборів, крім чинного наразі президента Земана, вийшов колишній голова Академії наук Чеської Республіки Ї. Драгош.

Згідно з даними Чеського статистичного управління, у виборах брали участь близько 60 % чеських виборців. За М. Земана проголосували 41,84 % виборців, а за Ї. Драгоша – 25,13 %. Другий тур виборів, за законодавством, відбудеться 26 та 27 січня

Як відомо, М. Земана підтримують, головним чином, виборці лівих поглядів, у той час як його суперники прагнуть заручитися підтримкою прихильників праволіберальних партій. М. Земан має негативний імідж в Україні після своїх висловлювань про Крим та війну на Сході України (URL: <https://www.unian.ua/world/2344562-u-chehiji-zavershivsya-pershiy-tur-prezidentskih-vivoriv.html>. 2018. 13.01).

М. Земан відомий своєю проросійською позицією, окрім того, він давно виступає з позицій поміркованого євроскептика і противника членства в НАТО. Своєю чергою, у той час як колишній голова Академії наук Ї. Драгош відстоює збереження антиросійських санкцій, його програма цілком націлена на євроінтеграцію.

Оскільки жоден з кандидатів не набрав абсолютної більшості голосів, Земанові й Драгошу належить поборотися за голоси виборців у другому турі голосування, який повинен відбутися 26–27 січня.

Як повідомляють чеські ЗМІ, у першому турі М. Земан виграв у Ї. Драгоша у всіх округах, окрім Праги. У чеській столиці за науковця проголосували 35. Та все ж, за попередніми прогнозами соціологів, Ї. Драгош має більше шансів перемогти в другому турі. Якщо політичні преференції чехів за два тижні не зміняться, то Ї. Драгош мав би здолати М. Земана з невеликою перевагою – 48,5 % проти 44 %.

Слід також зазначити, що четверо кандидатів вже публічно заявили про свою підтримку Ї. Драгошу. М. Тополанек, М. Гілшер, М. Горачек та В. Кульганек закликали своїх прихильників голосувати за Ї. Драгоша в другому турі (URL: <https://zbruc.eu/node/75369>. 2017. 13.01).

Між тим з огляду на заяви М. Земана його перемога може бути ознакою невтішних для України тенденцій еволюції настроїв серед населення однієї з найбільш успішних країн колишнього соціалістичного табору і зростання проросійських настроїв у Європі в цілому. У жовтні 2017 р. президент Чехії М. Земан у Парламентській асамблеї Ради Європи заявив, що анексія Криму Росією є «завершеною справою», і пропонує владнати її шляхом виплат Україні. «Крим – це анексія, без сумніву. Та це завершена справа», – сказав М. Земан. За його словами, Україні і Росії слід домовитися про «якусь компенсацію – чи у фінансовій формі, чи нафтою і газом», – додав він. У разі незгоди щодо Криму може початися «європейська війна», застеріг чеський президент. «Ми маємо уникнути європейської війни і водночас компенсувати Україні втрату Криму», – звернувся він до депутатів.

Міністр закордонних справ України П. Клімкін так відреагував у Twitter на ці заяви: «Крим не продається, Залиште Земана, його не виправити. В театрі є режисери і є актори. Ті, хто запросили його до виступу, знали, що він скаже. З ними і треба боротися», – написав він.

Постійний представник України при Раді Європи Д. Кулеба також назвав М. Земана «актором», додавши, що «Крим не продається».

Раніше президент М. Земан неодноразово теж публічно висловлювався про те, що Україна не зможе повернути Крим, та засуджував санкції проти Росії, що їх запровадили після анексії Криму. Висловлювання М. Земана щодо України не знайшли підтримки в самій Чеській Республіці.

Так, на думку заступника директора чеської аналітичної агенції «Європейські цінності» Я. Янди, чеський президент діє в інтересах Росії і його коментарі спрямовані на те, аби де-факто легітимізували російську окупацію української території. «Чеський президент Мілош Земан діє як російський троянський кінь або як уповноважений російських інтересів за кордоном», – сказав він у коментарі для BBC Україна.

Водночас депутат Європарламенту від Чехії Я. Штетина назвав слова М. Земана образою в бік українців, які «постраждали за оборону країни». «Земан змушує Україну продати частину своєї території. Він забув чи ніколи не знав, що таке захищати свободу своєї землі. Це плювок в обличчя тисячам

українців, які постраждали за оборону країни», – заявив він ВВС Україна. У Посольстві Чехії в Україні тим часом наголосили, що президент М. Земан висловив особисту точку зору щодо анексії Криму. «Посольство зафіксувало інформацію, що з'явилася в ЗМІ стосовно виступу Земана у Парламентській асамблеї Ради Європи. За даними ЗМІ, у деяких частинах виступу йшлося про його особисту точку зору», – цитує заяву посольства агенція УНІАН. (URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/news-41570561>. 2017. 10.10). Проте слід враховувати, що чеські виборці попри зазначені експертні думки підтримують М. Земана з усіма його «акторськими» заявами і принаймні друге місце в перегонах за пост президента Чеської Республіки вони йому надали. Тобто вірогідність того, що гучні заяви поміркованого євроскептика М. Земана були не тільки почуті, а й певною мірою підтримані.

Не менш показові, з точки зору розвитку внутрішньоєвропейської ситуації, події відбуваються і в сусідній Австрії. 13 січня 2018 р. жителі столиці Австрії Відня вийшли на протест проти нового правоконсервативного уряду. Новий уряд Австрії прийшов до влади за результатами парламентських виборів у жовтні минулого року. Партія свободи увійшла в коаліцію з консервативною Австрійською народною партією.

Організатори січневого мітингу закидають кабінету нового канцлера Австрії С. Курца расистські, екстремістські та неофашистські ухили. «Нові фашисти не підкоряють нашу країну», – заявив один з активістів «Платформи за людяну політику надання притулку» М. Геннер на протесті у Відні. У поліції констатували, що демонстрація мирна. До участі в акції закликали також організації «Наступ на правих» та «Платформа радикальних лівих».

Як відомо, С. Курц очолив уряд завдяки утворенню коаліції Австрійської народної партії з правопопулістами з Австрійської партії свободи. Представник останньої, новий віце-канцлер Гайнц-Крістіан Штрахе на початку січня заявив, що нова парламентська більшість зупинить нелегальну міграцію до Австрії (URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/avstrii-tusyachi-lyudey-protestuyut-protiv-1515861387.html>. 2018. 13.01)

В акції взяли участь близько 20 тис. осіб, демонстрація пройшла мирно. Її учасники зібралися на площі К. Броди біля Західного вокзалу Відня і пройшли маршем до центру міста.

Організатори звинувачують правлячу коаліцію у складі Австрійської народної партії (АНП) та Австрійської партії свободи (АПС) у расистських, правоекстремістських і неофашистських тенденціях.

Раніше канцлер Австрії та голова АНП С. Курц оприлюднив намір нового уряду покласти край нелегальній міграції в країну. Він назвав «повним провалом» дії політиків, які несуть відповідальність за великий потік мігрантів, що хлинув до Європи у 2015 р.

Крім нього гучні заяви зробив глава МВС Австрії, член Партії свободи Г. Кікль. Зокрема він заявив про потребу концентрації біженців у спеціальних центрах спричинили хвилю обурення через асоціації з нацистськими концтаборами

(https://zik.ua/news/2018/01/14/v_avstrii_proyshov_bagatotysyachnyy_protest_protiv_ultrapravyyh_v_uryadi_1244757. 2018. 14.01).

Через кілька днів після мітингів у Відні С. Курц фактично знову підтвердив свою позицію щодо емігрантів, проти якої виступили учасники акцій протесту. Зокрема канцлер Австрії С. Курц у розмові з канцлером ФРН А. Меркель заявив, що дискусія з приводу квот на прийом мігрантів займає «занадто багато місця» в ЄС.

Канцлер Німеччини А. Меркель під час зустрічі з канцлером Австрії С. Курцем в Берліні 17 січня заявила, що Австрія і Німеччина мають виступити за зміцнення зовнішніх кордонів Євросоюзу і боротьбу з нелегальною міграцією.

А. Меркель під час зустрічі підкреслила, що потрібно зміцнювати партнерські відносини з країнами походження мігрантів, шукати нові форми співпраці з ними, а також боротися з перевізниками нелегалів.

У той самий час, на думку австрійського канцлера С. Курца, для боротьби з нелегальною міграцією потрібно зміцнювати зовнішні кордони ЄС. Також австрійський канцлер зазначив, що дискусія з приводу квот на прийом мігрантів займає «занадто багато місця» в ЄС.

Видання зазначає, що це перший візит С. Курца в Німеччину відтоді, як він очолив австрійський уряд.

Видання «Німецька хвиля» відзначало, що у 2015 р., у розпал міграційної кризи, С. Курц почав різко критикувати сусідню Німеччину, яка вимагала від інших країн ЄС приймати біженців зі Сходу (на посаді держсекретаря у справах інтеграції, політик говорив, що Австрії необхідно більше «культури гостинності»). Під час виборчої кампанії у 2017 р. С. Курц обіцяв перекрити міграційні потоки у Європу, знизити розмір допомоги для біженців, а також позбавити допомоги інших іноземців, які не живуть в Австрії мінімум п'ять років (URL: <http://gordonua.com/news/worldnews/merkel-i-kurc-vystupili-za-ukreplenie-vneshnih-granic-es-i-sokrashchenie-nelegalnoy-migracii-227495.html>. 2018. 18.01).

Для розуміння ситуації з мігрантами в Австрії цікавою ілюстрацією виступає статистика, надана Австрійською католицькою церквою. Офіційний представник архієпископства Відня зазначив, що близько 75 % із 750 хрещених у 2017 р. повнолітніх були вихідцями з мусульманських країн. Тільки в столиці Австрії хрещення прийняли 260 осіб з 15 країн.

У той самий час особа, що відповідає в архієпископстві за хрещення дорослих, Ф. Досталь вважає, що мігранти змінюють віру не заради збільшення своїх шансів на отримання притулку. Вона зазначила, що католицька церква в Австрії не хоче отримувати псевдохристиян і строго підходить до відбору кандидатів. Нагадаємо, що гостра міграційний криза в ЄС виникла у зв'язку з бойовими діями на Близькому Сході і в Африці. За інформацією Президента Європейської ради Д. Туска, протягом 2015 р. у Європу прибуло близько 1,5 млн мігрантів.

У Міжнародній організації з питань міграції повідомляють, що у 2016 р. у Європу прибуло 387 895 біженців, ще 5143 загинуло або зникло безвісти, у 2017 р. прибуло 184 169 біженців, 3116 загинуло або так само зникло безвісти (URL: <http://gordonua.com/news/worldnews/v-avstrii-sotni-migrantov-musulman-pereshli-v-hristianstvo-226865.html>. 2018. 14.01).

Отже, даючи оцінку президентським виборам у Чехії, Україна розраховує на зміну риторики чеського керівництва щодо українського питання. Чинний президент Чехії М. Земан навряд чи здатен на такі метаморфози, тому для нашої держави подібна зміна риторики може відбутися лише зі зміною чеського глави держави. У свою чергу протестні акції в Австрії стали результатом попередніх виборів в Австрії у жовтні 2017 р. та перемоги на них правих сил, які виступали за жорсткішу політику щодо мігрантів. Уряд С. Курца намагається втілити свою передвиборну програму, що, очевидно, не знаходить підтримки у його опонентів, які становлять значну частину австрійського суспільства. На сьогодні питання нелегальної іміграції актуально для всього ЄС і для таких ключових континентальних держав, як Австрія і Німеччина зокрема. Для України протести проти політики правих, які останнім часом так чи інакше займають здебільшого проросійську позицію, є позитивним сигналом збереження Австрії у таборі її прихильників.

М. Дем'яненко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Останні тенденції взаємовідносин Польщі, Угорщини і Чехії з ЄС: причини загострення та прогнози

Останнім часом спостерігаються дещо напружені взаємини між керівництвом окремих європейських країн з ЄС. У першу чергу мова йде про Польщу, Угорщину та Чехію. Правлячі кола цих країн реалізують політику, що не завжди відповідає стандартам ЄС, підриває його єдність у розв'язанні актуальних проблем. Тому керівництво об'єднаної Європи намагається адекватно реагувати на виявлені загрози, запустивши навіть санкційні процедури всередині ЄС. Однак подальше загострення взаємовідносин може нести загрози як для об'єднаної Європи, так і для України.

У цьому контексті найбільш критичними є відносини з Польщею. Криза триває ще з початку 2016 р. Тоді вперше в історії ЄС Брюссель запустив процес перевірки відповідності країни-члена принципу верховенства права, дотримання якого є передумовою членства. Підставою перевірки стала реформа Конституційного суду в Польщі – на той час єдиного верховного органу влади, непідконтрольного націонал-консервативній партії «Право і справедливість». Минулого року уряд Польщі також виступив проти переобрання Д. Туска Президентом Європейської

ради. Раніше на посаді прем'єр-міністра Польщі він представляв конкурентів «Право і справедливість» – партію «Громадянська платформа».

Черговий виток загострення відбувся наприкінці 2017 р., коли Європейська комісія розпочала процедуру впровадження санкцій щодо Польщі через судову реформу. Однак польський уряд аргументував, це намаганням зламати структуру влади, яка лишилася ще з комуністичних часів. Прем'єр-міністр Польщі М. Моравецький, який очолив уряд країни з 11 грудня 2017 р., виступив на захист судової реформи (URL: <http://www.dw.com/uk/a-42101291>).

Хоча, на переконання окремих експертів, рішення про ротації в польському уряді – нова владна комбінація правлячої політичної сили. Після призначення очільником уряду 49-річного екс-банкіра М. Моравецького в уряді змінили дев'ять ключових міністрів, з-поміж яких – ті, хто впливав досі на польську політику щодо України й Росії.

Показовим є факт, що попередниця М. Моравецького – Б. Шидло пішла з посади на хвилі стабільної підтримки більшості громадян. 49 % у грудні 2017 р. були задоволені, що саме вона керувала їхнім урядом.

«Стратеги “Права і справедливості” розраховують, що заміна доброї пані прем'єрки Б. Шидло, чий образ насправді подобався полякам, на бізнесмена й технократа М. Моравецького має покращити позиції Польщі в перемовинах із ЄС», – пояснює владні перестановки у Варшаві В. Муха, редактор відділу публіцистики правої *Gazety Polskiej* (URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/features-42663588>).

Разом з тим урядові ротації в Польщі можуть мати наслідки і для України. На посаду міністра закордонних справ замість В. Ващиківського, який в останні місяці своєї роботи на посаді міністра більше поводився як ідеолог правої політики правлячої партії, ніж як головний дипломат країни та активно критикував Україну за те, що та «зловживає підтримкою Польщі», прийшов стриманий та виважений технократ Я. Чапутович. Призначення останнього дає надію не лише на перезавантаження відносин із Брюсселем, але також і з Києвом та Берліном, одночасно без якихось суттєвих змін щодо Росії. З іншого боку риторика польського уряду щодо Росії може стати стриманішою, головним чином, через те, що посаду міністра оборони втратив А. Мацеревич, безкомпромісний, жорсткий критик Кремля в уряді Б. Шидло.

У контексті українсько-польських відносин важко не погодитися з позицією польського політолога В. Юраша, який переконаний, що співпраці Польщі та України й далі заважатиме те, що окремі політики в обох країнах намагаються загравати з крайнім правим електоратом. «В польсько-українських відносинах найбільш важливими фігурами видаються ані президенти, ані прем'єри, ані міністри закордонних справ, а пан В'ятрович з української сторони й ксьондз Ісакович-Залеський з польської (закликає ввести санкції проти України за її політику щодо УПА)», – вважає В. Юраш.

Наразі ж, Європейська комісія запустила процедуру запровадження безпрецедентних санкцій проти Польщі, заявивши, що запланована в країні судова реформа ставить під загрозу верховенство права. Як зазначили у

Єврокомісії, нові закони дозволили польському уряду «суттєво втручатися» у роботу судових органів. Польщі дали три місяці на те, аби відреагувати на ці застереження. Утім, польський консервативний уряд назвав це рішення «політичним», а реформи необхідні, аби подолати неефективність та корупцію. Міністр юстиції Польщі З. Зьобро запевнив, що його уряд продовжить розпочату судову реформу, попри тиск ЄС.

Не підтримали судову реформу судді Верховного суду Польщі, назвавши її «неконституційною». Багато нових правових положень «ідуть проти стандартів Конституції Польщі, на додаток до порушення принципу розподілу повноважень, незалежності судів та суддів, а також безпеки суддів», ідеться в заяві на сайті Верховного суду країни (URL: <http://www.euointegration.com.ua/news/2018/01/17/7076200/>).

Ця заява була прийнята Генеральною асамблеєю суддів суду. Шістдесят дев'ять суддів схвалили її, троє проголосували «проти», ще троє «утрималися». Зокрема повідомляється, що один із нових законів припиняє мандати майже половини суддів Верховного суду, у тому числі голови суду М. Герсдорф, яка вже назвала нове законодавство «переворотом».

Проти закону про Верховний суд, ухваленого польським сенатом, протестували також тисячі людей по всій країні. За цим законом, Верховний суд має підпорядковуватися Міністерству юстиції. Зокрема міністр зможе самостійно, без консультацій із представниками органів правосуддя, призначати голів апеляційних та окружних судів.

Британське видання Daily Mail писало, що через спірну судову реформу Польща може втратити своє право голосу в ЄС. Сьома стаття Договору про утворення ЄС може позбавити Польщі права голосу. Ця норма, до речі, раніше ніколи не застосовувалась. Процедура може застосовуватися щодо членів ЄС, які «систематично порушують правила ЄС» (URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/news-42427297>).

Проте окремі чиновники ЄС вбачають ще одну загрозу. Так, на думку Президента Європейської ради Д. Туска, влада Польщі може порушити питання про вихід країни з Євросоюзу. Він припустив, що націонал-консервативний уряд Польщі може ініціювати вихід країни з Євросоюзу, якщо Варшава перестане бути одержувачем коштів від ЄС. «Для партії “Право і справедливість” перевага від перебування в ЄС зводиться до платіжного балансу за повного нехтування іншими плюсами, такими як спільний ринок, правопорядок, гарантії безпеки та інше», – сказав Д. Туск. Він зазначив, що членство в ЄС у розумінні лідерів «Право і справедливість» має для Польщі сенс лише тоді, допоки вона є одержувачем грошей. Але як тільки вона стане платником, то, на думку Д. Туска, уряд цілком може ініціювати референдум щодо виходу країни з ЄС. На даний момент Польща отримує більше коштів від ЄС, ніж сплачує. У 2016 р., для прикладу, на 7 млрд євро, що робить країну найбільшим нетто-одержувачем коштів у ЄС (URL: <http://www.dw.com/uk/a-42101291>).

Окремо Д. Туск звернув увагу на те, що багато рішень уряду Польщі відповідають «інтересам і очікуванням» Москви. Збіг позицій

спостерігається, зокрема, у ставленні до ліберальної демократії, неурядових організацій, сексуальних меншин, у питаннях незалежності судів та ЗМІ.

Президент Європейської ради висловив жаль через те, що Брюссель змушений був розпочати дисциплінарну процедуру проти Польщі, у результаті якої та може бути позбавлена права голосу в ЄС. Проте в Брюсселі все ще існує «величезна надія», що попри все Польща залишиться в ЄС, додав він.

Про складні взаємини Польщі та ЄС, їх природу та перспективи нещодавно було присвячено публікацію в авторитетному виданні Financial Times. Зокрема в статті «Польща на роздоріжжі у відносинах з Європою» йдеться про те, що зміна складу уряду Польщі в теорії мала б стати шансом покращити складні відносини з європейськими партнерами. Але насправді призначення нового прем'єр-міністра М. Моравецького лише продемонструє, що ця зміна косметична (URL: https://dt.ua/WORLD/polscha-na-rozdorizhzhii-u-vidnosinah-z-yevroponu-ft-263879_.html).

Новий польський прем'єр опинився на своїй високій посаді завдяки процесу під керівництвом лідера партії «Право і Справедливість» Я. Качинського, який керує Варшавою за кулісами. Діловий і англomовний М. Моравецький здатен зменшити напруження у відносинах з ЄС. Він зробив красномовний жест, коли припинив чинити опір рішенню Європейського суду щодо вирубки деревини в Польщі. Але потім він демонстративно пішов зі свого першого засідання Ради ЄС, що викликало критику з боку президента Ради Д. Туска.

У статті також наголошується, що Я. Качинському до цього часу вдається проводити свою неліберальну політику безкарно, тому що польська опозиція виявилася слабкою. ЄС не зміг знайти ефективний спосіб відреагувати на відкритий підрив європейських цінностей. Внутрішня політична опозиція в Польщі виявилася безпорадною. Не лишилося жодного політика, який би гучно заявляв свою позицію, а ліберальне правo-центристське крило пересварилося всередині. У цей час ядро «Права і Справедливості» складають ідеологічні фанатики, які можуть покластися на підтримку політичних опортуністів.

Разом з тим автори публікації виокремлюють і позитивні сигнали, зокрема: ЄС, імовірно, зробить крок вперед у процедурі запровадження санкцій. Опозиційні партії Польщі спробували об'єднатися в коаліцію. Навіть всередині своєї політичної сили Я. Качинський почав відчувати опір. Польський президент вперше відмовився від ролі ставленика «Права і Справедливості», відкинувши першу версію законопроекту про реформування системи юстиції. Було б добре, якби М. Моравецький теж продемонстрував, що він окремий актор, який бачить, що велике майбутнє Польщі в сучасній Європі.

Зауважимо, що для Польщі непрості відносини останнім часом спостерігаються не лише з ЄС, а й з Україною. Про погіршення зовнішньополітичних відносин нашого західного сусіда говорить український дипломат, экс-міністр закордонних справ України В. Огризко.

«Хоч це і та сама команда, та сама партія, і одні й ті ж погляди на ситуацію, зовнішні обставини та певний бекграунд дають слабку надію, що дещо таки зміниться. Своєю доволі арогантною зовнішньою політикою Польща завела себе в складну ситуацію не лише у відносинах з Україною, а й з ЄС загалом.

Польща відверто і, мабуть, не дуже прораховуючи наслідки, почала курс псування відносин з Німеччиною, а також продовжує погіршувати ситуацію з Литвою. А через свої по-справжньому скандальні судові реформи Польща псує відносини з ЄС як з інституцією. Все це, в тому числі і проблеми з Україною, серйозно погіршило зовнішньополітичні позиції Варшави», – говорить В. Огризко (URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/ogryzko/ukrajina-ta-hlukhij-polskij-kut--2444149.html>).

Дипломат вважає, що Варшаві потрібно зрозуміти просту істину: якщо і далі йти таким шляхом, вона втратить свою потенційно велику вагу на сході Європейського континенту, яку могла б відігравати, якби її зовнішня політика була збалансованою та адекватною. Адже інші країни теж аналізують ситуацію і якщо побачать, що вона стає проблемною, то навряд чи підтримають Польщу в її лідерських амбіціях. Зміна уряду та міністрів є хоч і запізнілою, але правильною реакцією на ті доволі дипломатично неоднозначні події. Це шанс для Польщі поступово відходити від такої зовнішньої політики.

Згадав В. Огризко і про неприємну історію з українськими біженцями в Польщі. «Дуже сумно чути, що Польща потерпає від українських біженців. Польські високопосадовці кажуть на чорне біле і навпаки. Адже йдеться не про біженців, а про трудових мігрантів, без яких доволі позитивні економічні показники Польщі зменшились би на багато відсотків. Коли проблема біженців з Близького Сходу, зокрема Сирії, стала дуже гострою, треба було якось реагувати. Польське керівництво знайшло відмовку – мовляв, ми прийняли мільйон українських біженців. І це абсолютно неправда і дуже сумно, коли адекватні керівники говорять такі неадекватні речі. Але ця справа тимчасова, бо я думаю, що в Європі прекрасно розуміють, що мова йде не про біженців. Те ж саме стосується самих поляків, які сотнями-тисячами їхали до Західної Європи, зокрема до Великої Британії. І цей факт є не стільки маніпуляцією інформації, як прикладом її щонайменше недобросовісного використання», – вважає дипломат.

При цьому проблема біженців у Євросоюзі залишається серед найважливіших. Проти квот на розподіл мігрантів у межах ЄС разом з Польщею виступили Угорщина та Чехія.

У грудні 2017 р. Єврокомісія подала до Суду Європейського Союзу позови проти Польщі, Угорщини та Чехії. Причиною стала відмова цих трьох країн приймати біженців із Греції та Італії за рішенням про перерозподіл, ухваленим ЄС у 2015 р. Окремий позов Єврокомісія подала проти Угорщини. Він стосується ухвалених у цій країні законів про фінансовані з-за кордону неурядові організації та про вищу освіту. У Єврокомісії кажуть, що

Угорщина не внесла до цих законів зміни, щоб привести їх у відповідність із законодавством ЄС (URL: <http://www.dw.com/uk/a-42011916>).

Характерно, що на тлі суперечок із Брюсселем ці країни посилюють двосторонні зв'язки. Прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан 3 січня 2018 р. провів у Будапешті зустріч зі своїм польським колегою М. Моравецьким. Під час прес-конференції вони зробили спільну заяву, адресовану ЄС. Прес-конференція обох глав уряду була сконцентрована на складних відносинах з Європейським Союзом. Оскільки обидві держави перебувають у конфлікті з ЄС через відмову виконувати квоти і приймати біженців, а також праву націоналістичну політику це загострило їхні відносини з Брюсселем. «Ми є економічним двигуном Європи та регіоном з найстрімкішим економічним зростанням, без якого не могло б бути і мови про будь-яке значне розширення ЄС. Ми хочемо бути країнами з ефективною економікою, а не жити знову в імперії. Європейський Союз повинен бути об'єднанням держав», – зауважив В. Орбан (URL: <https://newwest.media/article/2018/1/4/polshcha-ta-ugorshchina-ies-ce-ob-iednannya-a-ne-imperiya>).

За результатами перемовин він заявив, що обидві країни прагнуть відігравати важливу роль у майбутньому ЄС. А що стосується питання біженців він наголосив, що міграційна політика Європейського Союзу зазнала поразки та додав, що Варшава і Будапешт виступають проти квот на розподіл мігрантів у межах ЄС. Угорський прем'єр, знаний своїми консервативними поглядами, сказав, що у Польщі та Угорщини є «бачення майбутнього Європи».

Окремі заклики прем'єра Угорщини можуть негативно позначитися і на Україні. Зокрема він розкритикував політику ЄС щодо Росії та назвав дурістю демонізацію В. Путіна Європою. «Для хорошого європейця Путін може видаватися дияволом, однак його демонізація є дурістю», – зазначив В. Орбан (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/01/14/7168300/>). Він назвав політику ЄС стосовно Росії невдалою через її односторонність. За його словами, багато проблем у відносинах Брюсселя і Москви витікають з того, що ЄС не розуміє Росію. «ЄС має одночасно демонструвати силу і бажання співпрацювати», – зазначив угорський прем'єр, хоча й зауважив, що Угорщина не застосовує своє право вето у питанні санкцій проти Росії, щоб не підірвати єдність ЄС.

Ще одним показовим моментом є той факт, що Будапешт уже пообіцяв, що буде блокувати будь-які санкції проти Польщі, зокрема позбавлення права голосу в ЄС.

Впевненість у цьому висловлюють і окремі польські політики, зокрема голова канцелярії прем'єр-міністра Польщі М. Дворчик. «Можна бути упевненими в цьому на 100 %, і ми про це давно знаємо. Перед Різдом прем'єр В. Орбан абсолютно однозначно висловився», – заявив М. Дворчик.

Голова канцелярії польського прем'єра підкреслив, що в цьому можна не сумніватися не лише через дружні відносини Польщі й Угорщини, а й тому, що це суперечить інтересам країн Центральної Європи, і звинувачення

з боку Єврокомісії не мають під собою юридичних підстав (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2376732-polsa-virit-so-ugorsina-zahistit-ii-vid-sankcij-es.html>).

При цьому міністр закордонних справ Угорщини П. Сійярто під час зустрічі зі своїм німецьким колегою заявив, що останнім часом у Європі та світі виникла зовсім нова ситуація. Тому Угорщина зацікавлена в посиленні ЄС і вважає, що Європа має для цього досить сил. За його словами, всі країни-члени повинні докласти зусиль, щоб сприяти цій економічній силі, підвищенню конкурентоспроможності, що є «найголовнішим завданням». У цьому контексті глава МЗС Угорщини відзначив роль співпраці держав «Вишеградської четвірки» (Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини) та Німеччини. «Ми в Угорщині бачимо це таким чином, що вісь європейського економічного співробітництва поступово зміщується до Східної Європи», – заявив П. Сійярто, зауваживши, що торгівля між ФРН і країнами «Вишеградської четвірки», де нині головує Угорщина, зростає більш високими темпами, ніж між Німеччиною і Францією.

Водночас, визнав угорський міністр, є сфери, де думки двох країн розходяться. У першу чергу – із проблеми міграції. У цьому питанні особливе значення має захист зовнішніх кордонів.

«Ми хочемо зберегти Шенгенську систему, ми вважаємо, що ЄС має ухвалити спільне рішення про те, хто може приїжджати в Європу, а хто ні. І треба вирішувати проблеми, а не дозволяти, щоб проблеми імпортували нам», – заявив глава МЗС Угорщини. З німецьким колегою він згоден у тому, що обговорювати це треба цивілізовано, і Угорщина готова до такого обговорення, але тільки якщо воно ґрунтуватиметься на фактах, підкреслив П. Сійярто (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2379806-kriza-bizenciv-budapest-gotovij-govoriti-z-berlinom-ale-ne-importuvati-problemi.html>).

У Чехії, яка наразі також переживає далеко не найкращі часи у взаємовідносинах з ЄС, проходять президентські вибори. І від їх результатів також буде залежати подальша співпраця з об'єднаною Європою. До другого туру виборів потрапили чинний президент М. Земан та екс-керівник чеської Академії наук Ї. Драгош. Вони здобули 39 % та 27 % голосів виборців відповідно. І хоча президент Чехії не має значних повноважень, він представляє інтереси країни у світі, призначає послів, веде переговори щодо міжнародних договорів. Тому в плані реалізації зовнішньої політики досить принциповим є протистояння симпатика кремлівської політики М. Земана та єврооптиміста Ї. Драгоша.

М. Земан завойовує симпатії виборців, критикуючи Євросоюз та його міграційну політику. «Якщо європейські країни приймуть хвилю мігрантів, то серед них будуть і терористичні групи... Так ми сприяємо розширенню діяльності Ісламської держави у Європі», – заявив він у червні 2015 р., у розпал міграційної кризи у Європі.

Не найкращою кандидатурою є чинний чеський президент і для України. Він неодноразово називав санкції проти Росії шкідливими, а його висловлювання щодо Донбасу та Криму обурювали українців. Так, у жовтні

2017 р. під час виступу в Парламентській асамблеї Ради Європи М. Земан запропонував вважати окупацію Криму «завершеною справою» і розв'язати конфлікт компенсацією для України «у фінансовій формі, або нафтою та газом».

Натомість, під час передвиборної кампанії Ї. Драгош заявив, що вважає окупацію Криму порушенням міжнародного права та не має наміру допомагати Кремлю закликами до скасування санкцій (URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/features-42677089>).

Але як правильно зауважив український дипломат Б. Яременко, наша держава не є пріоритетом на виборах Чехії, оскільки і не може бути для України однозначної переваги або недоліку. «Це воля Чехів, якого обирати собі президента і як з ним жити», – додав дипломат. На його думку, Україна повинна чекати на другий тур виборів, розуміючи, що уряд Чехії підтримує європейську політику санкцій, щодо Росії (URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/soyuzniki-ukraini-obednayutsya-zrobleno-guchnu-zayavu-pro-prezidentski-vibori-v-chehii.htm>).

Однак і тут не все так просто, у середу 17 січня 2018 р. прем'єр-міністр Чехії А. Бабіш на прес-конференції оголосив про відставку уряду через те, що днем раніше парламент країни проголосував за недовіру кабміну. «Уряд прийняв рішення про відставку, відповідний документ я вручу президенту особисто на Празькому граді, попрошу його знайти час для нашої зустрічі», – заявив А. Бабіш.

Політичні сили відмовляються підтримувати прем'єра, поки його звинувачують у шахрайстві з коштами ЄС (Європейське бюро щодо боротьби з шахрайством оприлюднило доповідь, у якій говориться про те, що бізнес-проект прем'єра Чехії А. Бабіша надав неправдиві та неповні дані в заявці на отримання гранту ЄС). Сам А. Бабіш заперечує всі звинувачення (URL: <https://ua.korrespondent.net/world/3929614-uriad-chekhii-vidpravlyu-u-vidstavku>).

Таким чином, можемо констатувати, що окремі країни-члени, мають досить напружені відносини з Європейським Союзом, наразі до них належать Польща, Угорщина та Чехія. Серед причин – експерти виокремлюють як внутрішні, пов'язані в першу чергу з політичною кон'юнктурою в цих країнах, так і зовнішні, які здебільшого пов'язані з небажанням приймати біженців, а також економічними процесами. Найбільш проблемні взаємовідносини наразі склалися між ЄС та Польщею, вони вже призвели до безпрецедентних кроків застосування санкцій щодо країни-учасниці. Хоча і малоімовірно, але існують думки про вихід Польщі з ЄС. Разом із Брекзітом, окремими сепаратистськими проявами, євроскетпиками та проросійськи налаштованими політиками це може стати реальною загрозою існуванню єдиної Європи. Для України негативними наслідками таких процесів є ризик втрати підтримки в протистоянні російській агресії, зняття антиросійських санкцій та взагалі майбутнього євроінтеграції. Однак, беручи до уваги ті переваги, які надає членство в ЄС, а також обсяг дипломатичної роботи, що

проводиться на всіх рівнях, можна сподіватися на більш сприятливий розвиток подій.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Переформатування польського уряду у контексті перспектив розвитку українсько-польських відносин

Початок 2018 р. вніс певну долю оптимізму в прогнози щодо покращення не досить теплих останнім часом українсько-польських відносин. Сподівання на позитивні зміни пов'язані з переформатуванням польського уряду, започаткованим у грудні минулого року призначенням нового прем'єр-міністра М. Моравецького і завершеним 9 січня представленням оновленого складу.

Це перше та найбільше переформатування уряду в Польщі з моменту, коли влада опинилася в руках націонал-консервативного табору восени 2015 р. Однією з причин зміни глави уряду в грудні 2017 р. стало напруження між керівниками Польської держави під час політичної кризи навколо реформи судів. Звільнення з посади прем'єр-міністра Б. Шидло, роботою якої у грудні 2017 р. були задоволені 49 % поляків, та призначення главою уряду бізнесмена й технократа М. Моравецького стало результатом великої угоди між президентом А. Дудою та керівником ПiС Я. Качинським, що включала в себе нового прем'єра, перебудову уряду та зміщення риторики з правого флангу ближче до центру в обмін на підпис під суперечливими законами щодо судової реформи.

Підписані А. Дудою закони стосуються Національної ради суддів та Верховного суду. Зокрема, перший з них передбачає, що 15 членів Національної ради суддів, яка має гарантувати незалежність судової системи, надалі обиратимуться не іншими суддями, а трьома п'ятими нижньої палати парламенту, у якому нині домінує правляча націонал-консервативна партія «Право і справедливість» («ПiС»). До того ж буде запроваджено так звану «спеціальну скаргу» на вироки судів попередніх 20 років.

Що стосується Верховного суду Польщі, пенсійний вік суддів буде знижено із 70 років до 65. Однак при цьому президент матиме право обирати суддів, яким буде дозволено обіймати посаду у Верховному суді до досягнення 70-річного віку (URL: <http://www.dw.com/uk/дуда-підписав-два-суперечливі-закони-в-рамках-судової-реформи-в-польщі/a-41882243>).

За словами А. Дуди, з прийняттям цих законів «демократичний характер судової системи буде посилено». Однак польська опозиція та ЄС побачили в законодавчих змінах загрозу обмеження верховенства права. Наприкінці 2017 р. Європейська комісія розпочала дисциплінарний процес проти Польщі через імовірне порушення принципу верховенства права внаслідок судової реформи. Багато функціонерів ЄС навіть виступили за

скорочення фінансування Польщі з фондів ЄС, серед них – віце-президент Єврокомісії Ф. Тіммерманс.

Загалом упродовж двох років перебування при владі партії «ПіС» Польща здобула образ *enfant terrible* («важкої дитини») Євросоюзу й суттєво погіршила відносини з двома ключовими партнерами: Німеччиною й Україною. У Брюсселі склали довгий список претензій і вимог до польської влади. Всі вони є наслідком її реформ та рішень, сумнівних з точки зору принципу верховенства права й стандартів ЄС.

До них належать:

- ⊖ переобрання частини суддів Конституційного трибуналу;
- ⊖ націоналізація суспільних медіа;
- ⊖ судова реформа;
- ⊖ вирубка лісів у Біловезькій Пущі;
- ⊖ відмова приймати біженців із Близького Сходу й Північної Африки;
- ⊖ націоналістична риторика «ПіС».

З огляду на це, час, який було обрано для перебудови уряду, не видається випадковим. Очевидно, що владні перестановки мають покращити позиції Польщі в перемовинах з ЄС, пояснює В. Муха, редактор відділу публіцистики правої *Gazety Polskiej* (URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/features-42663588>).

Новий склад польського уряду був анонсований 9 січня. Попри прогнози, що в уряді змінять п'ять чи шість міністрів, зміни виявилися більшими, ніж очікувалося: з'явилося відразу дев'ять нових міністрів, троє з яких очолили новостворені міністерства – міністерство підприємництва і технологій, міністерство інвестицій та розвитку і міністерство інфраструктури. Крім того, нових очільників отримали міністерство фінансів, міністерство внутрішніх справ, міністерство довілля, міністерство охорони здоров'я, міністерство оборони, і, що найважливіше для України, – міністерство закордонних справ.

Найпомітнішою зміною стало те, що свої посади втратили міністри, які протягом двох років каденції попереднього уряду так чи інакше були замішані в деяких публічних внутрішніх або міжнародних скандалах. Так, наприклад, колишній міністр довілля Я. Шишко був замішаний у скандалі навколо вирубки Біловезької Пущі восени 2017 р., що призвело до істотних іміджевих втрат для Польщі на міжнародній арені й для «ПіС» усередині країни.

Екс-міністр оборони А. Мацеревич у 2017 р. мав публічний конфлікт із президентом А. Дудою щодо стеження та відбирання доступу до таємної інформації в деяких генералів, які критично оцінювали діяльність міністра.

Також восени минулого року тривав протест лікарів-резидентів (лікарів, які ще не здобули спеціалізації) з вимогою збільшити фінансування сфери охорони здоров'я. Дійшло навіть до того, що кілька десятків лікарів майже місяць голодували на знак протесту. В епіцентрі скандалу опинився тодішній міністр охорони здоров'я К. Радзивілл.

Та найбільш відомі українцям скандали пов'язані, звісно, з діяльністю колишнього міністра закордонних справ В. Вашиковського. Це і підтримка МЗС Польщі ідеї вимагати від Німеччини виплати репарацій за втрати під час Другої світової війни, і постійне напруження у відносинах з ЄС, і численні скандали, пов'язані з Україною. Зокрема, В. Вашиковський демонстративно відмовився відвідати музей «Тюрма на Лонцького» у Львові після слів директора музею про польську окупацію України в 1918 р. Згодом пролунала довго й гостро обговорювана фраза В. Вашиковського про те, що «з Бандерою Україна до Європи не ввійде». І, зрештою, В. Вашиковський був одним з найбільш контроверсійних і критикованих опозицією міністрів, хоча мав і очевидні успіхи – налагодження непоганих стосунків з новою президентською адміністрацією США (саме в Варшаві відбувся перший публічний виступ Д. Трампа в Європі), створення «Тримор'я», налагодження співпраці з країнами центральної Європи й Балкан, передусім з Угорщиною і Хорватією.

Загалом в уряді змінили дев'ять ключових міністрів. Зокрема, на посаді міністра національної оборони А. Мацеревича змінив М. Блащак, дотеперішній міністр внутрішніх справ і адміністрації. Керівником польської дипломатії замість В. Вашиковського призначено Я. Чапутовича. На посаді міністра навколишнього середовища Я. Шишка змінив Г. Ковальчик, замість К. Радзівіла Міністерство здоров'я очолив Л. Шумовський. Інші зміни – це Т. Червінська як міністр фінансів, Я. Емілевич – міністр підприємництва і технологій, Є. Квєцінський – міністр інвестицій і розвитку, Й. Брудзінський – міністр внутрішніх справ і адміністрації, А. Адамчик – міністр інфраструктури (URL: <http://www.polradio.pl/5/39/Artykul/343539>).

Як зазначають польські експерти, зміни в уряді покликані покращити позиції Польщі в перемовинах із ЄС. «Ми бачимо, що з уряду усунули саме тих міністрів, які погіршували імідж Польщі у відносинах з Європейським Союзом», – наголошує М. Троцинський, соціолог Collegium Civitas. Утім, додає, що не варто ототожнювати спробу покращити імідж із реальною зміною політики. Попередня діяльність «ПіС», на його думку, свідчить про те, що йдеться радше про зміну облич, а не політики (URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/features-42663588>).

З точки зору українсько-польських відносин найбільше зацікавлення викликають зміни на посадах глав МЗС та національної оборони, адже ці міністерства та їх очільники найтісніше співпрацюють з Україною. Ними керуватимуть Я. Чапутович та экс-глава МВС М. Блащак. Призначення першого стало повною несподіванкою, адже серед усіх кандидатів, які розглядалися на високу посаду, його прізвище жодного разу не називалося. Прогнозували, що главою МЗС стане нинішній очільник канцелярії президента А. Дуди К. Щерський, утім, він відмовився від цієї пропозиції. Тоді неочікувано для багатьох новим міністром призначили Я. Чапутовича, теоретика міжнародних відносин з досвідом чиновницької роботи в апараті МЗС.

Я. Чапутович у часи Польської Народної Республіки був пов'язаний з опозицією, співпрацював з Комітетом оборони робітників та «Солідарністю». З 1990 р. з перервами обіймав різні посади в Міністерстві закордонних справ Польщі. Паралельно займався науковою діяльністю – він автор більш ніж 100 наукових статей з політології та міжнародних відносин. З 2014 р. – член програмної ради «ПіС», а з вересня 2017 р. – заступник міністра закордонних справ Польщі.

Найважливіше те, що у владній команді Я. Чапутович – людина не нова. Певною мірою його навіть можна назвати ідеологом «ПіС», бо, наприклад, саме він був головним критиком переобрання Д. Туска на посаду голови Європейської ради. Я. Чапутович тоді писав, що факт неможливості заблокування країною обрання особи, яка є політичним противником її чинного уряду, викликає сумнів у тому, що Європейська рада стоїть на сторожі європейських цінностей. Уже після статті Я. Чапутовича у правомірності рішення Європейської ради публічно засумнівався тодішній міністр закордонних справ В. Вашиковський.

Та й у своїх перших заявах на новій посаді Я. Чапутович показує, що продовжуватиме лінію попереднього міністра. «Я продовжу політику міністра Вашиковського та уряду, яка надає великого значення регіональній співпраці. Плани – досить насичені. Спочатку я хочу зустрітися з Вітольдом Вашиковським, від якого перейму завдання. Буде також зустріч із зовнішньополітичним відомством. І беремося до нормальної праці».

Те, що новий уряд не збирається змінювати своє геополітичне бачення, можна зрозуміти і з виступу прем'єра М. Моравецького, котрий двічі – виступаючи в Сеймі під час свого призначення і представляючи новий склад уряду, заявив: «Не хочемо бути урядом крайності – ані соціалізму, ані неолібералізму. Хочемо бути урядом, який об'єднує економіку з суспільством, а також вимір європейський з виміром нашим, польським, локальним... Об'єднує також право зі справедливістю. Я згадував також про те, що хотів би, щоб уряд об'єднаних правих став урядом об'єднаних поляків. Для всіх поляків, для всіх наших співвітчизників...».

Отже, з одного боку, новий уряд усе ж таки буде дотримуватися своєї лінії, будуючи об'єднану Європу і Польщу в ній згідно з власним баченням, яке не завжди може збігатися з думкою офіційного Брюсселя. З іншого боку – цей уряд закликатиме об'єднатися навколо себе не лише традиційний електорат «ПіС», а й більш ліберально налаштованих людей, адже у 2019 р. на Польщу очікують парламентські вибори, а в 2020-му – президентські. Тому виглядає так, що зміна уряду є намаганням позбутися «скелетів» минулих невдач і максимально об'єднати навколо себе електорат напередодні виборів. Разом з тим новий уряд, можливо в м'якшій формі, але продовжуватиме політику попереднього уряду.

Водночас риторика польського уряду щодо Росії може стати стриманішою. Головним чином, через те, що посаду міністра оборони втратив А. Мацєрєвич, безкомпромісний, жорсткий критик Кремля в уряді Б. Шидло. Саме від А. Мацєрєвича лунали найгостріші заяви щодо російської

агресії в Україні і прямої причетності Росії до Смоленської катастрофи. Екс-міністр оборони є наближчим соратником лідера «ПіС» Я Качинського, однак у правлячій партії його відверто недолюбливали. Чимало партійців вважали, що реформа армії, яку він ініціював, шкодить польському війську і не вірили в здатність А. Мацеревича довести, що Смоленська катастрофа була підлаштована.

Крім того, міністр мав відкрите протистояння з президентом та верховним головнокомандувачем А. Дудою. Їхня суперечка стала публічною від літа 2017 р. А. Дуда вважав, що підконтрольна А. Мацеревичу Служба військової контррозвідки переслідує пропрезидентськи налаштованих військових і у відповідь блокував призначення посадовців цієї служби. А. Дуда неодноразово заявляв, що не бачить можливості для подальшої співпраці з А. Мацеревичем (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/01/10/7075846/>).

Нового міністра оборони М. Блащак називають довіреною особою Я. Качинського в уряді Польщі і одним з найвпливовіших політиків у партії «Право і справедливість». До того він очолював МВС, і у ПіС не було претензій до його роботи на цій посаді. Тривалий час його навіть називали серед ключових кандидатів на прем'єрство.

М. Блащак від А. Мацеревича різнить, з-поміж іншого, і ставлення до України. А Блащак, приміром, на посаді міністра внутрішніх справ у попередньому уряді заборонив в'їзд до Польщі українському гурту Ot Vinta через «підтримку ним УПА». Щодо українсько-польських відносин за його присутності у складі польського уряду існують певні ризики, пов'язані з активною кампанією М. Блащак проти біженців і мігрантів під час його керівництва в МВС.

А ще саме М. Блащак дав старт одному з найгучніших польських міжнародних скандалів минулого року. На нових паспортах, підготовлених до 100-річчя відновлення державності, планували розмістити зображення вільнюської Гострої брами та львівського Цвинтаря орлят. Після протестів Литви та України польський уряд був змушений скоригувати дизайн паспортів, видаливши ці зображення.

На посту міністра оборони М. Блащак пообіцяв продовжувати дії попередника, «щоб Польща могла сама себе оборонити перед загарбниками і тими, хто бажає їй зла». Та з огляду на критику, яка лунала на адресу А. Мацеревича з боку як однопартійців, так і опозиції, продовження розпочатої реформи армії не є гарантованим.

Однак польські публіцисти, зокрема М. Шверчинський та Г. Жечковський, у статті на сайті журналу Polityka ставлять під питання, чи вистачить новому міністрові оборони М. Блащаку знань та досвіду для того, щоб робити зміни в армії, яка «не рухалася у найважливіших питаннях під керівництвом Мацеревича». М. Блащак не є фахівцем у національній обороні, утім, на думку експертів, багато залежатиме від того, яку команду підбере собі новий міністр.

Оцінюючи проведене переформатування польського уряду, українські експерти не виключають, що політика Польщі щодо України може змінитися. На їхню думку, це шанс для влади у Києві. «Нині в Польщі владу має одна партія – “Право і справедливість” – і зміни на посадах міністрів були б неможливими без компромісу всередині цієї партії», – зазначає директор Інституту світової політики, політолог Є. Магда (URL: <http://monitor-press.info/ua/categories/polshcha-ta-ukraina/26055-eksperty-pislia-zmin-u-polskomu-uriadi-polityka-shchodo-ukrainy-mozhe-zminytsia>).

Експерт прокоментував, перш за все, зміни на посадах міністра закордонних справ та оборони, на яких В. Вашиковського замінив Я. Чапутович, а А. Мацеревича – М. Блашак. «Їх замінили не люди з вулиці, а люди “Права і справедливості”. Ці зміни мають, передусім, внутрішнє значення», – наголосив він. За словами політолога, 2018 р. буде наступним важким періодом у відносинах між Україною та Польщею, яка цього річ святкує сторіччя повернення незалежності.

«Це також, зокрема, сота річниця українсько-польських боїв за Львів», – нагадав Є. Магда. Він зазначив, що у зв'язку з цим влада обох країн повинна шукати майданчики для порозуміння в таких галузях, як оборона та енергетична співпраця. «А тому я сподіваюся, що зміни в польському уряді призведуть до відновлення взаємовідносин», – зазначив він.

Той факт, що зміни складу польського уряду відбулися в межах однієї партії вважає ключовим моментом також політолог О. Палій. Це, на його думку, є запорукою того, що загальний курс уряду залишиться незмінним. На переконання експерта, зміни є, швидше, спробою позбутися негативного політичного «баласту», котрий нагромадив попередній уряд.

«Весь той багаж, який був раніше набутий персонально, зокрема і попереднім міністром закордонних справ, відходить у минуле. Такі зміни завжди є певним шансом. Шансом, що люди спробують почати все з нового листа, а не множити якісь проблеми. Тому, на мою думку, в принципі ці зміни потрібно розглядати як шанс, але водночас мати розуміння того, що принципово нічого в Польщі не змінилося», – акцентував він (URL: https://zik.ua/news/2018/01/10/u_polshchi_novyuy_uryad_ale_stari_problemy_shcho_zminytsya_u_vidnosynah_z_1242195).

Схожої думки дотримується й дипломат В. Огрізко, який сприймає зміни в польському уряді як сигнал до ЄС і сусідів про покращення відносин. «Самі зміни в польському уряді свідчать про те, що в Польщі все-таки починають розуміти: політика, яку проводив попередній уряд і яка мала своїм наслідком погіршення відносин з багатьма країнами як Європейського Союзу (Литва, Німеччина), так і з сусідами, що не входять до ЄС (Україна), не має особливої перспективи. Тим більше, що йдеться про доволі сумнозвісні рішення польської влади стосовно судової реформи, які викликали доволі сильну критику ЄС і не додають Польщі міжнародного авторитету. Тому, на мою думку, зміни в уряді, це певний сигнал для тих, хто вже давно чекає на зміну такої політики», – зазначив В. Огрізко.

На думку українського політичного аналітика Інституту євроатлантичної співпраці та експерта з питань зовнішньої і внутрішньої політики України В. Горбача, новий склад польського уряду – це шанс для Києва. «Ми сподіваємося на нову політику Польщі: нова урядова команда хотітиме виглядати краще за попередню. Це шанс для України на зміцнення та поліпшення відносин із Польщею», – вважає В. Горбач (URL: https://zik.ua/news/2018/01/10/u_polshchi_novyy_uryad_ale_stari_problemy_shcho_zminytsya_u_vidnosynah_z_1242195).

Натомість заступниця директора Центру «Нова Європа» К. Зарембо радить бути стриманими в очікуваннях щодо покращення українсько-польських відносин. «Позиції міністра закордонних справ і міністра оборони – це посади “між молотом і ковадлом”. Україні варто очікувати, можливо, зміни тональності, але не зміни суті», – вважає вона (URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/features-42663588>).

На думку політолога-міжнародника О. Шевченка, варто очікувати певного пом'якшення риторики стосовно України, але при цьому розуміти, що, по-перше, не буде відходу від ідеології «Права і справедливості», важливим складником якої є велика увага до питань історії. По-друге, що проблеми між Польщею і Україною мають значно глибший характер, ніж забаганки конкретного міністра чи конкретної правлячої сили (URL: https://dt.ua/international/v-polschi-pochistili-kabinet-265972_.html).

Тому сподіватися, що проблеми в польсько-українських відносинах зникнуть лише через зміну влади в Польщі, не варто, вважає політолог. Незалежно від того, хто буде при владі в сусідній країні, Україна має виробляти концепцію розвитку відносин з Польщею, враховуючи всі можливі проблемні моменти. І поки такої концепції не буде, польсько-українські відносини неминуче заходять у глухий кут за будь-якої влади в Польщі, переконаний О. Шевченко.

Польські експерти оптимістично налаштовані щодо змін у польському уряді, проте реальні оцінки давати не поспішають – радять дочекатися перших результатів. Нового главу МЗС Я. Чапутовича польські експерти вважають достойною заміною В. Вашиковському. Разом з тим політологи підкреслюють: це зовсім не означає зміну у векторі польської політики щодо України, швидше – певне пом'якшення риторики. Слабкою стороною Я. Чапутовича називають відсутність політичної підтримки в середовищі «ПіС». Це може означати, що новопризначений міністр не зможе бути самостійною політичною фігурою.

Так, А. Шептицький з Варшавського університету вважає, що загалом зміни, які відбулися в складі польського уряду, не є революцією, але це краще, ніж було. Зокрема, він схвалює звільнення міністра закордонних справ В. Вашиковського, який, за словами експерта, був дуже проблематичною і конфліктною фігурою, його заяви не відповідали стандартам, яким повинен відповідати міністр закордонних справ європейської країни. Натомість новопризначений на цю посаду Я. Чапутович, якого А. Шептицький «знає і поважає як науковця», має досвід дослідницької

роботи, вивчав теоретичні питання міжнародних відносин. У нього є міжнародний досвід, і хоч невеликий, але також і досвід державного чиновника. Це все позитивні фактори, які допоможуть йому відрізнитися від В. Ващиковського, зазначає польський експерт.

Разом з тим слабкою стороною Я. Чапутовича, на думку А. Шептицького, може бути його позиція в уряді. «Міністрами в урядах стають або професійні політики, або експерти у своїх сферах. Очевидно, що у політичних міністрів є більше можливостей для втілення своїх задумів, ніж в експертів. Експерти не завжди можуть зробити те, що бажають, і їх легко зняти з посади, адже в них немає політичної підтримки. І саме в цьому полягає слабкість Чапутовича», – вважає він.

Поки що складно однозначно сказати, що принесе призначення Я. Чапутовича для відносин з Україною, адже міністр закордонних справ не буде головним архітектором цієї політики, констатує А. Шептицький, однак, сподівається, що за його керівництва в міністерстві не виникатиме таких скандалів, як у період В. Ващиковського.

Східна політика польського уряду до цього часу не була виключною проблемою міністра В. Ващиковського, погоджується колишній заступник міністра закордонних справ Польщі П. Коваль, тому його заміна зовсім не означає, що політика уряду буде іншою. «Цей уряд наполовину складається з найвпливовіших партійних діячів ПіС, які очолили найважливіші відомства, а також кількох міністрів, які до цього часу тісно співпрацювали з прем'єр-міністром Моравецьким. Ключове питання: чи з призначенням прем'єра і міністрів зараз зміниться політика всього уряду? Я не надавав би значної ваги заміні конкретних міністрів, хоча добре оцінюю доробок і життєвий шлях міністра Чапутовича».

Експерт Центру досліджень «Польща-Україна» Д. Матерняк також вважає, що зміна на посаді глави МЗС є позитивним кроком, оскільки Я. Чапутович, як відомо, має досвід роботи в МЗС, Національній академії держуправління, Інституті міжнародних відносин. Саме тому він добре підготовлений до виконання функції міністра. «Є сподівання, що його політика у східному напрямі, особливо у відносинах з Україною, не буде насичена помилками – як особистими, так і його співробітників, а його підхід буде більш прагматичним і професійним», – говорить політолог.

О. Попович з варшавського фонду «Наш Вибір» вважає, що зміни в складі польського уряду не будуть мати особливого впливу на польсько-українські відносини, тому що партнерство залишається важливим для обох країн. Вона також підкреслила, що новий очільник МЗС є політологом, теоретиком міжнародних відносин, і його освіта буде, очевидно, впливати на спосіб урядування. «Він компетентніший від Ващиковського, а тон розмов з Україною може дещо змінитися. Новий міністр може уникати контроверсійних заяв. Можливо, намагатиметься вирішувати питання більш кулуарно. Раніше він не виявляв заангажованості щодо України. Зрештою, сам новий міністр та прем'єр заявляють, що пріоритет зовнішньої політики

Польщі – це відносини з ЄС/в ЄС та зміцнення позиції Польщі у регіоні», – додала вона.

Експерт підкреслила, що все вказує на те, що у нового глави польського МЗС немає власної команди, тому дуже важливо, кого він запросить до найближчого оточення, що впливатиме на прийняття рішень у міністерстві. «Дуже багато залежатиме від тих, хто з ним працюватиме, бо вони матимуть вплив на прийняття певних рішень. Яцека Чапутовича важко назвати самостійною фігурою, проте він не позбавлений власних принципів. Він може бути принциповим, що й доводив своїми вчинками. До того ж, багато буде залежати від того, чи главою політичного кабінету МЗС Польщі залишиться Ян Парис. З відходом Вітольда Вашиковського мав би і відійти шеф його кабінету, однак польська правляча партія вміє дивувати. Тож, абсолютної певності у відході Париса поки немає. Якщо він залишиться на посаді, то зміна міністра – це радше тільки “зміна фасаду”», – зазначила О. Попович.

Тим часом новий міністр закордонних справ Польщі вже заявив про перші кроки щодо кадрової політики в очолюваному ним відомстві. Зокрема, Я. Чапутович має намір звільнити старих працівників – переважно випускників Московського державного інституту міжнародних відносин (МДІМВ) і прийняти на роботу нових дипломатів, навіть якщо вони матимуть більш низьку кваліфікацію (URL: <https://ua.korrespondent.net/world/3929159-u-mzs-polschi-zvilniat-vsikh-vypusknykiv-moskovskykh-vyshiv>).

За оцінками оглядачів, перші заяви Я. Чапутовича на посаді міністра закордонних справ, незважаючи на обіцянки продовжувати політику В. Вашиковського, вже свідчать про відмінність у поглядах. Так, відповідаючи на питання про відносини з Д. Туском, якого він раніше вважав незаконно обраним, новий глава МЗС дав зрозуміти, що старі заяви лишилися в минулому. «Співпраця з ЄС для Польщі є дуже важлива і пріоритетна. Звісно, відносини з паном Туском варто розглядати у більш широкому контексті ЄС. Немає жодних перешкод для того, щоб ці відносини лише покращувалися», – заявив він.

Перші візити на посаді міністра Я. Чапутович здійснить до Софії, Берліна, Нью-Йорка й Брюсселя, що говорить про спроби налагодити зіпсовані відносини з Німеччиною і Європейським Союзом. Утім, оптимізм у ЄС щодо призначення Я. Чапутовича – радше стриманий. Адже, попри його призначення, політика «ПіС» не зміниться і конфліктні питання у відносинах з ЄС нікуди не подінуться. Буде нелегко знайти компроміс із Брюсселем і щодо верховенства права, і щодо відмови Польщі приймати біженців. Та й за останні два роки від Чапутовича-науковця лунало чимало спірних заяв з європейської тематики – і щодо Туска, і щодо біженців, і щодо наступу ПіС на незалежність польських судів, який науковець виправдовував. «Пропозиції щодо врегулювання конституційної суперечки у Польщі, які пропонує віце-президент Єврокомісії, призводять до анулювання

верховенства права», – писав Я. Чапутович у газеті Rzeczpospolita наприкінці 2016 р.

Однак у Польщі вже заговорили про «кінець політичних експериментів» Варшави. «Моравецький, Чапутович – не ті люди, яких можна звинуватити у прагненні до виходу Польщі з ЄС», – каже політичний аналітик Е. Мистевич. Він вважає, що новий голова МЗС «здатний надати новий поштовх відносинам із Брюсселем».

Проте для нас, звісно ж, найцікавішими є погляди нового міністра щодо східної політики Польщі. Позиція Я. Чапутовича щодо України досі не відзначалася ворожістю. Він не висловлювався публічно на тему складних сторінок польсько-українського минулого й уникав антиукраїнських заяв.

У питаннях Криму та Донбасу за нового міністра експерти очікують на збереження політики Польщі. «Ми абсолютно не повинні визнавати анексію Криму чи відчуження Донбасу. Суверенітет є інституцією міжнародного права, відмова від цієї засади означала б повернення права сили. Право України на територіальну цілісність домінує над правом народів на самовизначення. Якщо якась частина держави хоче відокремитися, вона мусить отримати на це згоду уряду», – говорив Я. Чапутович в інтерв'ю журналу Kontakt у лютому 2015 р. (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/01/10/7075846/>).

Так само новий міністр підтримує збереження санкцій проти Росії. У квітні минулого року він визнав, що санкції призвели до втрат у польській економіці, але оскільки його країна поділяє європейські цінності, то вона готова терпіти незручності.

Глава МЗС України П. Клімкін привітав Я. Чапутовича з призначенням на посаду міністра закордонних справ Польщі. Про це він написав у своєму мікроблозі на Twitter. «Вітаю пана міністра Чапутовича з призначенням на посаду керівника МЗС Польщі. Розраховую на плідну співпрацю для зміцнення стратегічного партнерства між Україною та Польщею. Дружба між нашими країнами і народами є величезною спільною цінністю. Ми приречені на успіх», – написав П. Клімкін (URL: <https://ukr.segodnya.ua/politics/my-obrecheny-na-uspeh-klimkin-pozdravil-novogo-glavu-mid-polshi-s-naznacheniem-1104279.html>).

Згодом П. Клімкін повідомив у своєму Twitter, що найближчим часом проведе зустріч із новим главою зовнішньополітичного відомства Польщі Я. Чапутовичем. «Домовилися зустрітися найближчим часом. Будемо говорити про зміцнення стратегічного партнерства, у тому числі про взаємодію в Раді безпеки ООН, де польські друзі перейняли естафету членства», – зазначив П. Клімкін.

Новопризначений міністр закордонних справ Польщі Я. Чапутович у свою чергу в телефонній розмові висловив надію своєму українському колезі П. Клімкіну в тому, що історичні різночитання між країнами вирішаться найближчим часом. У діалозі з главою МЗС України Чапутович підтвердив прихильність Польщі суверенітету і територіальній цілісності України. Дипломат підкреслив, що Варшава і надалі підтримуватиме європейські

прагнення України (URL: <https://ua.news/ua/polshha-ne-zminit-stavlennya-do-ukrayini-novij-glava-mzs/>).

Отже, новий уряд Польщі на чолі з М. Моравецьким – це поєднання добре відомих, «старих» міністрів, які мають сильну позицію у правлячій коаліції «ПіС», та нових облич, близьких за поглядами до прем'єра. Призначення нового складу уряду дає надію не лише на перезавантаження відносин Польщі з ЄС, а й також покращення українсько-польських відносин без суттєвих змін у політиці щодо Росії. Українські експерти у своїй більшості переконані, що зміни в уряді Польщі, і зокрема, призначення нових очільників МСЗ та оборонного відомства, сприятимуть реалізації політики, спрямованої на вирішення спірних питань між Києвом та Варшавою. Водночас поширеною є думка, що Україні не варто сподіватися лише на зміну прізвищ польських урядовців. До влади, зрештою, рано чи пізно прийде цілком інша політична сила, але проблеми між двома країнами залишаться, якщо ми не почнемо знаходити шляхи їх розв'язання вже зараз. Адже вирішення проблем у польсько-українських відносинах залежить не лише від Польщі, а й від України.

До нових стандартів самоврядування

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Медична реформа в Україні та особливості розвитку медицини в ОТГ

МОЗ України планувало розпочати реформу системи охорони здоров'я ще влітку 2017 р., але перенесення розгляду парламентом ключових законопроектів на осінь відтермінувало початок змін на 2018 р. Проте навіть з 1 січня поточного року одночасно по всій країні раптових змін очікувати не варто. Пацієнти мають обрати лікаря, а ось самим лікарям і медичним закладам потрібно провести більш активну роботу, задля того, щоб пацієнти обрали саме їх.

У профільному міністерстві вважають, що якість медичної допомоги на первинній ланці буде зростати поступово, відповідно до того, як центри первинної медико-санітарної допомоги будуть приєднуватися до нової системи. За словами заступника міністра охорони здоров'я П. Ковтонюка, безумовно, уряд не буде перенапружувати медичні заклади і вимагати від них реформи саме 1 січня. Потрібно, щоб усі медзаклади увійшли в реформу без потрясінь, без того, щоб який-небудь заклад залишився без фінансування з технічних причин. Дати, коли розпочнуться ті чи інші етапи реформи, будуть оголошені пізніше.

Для первинної ланки з 1 січня спочатку буде діяти звична модель фінансування. З певної дати вони зможуть отримувати кошти за кожного пацієнта, який уклав угоду з лікарем і якого внесли в електронний реєстр. Тариф на кожного пацієнта залишається незмінним: базова ставка на людину

вікової категорії 18–39 років – це 370 грн. Зараз здійснюється перерахунок, оскільки реальні проплати за пацієнтів розпочнуться пізніше, але базова ставка залишається без змін.

У МОЗ розуміють, що все залежить від можливостей бюджету. Раніше там говорили про 210 грн на рік, зараз базовий тариф – 370 грн. Він буде діяти у 2018 р. На 2019 р. планується 450 грн. На пацієнтів похилого віку і дітей будуть діяти відповідні коефіцієнти. «Це такий орієнтир, що ми будемо впевнені, що нормально платимо своїм лікарям. Не кажу, що багато, але нормально. У Великобританії сімейні лікарі – забезпечені люди, у нас це буде вище середньої зарплати в Україні. На 2020 рік ми хотіли б вийти на тариф 500 грн на рік. Такий тариф може зацікавити і приватні медзаклади», – пояснив заступник міністра охорони здоров'я П. Ковтонюк.

З 2020 р. фахівці переконані, що варто рухатися не просто у бік збільшення тарифу, а його диференціації. Наприклад, введення додаткових мотиваційних коефіцієнтів. Наприклад, лікар отримає бонус, якщо у нього стовідсотково виконується календар щеплень або менше направлень на вторинну ланку, менше викликів швидкої серед його пацієнтів. Така система бонусів добре працює в Естонії, є і в інших країнах. Це допомагає підвищувати якість по цільових пріоритетах, які ставить держава.

Раніше йшла мова про те, що приватні медзаклади також зможуть укладати договори з Нацслужбою здоров'я. Але 370 грн на рік, що пропонує держава, і 400 грн за візит до терапевта в приватній клініці в Києві – це суттєва різниця.

Ситуація з приватними медзакладами виглядає неоднозначною. Приватний медзаклад бере плату за одне відвідування, а Нацслужба здоров'я платитиме за абонемент на рік. Тому приватні клініки, беручи гроші за кожен візит, мають невелику кількість пацієнтів, вони вимірюються сотнями або десятками. У моделі, яку пропонує МОЗ – у людини «абонемент», і цих людей багато. Тому приватним клінікам потрібно прийняти рішення – хочуть вони підлаштуватися під цю модель чи ні. Більшість великих мереж будуть дивитися як піде процес і рахувати. Якщо приватна клініка прийме рішення працювати з державою, вона повинна буде працювати за тими самими правилами, що і державні, і комунальні медзаклади. Для держави не має значення форма власності. Якщо на дверях медзакладу буде емблема Національної служби здоров'я, пацієнт знає, що там є стандартний перелік, і він за нього не платить додатково.

МОЗ може ввести перелік окремих додаткових послуг, за які можна брати плату. Але це не будуть послуги, притаманні для сімейного лікаря. Наприклад, огляд для влаштування на роботу кухарем чи масаж, чи додаткова терапія – за це можна заплатити. У цьому переліку буде чітко прописано, за що лікар первинної ланки може брати плату. Але в перший рік цього не передбачено. Те, що притаманно для роботи сімейного лікаря, покривається абонплатою у 370 грн.

Багато людей мають приватну або корпоративну страховку, якою також передбачені послуги первинної ланки. З цього питання ц міністерстві

зазначають, що коли система запрацює, приватні страховики виключать первинну медичну допомогу зі своїх страхових планів. Вони можуть у своїх приватних планах додавати інші послуги: масажі, різні довідки чи певні профогляди, які не будуть покриватися з державного бюджету. Або такі види послуг, як стоматологія на первинній ланці, УЗД на первинній ланці. Якщо десь на первинній ланці це є, то приватна страховка може це покривати.

Для того, щоб медичні заклади почали реформу, вони повинні мати змогу вносити дані в електронні реєстри, бути комунальними некомерційними підприємствами, а лікарі, які забажають проводити приватну практику – фізичними особами підприємцями, і укласти договір з Національною службою здоров'я.

У зв'язку зі змінами до другого читання законопроекту, який проголосувала Верховна Рада, стало більше процедур, які потрібно пройти для створення Національної служби здоров'я. Тепер буде проводитися конкурс на голову Нацслужби, і це займе кілька місяців часу. За попередніми розрахунками – мінімум три місяці.

У міністерстві планують, що в середині 2018 р. почнуться перші проплати за пацієнтів, списки формувати можна буде раніше. Для лікарів, які вирішать стати фізичними особами підприємцями (ФОП), буде спрощене ліцензування, їм буде простіше відкрити приватну практику. Умови якості будуть достатньо високими і будуть забезпечуватися в договорі. Сама ліцензія потрібна для того, щоб укласти договір з Національною службою здоров'я та отримувати проплати за пацієнтів. Але, щоб НСЗУ уклала договір, приватнику потрібно буде мати приміщення, обладнання, щоб людина, яка до нього звертається, мала певний рівень сервісу. Зрозуміло, що в ці стартові умови потрібно вкластися – знайти приміщення, закупити все необхідне обладнання. За розрахунками МОЗ, максимальне устаткування амбулаторії коштує близько 100 тис. грн. Якщо лікар приймає рішення не бути найманим працівником, а стати фізичною особою підприємцем, то в нього буде залишатися більше коштів.

Щоб отримати ліцензію, потрібно подати ліцензійну справу до МОЗ. Зроблено мінімальний перелік документів, головним з яких буде документ про освіту. Раніше, для того щоб отримати ліцензію, потрібно було підготувати приміщення, і ліцензуватися разом із приміщенням, і це спричиняло багато проблем. Але до приміщення буде низка вимог. Таким чином лікар отримує ліцензію, спокійно шукає собі приміщення. Для того, щоб укласти договір з Нацслужбою здоров'я, у нього повинен бути, наприклад, кабінет для вакцинації, необхідне устаткування.

Насправді, приймати рішення – з яким лікарем підписувати декларацію – буде пацієнт. І лікар не може йому відмовити, бо згідно з законом у нього немає на це підстав, окрім ситуацій, коли в нього вже набирається більше 2 тис. пацієнтів.

У договорі медичного закладу з Нацслужбою здоров'я буде обов'язково додаток, у якому буде прописано, де пацієнтам надається допомога вночі, у вихідний або святковий день, або якщо лікаря немає на

місці. Тобто це відповідальність медзакладу – домовитися з іншим медзакладом, лікарем та вказати його адресу. І ця інформація завжди повинна бути в самому медзакладі на видному місці, щоб завжди пацієнти знали, куди звертатися.

Також у кожному медзакладі, який перейшов на нову систему роботи, буде емблема Національної служби здоров'я.

На сьогодні в системі eHealth зареєстровано майже 600 медзакладів первинної допомоги з більш ніж 1000, вони вже занесли свої дані й ідентифіковані в системі. Також триває процес внесення туди даних про лікарів, після чого почнеться внесення даних про пацієнтів. Ця система працює в пілотному режимі, але вона повністю функціональна.

Сам реєстр лікарів у системі eHealth – це технічний бухгалтерський документ, який необхідний для ідентифікації лікаря і пацієнта, щоб точно платити туди, де була надана медична послуга. Електронна система охорони здоров'я стане обов'язковою із серпня 2018 р., тому першочерговим завданням є навчити медичних працівників користуватися електронною системою та поінформувати людей, щоб вони могли обрати свого лікаря.

Впровадження eHealth спрямоване на підвищення якості медичних послуг. Система стане основою для нової системи виплат «гроші ходять за пацієнтом»: держава платитиме певну суму за кожного пацієнта, що уклав з лікарем спеціальну угоду – декларацію. А пацієнти обиратимуть самі, послугами якого лікаря первинної медичної допомоги користуватися. Таким чином лікарі, які насправді ефективно лікують своїх пацієнтів, від цього виграють – зможуть отримувати чесну, достойну зарплатню.

На сьогодні робота первинної ланки по-різному організована у великих містах і в селах. Стандарт допомоги буде один для всієї країни, незалежно від того, у селі надається допомога чи в місті. Тарифи на це будуть однакові, незалежно від сіл і міст. Різниця між селом і містом буде в доступі: скільки часу пацієнту потрібно буде добиратися до свого лікаря, у яких умовах перебуває лікар, чи є у нього, де працювати – це завдання об'єднаних територіальних громад і місцевих органів влади. У різних громад різні умови і різні можливості: десь можна забезпечити пішу доступність до лікаря, десь потрібно їхати на машині. Держава повинна відповідати за забезпечення якості, стандарту по всій країні. Громада повинна відповідати за те, чи розбита дорога до лікаря, і на чому туди людина їде – на підводі, чи туди їде маршрутка. Це не вирішує МОЗ чи Мінрегіонбуд, це вирішує місцева влада. І забезпечити ці можливості для лікаря і пацієнта – їх завдання в наступному році.

У бюджеті на первинну ланку передбачено 13,28 млрд грн. Частина піде як субвенція, і це буде базовий рівень фінансування. Частина – за договорами медзакладів з Нацслужбою здоров'я. Медзаклади зможуть зробити цей перехід поступово до кінця року. Держава нікого не буде змушувати. Вони будуть залишатися на старій схемі фінансування, на субвенції. Коли медзаклади будуть поступово виконувати всі вимоги – комп'ютеризація, автономія, під'єднання до мережі, укладання договорів,

вони отримають розпізнавальний символ. Пацієнти будуть знати, що тут можна обрати лікаря, і є певні стандарти допомоги. Якщо такого символу Нацслужби здоров'я немає, це означає, що там нічого не змінилося, у медзакладі жива черга, папери, і пацієнти приписані до лікаря, а не обирають його. Це означає, що медзаклад не готовий переходити на нову форму роботи. Але це не означає, що він не працює. «Хто захоче, може звернутися і до таких закладів. Я впевнений, що у тих закладів, які переорієнтуються на нову систему, якість лікування, якість обслуговування буде динамічно зростати, і ми ці зміни на собі відчуємо», – стверджують у профільному відомстві.

Експерти радять представницькій владі ОТГ та районним адміністраціям розібратись, як зміниться фінансування медичних закладів, та як змінити систему надання медичних послуг на місцях. Гроші, які держава виділить на первинну медицину, будуть внесені в державну програму «Первинна медична допомога», яка прийнята разом з державним бюджетом. Головним розпорядником коштів за цією програмою буде Міністерство охорони здоров'я (МОЗ), а згодом – Національна служба здоров'я України (НСЗУ).

Отримувачами коштів у рамках цієї державної програми будуть безпосередньо надавачі медичних послуг – заклади охорони здоров'я будь-якої форми власності та приватно практикуючі лікарі. Тобто в новій системі не тільки заклади охорони здоров'я комунальної форми власності будуть надавати первинну медичну допомогу за бюджетні кошти. Для отримання статусу надавача медичних послуг за бюджетні кошти достатньо укласти відповідний договір з головним розпорядником коштів. Закон забороняє МОЗ відмовляти або ухилятися від укладення таких договорів, хоча, якщо надавач первинної медичної допомоги буде порушувати умови договору, такий договір може бути розірваний або припинений.

Попри певну «відстороненість» від процесу фінансування первинної ланки надання медичних послуг (адже гроші підуть повз бюджети громад безпосередньо до постачальників послуг, що уклали декларації з клієнтами) громади аж ніяк не можна вважати усуненими від питань здоров'я населення. Саме територіальна громада, точніше адміністрація громади, несе відповідальність за розвиток системи охорони здоров'я населення.

Тут варто зазначити, що питання збереження здоров'я населення виходить за межі медичного компоненту і включає також: спосіб життя населення, доступ до спортивної інфраструктури, дозвілля та соціальне життя тощо.

Завданням управлінської команди громади є формування стратегії розвитку системи охорони здоров'я громади із залученням зацікавлених сторін та визначенням місця кожного постачальника медичних послуг на території громади та за її межами. Відповідно до цієї стратегії громада формує запит до медичних закладів первинного рівня та надає фінансування ініціативам, пов'язаним з охороною здоров'я.

Громада також виконує контрольну функцію, зокрема представник громади має брати участь в роботі опікунських рад при медичних закладах (формується при комунальних підприємствах). Громада є власником інфраструктури медичних закладів та інвестує в її підтримку та розвиток.

Окремим завданням розвитку сімейної медицини в громадах є оновлення кадрового складу, зокрема, залучення молодих сімейних лікарів до роботи в громаді. Рішення цього питання виходить за межі можливостей окремого медичного закладу, тому громада в рамках реалізації стратегії може створювати умови для комфортного проживання фахівця (житло, інфраструктура для молоді родини (дитячий садок, школа тощо)), фінансувати переселення фахівця, (спів)фінансувати навчання студентів з числа мешканців громади на спеціальності «сімейна медицина» (за умов роботи в громаді після завершення навчання).

Для виконання всіх цих функцій в адміністрації громади має сформуватись підрозділ або посада (наприклад, заступник голови громади з питань охорони здоров'я). Посадові особи цих підрозділів не обов'язково мають бути лікарями за фахом, але мають розумітися на питаннях стратегічного планування, комунікації, розуміти нову систему відносин в системі охорони здоров'я населення.

Часто новостворені громади засновують власний центр первинно-медичної санітарної допомоги (ЦПМСД) або амбулаторію сімейної медицини, хоча, на думку експертів, таке рішення не завжди є економічно обгрунтованим. Громада йде на це через відсутність альтернатив.

У новій системі з'являться альтернативи: власний заклад охорони здоров'я – комунальне підприємство; приватний заклад охорони здоров'я; приватний практикуючий лікар – фізична особа підприємець. Тому в ОТГ є вибір: 1. Створити власне КП.

2. Домовитись із КП сусідньої громади, уклавши про це договір про співробітництво територіальних громад. Це дозволить зменшити адміністративні витрати на утримання майна та збільшити зарплати лікарів.

3. Домовитись з приватним закладом охорони здоров'я. Наприклад громада надасть в оренду приміщення для розміщення лікарів на пільгових умовах, а приватний медичний заклад – надаватиме медичні послуги населенню громади.

4. Домовитись із лікарем або лікарями ФОП, які будуть опікуватись процесом надання первинної медичної допомоги та її якістю. Громада, наприклад, крім пільгової оренди приміщень може в рамках місцевої цільової програми виділити кошти на профілактику захворювання або вакцинацію проти грипу.

Наведеній перелік варіантів не є вичерпним. Можливе їх поєднання. Так, громада може створити власне КП, а для обслуговування частини населення це КП може укласти договір з лікарем (лікарями) ФОП. У процесі обрання варіанту треба враховувати географічні особливості громади, вік населення та його потреби, а також підготовку адміністративної команди громади.

На сьогодні адміністративним командам ОТГ радять не зволікати, а здійснити ряд таких кроків:

- створити візію громади: стан здоров'я мешканців громади за умов її успішного розвитку через 3–5 років;

- провести комплексний аудит системи надання медичних послуг. Зокрема, опитати населення, чого їм бракує, проаналізувати ефективність використання приміщень, людських ресурсів, стан обладнання тощо;

- проаналізувати досвід інших громад, які вже знайшли рішення тих проблем, з якими стикнулася громада (наприклад, впровадження виїзних бригад сімейного лікаря для обслуговування населення віддалених районів, залучення молодих лікарів тощо);

- створити фінансові моделі надання медичних послуг населення громади, заплануйте пошук додаткових інвестицій під пріоритети розвитку системи охорони здоров'я (у тому числі грантові проекти).

Різні точки зору в рамках аудиту дають змогу вибрати вірний фокус зусиль та інвестицій. Так, за результатами експертних досліджень, у різних районах населення в першу чергу невдоволене наявністю черг та незручним графіком прийому лікарів.

Для ОТГ як іншої частини представницької влади, які ще не пройшли шлях об'єднання, на сьогодні є важливим вжиття ряду заходів щодо забезпечення повноти фінансування медичних закладів, з метою надання якісних медичних послуг на місцях.

Однією з причин об'єднання у Ходорівську громаду, що на Львівщині, стало бажання людей покращити якість медичних послуг. На території Ходорівської громади є три лікарні, причому дві з них мають повноцінний вторинний рівень. Одна з них, Ходорівська районна лікарня, могла одночасно обслуговувати в стаціонарі 120 хворих, проте не мала всіх відділень. «Ми провели доволі болісну реорганізацію цього медичного закладу, у ході якої скоротили понад 80 працівників. Проте ми зберегли всі лікарські ставки, і відразу ж відкрили три нових відділення та кілька палат інтенсивної терапії», – зазначила заступник голова Ходорівської об'єднаної громади О. Мельник.

За її словами, у реорганізованій лікарні тепер працює 65 лікарів, 150 медсестер і 50 молодших медичних сестер. Ця лікарня має 3 амбулаторії і 24 ФАПі. «Ми аналізуємо роботу усіх амбулаторій: чи всі населені пункти, за які ці амбулаторії відповідають, знаходяться у 15-кілометровій доступності, чи потрібні там додаткові автомобілі, чи потрібен ремонт та апаратура. Ми вважаємо позитивним моментом те, що з 34-х працівників ФАПів лише троє доїжджають на місце праці. Працівники ФАПів мають жити в селі, а не доїжджати туди, щоб у разі потреби забезпечити невідкладну медичну допомогу у будь-якій порі доби. Це було одною з наших вимог під час реорганізації медичної сфери», – пояснила О. Мельник.

Ходорівська громада не зменшуватиме медичну мережу і надалі працюватиме над її якісним кадровим та технічним забезпеченням.

Створення госпітального округу на півночі Одещини відкриває нові перспективи у плані подання медичної допомоги не тільки жителям

Балтської ОТГ, а й сусідніх районів. Так, на території Балтської міської ОТГ Одеської області завершено третій етап реформування первинної ланки медицини. Так, у Балтському ЦПМСД після реконструкції приміщення відкривалося дитяче відділення загальної практики сімейної медицини. У його складі 4 амбулаторії та 16 фельдшерсько-акушерських пунктів. Центр нараховує 140 штатних одиниць персоналу.

За рахунок залишків минулого року і перевиконання бюджету Балтська ОТГ змогла додатково виділити на охорону здоров'я майже 2 млн грн. Ці кошти пішли переважно на ремонт фельдшерсько-акушерських пунктів і центрів первинної медико-санітарної допомоги в селах громади.

У центрі створено єдиний медично-інформаційний реєстр: впроваджено ІМС (електронну картку) з підключенням диспетчерської Балтського відділення швидкої медичної допомоги та приймального відділення КУ «Балтська ЦРЛ». З допомогою цієї програми можна зареєструвати пацієнта на прийом, зробити електронні записи в його медичному документі, відправити їх на роздрук, і таким чином усе занотоване лікарем буде в паперовому вигляді вклеєно в картку.

Роботу денного стаціонару тут організовано за бюджетні кошти. Торік громада виділила 500 тис. грн на лікування людей з гіпертонією, ішемічною хворобою серця і стенокардією. Список захворювань, лікування яких відбуватиметься за рахунок громади, планується розширювати. Медпрепаратами також забезпечуються всі амбулаторії об'єднаної територіальної громади.

У Балтській ОТГ також вирішено питання із забезпечення пацієнтів сільської місцевості безкоштовним проїздом до центральної районної лікарні. Направлення сімейного лікаря і є дозволом на такий проїзд.

Повністю сформовані електронні картки ІМС «ЕСКУЛ'ап», що дає можливість лікарям бачити повну картину перебігу хвороби пацієнта.

Дитяче відділення переведено у відремонтоване приміщення центру первинної медико-санітарної допомоги. Наступний крок – забезпечення медичним обладнанням та додатковими засобами для якісного обслуговування наших дітей.

Зміни відбулися і в інших сферах медичного обслуговування об'єднаної громади. Так, профільні лікарі ведуть прийом у відремонтованих приміщеннях центральної районної лікарні, де мають можливість у разі потреби направити пацієнтів на лікування до відповідного відділення. Також працює новий діагностичний центр на першому поверсі Балтської центральної районної лікарні, а на п'ятому поверсі тривають масштабні ремонти роботи приміщень під новий реперфузійний центр, який працюватиме як відокремлене відділення обласної клінічної лікарні.

Фінансову підтримку районному медичному закладу надає об'єднана громада. За інформацією фінансового управління Балтської міської ради, у цілому на ремонтні роботи в районній лікарні у 2017 р. з бюджету Балтської ОТГ виділено 712 тис. грн.

Розпочато підготовку до відкриття реперфузійного відділення – спеціалізованого закладу для негайної допомоги при інфаркті міокарда. За офіційними даними, захворювання системи кровообігу серед причин смертності в Одеській області посідає перше місце (65 %). Щорічно в регіоні реєструється близько 2500 пацієнтів з гострим інфарктом міокарда. «Ми зможемо подати швидку допомогу пацієнтам з гострим коронарним синдромом із Балти, Кодими, Ананьєва, Любашівки, Окнів. Тут буде налагоджено цілодобовий пост хірурга, операційної медсестри, анестезіолога», – зазначив головний лікар райлікарні О. Бурлака.

Реперфузійне відділення буде відкрито як філію Одеського обласного відділення. Крім того, у ЦРЛ має відкритися кардіологічний центр, послугами якого зможуть скористатися жителі північних районів області.

У громаді впевнені, що відкриття реперфузійного центру та створення в ньому належних умов для медиків та пацієнтів стане черговим кроком до отримання КП «Балтська районна лікарня» статусу госпітального центру. Тільки на початку жовтня в місті відкрили консультативно-діагностичний центр, сімейну стоматологію і започаткували реперфузійне відділення.

Міська амбулаторія сімейної медицини розташована в будівлі поліклініки. Сама будівля зовні вже набула привабливого вигляду, перевдягнувшись у яскраві кольори. Кожне її крило має своє призначення. В одному з них будуть приймати хворих дітей, а для прийому здорових є окремий вхід і окремі кабінети. Всі зони розділені між собою скляними дверима (для зручності фахівців). До послуг – четверо сімейних лікарів. На пацієнтів чекають маніпуляційна, денний стаціонар для дітей та матері з дитиною, мала операційна, діагностичний кабінет.

На сьогодні в Балтській ОТГ працюють над створенням єдиного медичного простору громади, де будуть функціонувати лікарні інтенсивного лікування, лікарня паліативної допомоги, хоспіс та амбулаторії загальної практики сімейної медицини. Саме сімейний лікар забезпечуватиме доступність медичних послуг, координацію з іншими лікарями, інформуватиме людей про стан їхнього здоров'я та плин профілактичних заходів. Сімейний лікар насправді повинен стати сімейним, як це відбувається у всьому цивілізованому світі.

Водночас у лікарняних закладах сіл і міста позначається дефіцит медичних фахівців. Тому кадрова політика влади спрямована на залучення спеціалістів, зокрема шляхом створення належних умов праці та відпочинку, надання житла.

На базі центральної районної лікарні відкрито консультативно-діагностичний центр, який є прикладом держано-приватного партнерства. Спеціалісти центру вже почали прийом хворих. Щойно встановлено обладнання. Центр облаштовано сучасним діагностичним устаткуванням, наданим компанією «Інто-сана». Більше того, спеціалісти компанії вже й консультують. Так, наприклад, комп'ютерний томограф дозволяє передавати зображення і отримувати висновки інтосанівських фахівців. Вони ж проводять ультразвукове дослідження експертного класу. Після навчання у

цій справі будуть задіяні і місцеві фахівці. Крім того, вже готується до відкриття кабінет фіброгастроскопії.

Стоматологічну поліклініку в громаді вирішено передати приватному підприємцю. Тепер це «Сімейна стоматологія лікаря Лучко». Вже працюють три кабінети – лікарів-стоматологів, хірургічний, радіографії, а також готові інші приміщення.

Започаткувати заклад новітньої стоматології на теренах міста взялася А. Лучко разом зі своєю родиною. До речі, медперсонал тут збережено майже в повному складі. Також за домовленістю з місцевою владою подається допомога пільговикам. У планах сімейної стоматологічної поліклініки – збільшити кількість лікарів до вісьмох. А також передбачено автоматизацію робочого місця лікаря та реєстратури, об'єднання мережі даних.

Летичівська ОТГ Хмельницької області демонструє досвід створення мобільних медичних бригад. Громада об'єднує 20 тис. мешканців 44 населених пунктів. Більшість населення поза межами Летичева мешкає в селах, де кількість жителів менша за 300 осіб. Сімейних лікарів, які готові там працювати, хронічно не вистачає.

У 2016 р. головний лікар Летичівського ЦПМСД Н. Кухарук, беручи участь у стажуванні в Польщі, знайшла рішення – мобільні бригади. Цей механізм дає змогу лікарям мешкати та працювати в Летичеві, відвідуючи віддалені населені пункти за графіком. До кожного населеного пункту бригада, що складається із сімейного лікаря, медсестри функціонального кабінету, акушерки та водія, приїжджає щонайменше раз на три тижні, проводячи як амбулаторний прийом пацієнтів, так і профілактичні медичні огляди. Між візитами мобільних бригад координацію медичної допомоги на селі здійснюють фельдшер чи староста (при відсутності ФАПУ).

У тому числі завдяки запровадженню механізму мобільних бригад Летичівський ЦПМСД залучив та утримує 4 молодих сімейних лікарів, в 1,5 раза підвищив відвідування сімейного лікаря та майже вдвічі скоротив виклики швидкої допомоги населенням.

Половина населення ОТГ мешкає в Летичеві (10 547). У 75 % населених пунктів громади (33) мешкає до 300 осіб, але кажуть, що й ці офіційні цифри є завищеними, адже в багатьох населених пунктах мешкає лишень третина від офіційно зареєстрованих, інші поїхали на заробітки за кордон. Населення сіл складається переважно з людей похилого віку. У такі села невелика маршрутка ходить в кращому випадку раз на тиждень, часом зовсім відсутнє сполучення з Летичевом. Погані дороги – головне лихо громади. Більшість доріг між селами викладені бруківкою 50 років тому. Аптек немає, за ліками треба їхати в Летичів.

На момент створення Летичівського центру первинної медико-санітарної допомоги у 2013 р. у структуру закладу входило п'ять амбулаторій загальної практики сімейної медицини, з них: міська Летичівська амбулаторія та три сільські амбулаторії в селах Грушківці (588 мешканців), Голенищево (545 мешканців) та Новокостянтинів (492 мешканця).

Сімейні лікарі, які працювали в сільських амбулаторіях, добиралися з міста в село на робоче місце, долаючи щодня від 16 до 25 кілометрів в один бік. Виникали також інші проблеми, зокрема такі: у селах лікарі ізольовані, утруднений контроль присутності лікаря (не завжди присутність лікаря «на папері» означає фізичну присутність лікаря в амбулаторії). Все це на тлі більш ніж скромної оплати праці лікаря – 3200 грн (стільки ж скільки медсестра чи водій). Крім того, відсутність житла та транспорту. Як наслідок – з трьох лікарів-інтернів, що прийшли до громади до 2016 р., двоє відразу пішли в декретну відпустку, один виїхав за кордон. Молоді медичні працівники відмовлялися відпрацювати навіть обіцяні державі три роки.

Погіршували ситуацію дефіцит пального, автотранспорту, автобусного сполучення, елементарного оснащення (електрокардіографа, пульсоксиметру, глюкометра). Прийом пацієнтів у сільських АЗПСМ вівся на досить низькому рівні, що проявилось незадовільним рівнем диспансерного спостереження, високим рівнем первинної інвалідизації, ростом запущеності онкології тощо.

Ідея запровадження мобільних бригад як механізму розв'язання проблеми дефіциту лікарів та низької концентрації населення громади виникла в головного лікаря Летичівського ЦПМСД під час робочої поїздки в публічний заклад охорони здоров'я м. Ясло (Польща) в рамках проекту «Хмельниччині – нова медицина» в листопаді 2015 р. за сприяння БФ «Зміцнення громад».

Втілити ідею в життя вдалося тільки з виходом на роботу двох сімейних лікарів у серпні 2016 р. У вересні був складений перший графік із частотою виїздів раз на два тижні в тестовому режимі. Отримавши схвальні відгуки від пацієнтів і медперсоналу на місцях, з лютого 2017 р. був затверджений остаточний графік виїздів. Кількість пацієнтів, які приходили до лікаря, спочатку становила 40 і більше осіб в день.

Лікарські виїзні бригади – не новина в Летичеві. Лікарі ЦРЛ раніше виїжджали у віддалені населені пункти, однак 2–3 роки тому така практика зійшла нанівець. Раз на рік відвідували на дому ветеранів перед Днем Перемоги і сімейні лікарі, але цього було недостатньо для налагодження системної медичної допомоги у віддалених населених пунктів. Мобільні бригади дозволили зробити цей процес системним.

Планування роботи мобільних бригад ведеться на базі амбулаторій загальної практики сімейної медицини (АЗПСМ), кожна з яких має свою територію обслуговування населення. Кожну таку територію курує сімейний лікар-завідуючий АЗПСМ і обслуговують сімейні медсестри та фельдшери місцевих ФАПів.

Заступник головного лікаря створює розклад виїздів мобільних бригад у віддалені населені пункти на місяць. Кожен сімейний лікар виїжджає з мобільною бригадою, як правило, один раз на тиждень. Цей день тижня для лікаря є незмінним (наприклад, середа), і пацієнти знають, що в цій день лікар у центральній амбулаторії прийом не проводить, в той час як медсестра веде прийом в центральній амбулаторії. У середньому до певного села

мобільна бригада потрапляє раз на три тижні. Дні тижня намагаються тримати фіксованими, щоб люди звикли, що лікар буває тут, наприклад, по середах.

Також дні прийому намагаються приурочити до розкладу життя населення: так, Голенищеве лікар відвідує по п'ятницях, у базарний день. Графік уточнюється кожного тижня на основі консультацій з фельдшером або медичною сестрою, які працюють на селі. Лікар має перелік пацієнтів, які нещодавно виписані зі стаціонару після операцій та до яких приїжджала за викликом швидка допомога. Про візит бригади населення інформують фельдшери – вивішують оголошення на магазині, ходять від хати до хати. Якщо в селі немає ФАП, роль координатора медичної допомоги виконує староста. Візит мобільної бригади до одного населеного пункту триває 5–6 годин. У складі мобільної бригади виїжджає сімейний лікар, медсестра функціонального кабінету, акушерка, водій.

Там, де працюють мобільні бригади, не завжди є потреба тримати ФАП. Замість ФАПів можна створювати пункти тимчасового базування, що не потребують постійної присутності фельдшера. Однак тут своє слово сказали старости: не дамо забрати фельдшера у людей – так хоч хтось про них подбає. Тільки в Варенці вдалося домовитись зі старостою про реорганізацію ФАПу.

Важливим аспектом, пов'язаним з організацією постійно діючих мобільних бригад, є фінансова сторона. Щодня для поїздок використовується автомобіль УАЗ-469. З метою оптимізації витрат на паливо він переобладнаний під використання газу. Витрати на паливо на одну поїздку (при середній віддаленості населених пунктів 15 км від ЦПМСД) становлять 140–150 грн. Відповідно, при 20 виїздах на місяць витрати становлять до 3 тис. грн на місяць. Хоча автомобіль вже перебував на балансі ЦПМСД на момент створення бригад, варто також враховувати амортизацію (близько 600 грн на місяць) та витрати на ремонт та обслуговування автомобіля (2 тис. грн на місяць).

Коли прийом відбувається в селі, де немає ФАПу, необхідні додаткові витрати на електроенергію та опалення (в середньому на поїздку – до 60 грн, на місяць – 1200 грн).

Витрати на одноразові медичні інструменти (для забору аналізів і проведення цитології) – 100 грн на поїздку. Але якби ті ж пацієнти приїхали до ЦПМСД, ці витрати теж були б.

Ключове питання – кадри. Їх повинно бути достатньо, щоб одночасно вести роботу в ЦПМСД та силами трьох фахівців на виїзді. Додаткової винагороди співробітники за виїзди не отримують, це – частина звичайної, повсякденної роботи.

ОТГ Сумщини підійшли у своїй господарсько-організаційній роботі до вирішення практичних питань медичної галузі на місцях. Так, у Бочечківській ОТГ переймаються питання організації роботи медичних закладів. Головний лікар ЦПМСД Конотопського району А. Маняк зустрівся з керівництвом Бочечківської сільської ради та медичними працівниками

лікувально-профілактичних закладів об'єднаної громади. За результати зустрічі керівництво Бочечківської сільської ради вирішило взяти під своє управління заклади охорони здоров'я, що розташовані на території громади, виникло чимало проблемних питань.

Насамперед, ряд питань організаційного характеру вирішується шляхом досягнення компромісу між усіма зацікавленими сторонами – ОТГ, ЦПМСД та районною владою. Причому це стосується як питань передачі 2 амбулаторій та 3 ФАПів, працевлаштування працівників, так і організації медичного обслуговування населення Бочечківської громади в цілому. Для медичного обслуговування населення були закуплені 2 легкові санітарні автомобілі, 2 електрокардіографи та всі необхідні ліки для надання першої необхідної допомоги.

За словами А. Маняка, у громаді існує кадрова проблема з фахівцями медичної галузі. «Можна закупити найдорожчу апаратуру, але медицини у селі не буде. Спершу необхідно створити належні умови для фахівців», – порадив він керівництву Бочечківської сільської ради.

Для громади на сьогодні є актуальним питання формування госпітальних округів у Сумській області, зокрема Конотопського госпітального округу.

У складі ЦПМСД Кириківської ОТГ 8 лікувальних закладів: 4 ФАПи та 4 амбулаторії. Вони всі потребують залучення значних коштів для оновлення, оснащення сучасним обладнанням та також «з'їдають» значну кількість фінансів громади. При оптимізації мережі закладів, з'явиться можливість зекономлені кошти направити на розвиток медичної галузі громади.

Наразі жителі Кириківської ОТГ продовжують обслуговуватись в Охтирській районній лікарні, яка розташована в 15 км від громади. Надаються їм послуги за рахунок субвенцій, перерахованих «Кириківкою» «Охтирці». Пояснює це очільник громади відсутністю сімейних лікарів на місцях: відкриті 3 вакантні посади з передбаченим для спеціалістів житлом.

Серед основних питань у Зноб-Новгородській ОТГ Сумської області є доцільність взяття на баланс мережі медичних установ, що діють на її території. Це питання для громади найбільш болюче, оскільки для жителів селища залишається питання роботи Зноб-Новгородської лікарні, а для її співробітників – можливе скорочення.

Так, з державного бюджету виділяються кошти на утримання наявних в ОТГ медустанов, що належать до первинної ланки (первинна медична допомога, сімейна медицина). Ці кошти у вигляді субвенції надходять у громаду, з яких 40 % залишається в місцевому бюджеті, а 60 % передаються для утримання лікувальних закладів вторинної ланки (вузькі фахівці, стоматологія, додаткові обстеження, стаціонар), у яких будуть обслуговуватися мешканці громади. Для цього місцева медична мережа повинна бути на балансі ОТГ. Всі рішення щодо скорочення цієї мережі приймає тільки громада. У той самий час, якщо буде прийнято рішення щодо надання послуг медицини вторинної ланки, їх доведеться фінансувати за

рахунок коштів місцевого бюджету. У цьому суть децентралізації – на місця віддаються фінанси і повноваження, і люди повинні навчитися приймати відповідальні рішення щодо укладу життя в громаді, навчитися рахувати і раціонально використовувати наявний ресурс.

На сьогодні в Зноб-Новгородській лікарні є хоспісне відділення, що суперечить законодавству. У поточному році на нього було використано 760 тис. грн, і частіше в ньому перебували не тяжкохворі пацієнти, які потребують медикаментозної допомоги, а самотні старі люди, що вимагають догляду. Водночас протягом року виникали ситуації із затримкою зарплати медпрацівникам. Тому ОДА рекомендує прийняти на баланс ОТГ медичну мережу, щоб уникнути в подальшому проблем з фінансуванням і мати можливість брати участь у проектах державного фонду регіонального розвитку для модернізації сфери охорони здоров'я. А для розв'язання наявних проблем розглянути можливість створення служби екстреної медичної допомоги та немедичного комунального закладу для престарілих.

У Стеблівській ОТГ Черкаської області в селі Стеблів, активними темпами ремонтують амбулаторію сімейної практики. Капітальний ремонт стосується даху, утеплення стін, заміни вікон, ремонту фундаменту. Ремонт здійснюється за кошти ДФРР. Проект коштує приблизно 1 млн 300 тис., де мільйон дала держава, а 300 тис. – від громади.

Нині такий же проект із ремонту амбулаторії в Шендерівці подано на розгляд ДФРР. У планах придбання нового медичного обладнання. Щоб залучити в ОТГ молодих фахівців, громада для них придбала житло. У підсумку, також витратили на ремонт близько 50 тис. грн. Зокрема, замінили вікна, а тепер робимо ремонт ванної кімнати. За словами сімейного лікаря С. Охримової, є домовленість з керівництвом громади, якщо вона пропрацює 10 років, то матиме право приватизувати отримане житло.

У Білозірській ОТГ облаштували квартири для 3 лікарів з Кіровоградської, Полтавської і Луганської областей. Щоправда останній нині навчається в Харкові, звідки і прибуде до Білозіря. Квартири облаштували на базі колишньої Білозірської ЗОШ I–II ступенів. На ремонтні роботи витратили майже 1,7 млн грн – кошти субвенції.

Три роки платитимемо за електроенергію, теплопостачання, воду. Зарплата становитиме в межах 10 тис. грн, залежно від кількості пацієнтів. Вмешлювати житло родини лікарів будуть за свої кошти. Зараз переводимо будівлю в комунальну власність.

В ОТГ планують також ввести в мед закладі посаду лаборанта, а також придбати для лікарів кардіографи.

У Тернопільській області особливо актуальна тема реформування медичної галузі на первинному та вторинному рівнях. Саме тому продовжується робота зі створення госпітальних округів. Наразі заплановано створення Тернопільського, Бережанського, Кременецького та Чортківського у 2019 р.

«Основна мета госпітальних округів – надання медичної допомоги, гарантованого доступу до відповідного надання пакету медичної допомоги,

надання допомоги на вторинному рівні, а також ефективне використання бюджетних коштів, створення умов підготовки закладів охорони здоров'я, що надають санаторію медичну допомогу, а саме функціонування у розрізі зміни системи фінансування. Позиція управління охорони здоров'я та обласної адміністрації щодо мінімалізації закриття лікувальних закладів та скорочення робочих місць», – наголосив начальник управління охорони здоров'я Тернопільської облдержадміністрації В. Богайчук.

За його словами, межі госпітальних округів визначалися орієнтуючись на створені ОТГ, проте такі межі можуть змінюватися. Кожен госпітальний округ для реорганізації отримає 52 млн грн. Найбільше вкладень потребуватиме після реформування Кременецький госпітальний округ аби рівень надання медичних послуг відповідав вимогам.

Наразі функції лікарні інтенсивного рівня виконує Тернопільська університетська лікарня, коли хворі мали б лікуватися у районних лікарнях. «Ми почали змінювати структуру нашої університетської лікарні завдяки створенню кардіоцентру. Змінюємо систему лабораторного обстеження створивши лабораторний центр. У перспективі плануємо зробити єдине планове обстеження наших хворих, а саме аналіз проведення планових обстежень на рівні лабораторного центру, де сьогодні найсучасніше обладнання. Змінюємо структуру нашої університетської лікарні і плануємо створити третинний високоспеціалізований рівень надання медичної допомоги», – зазначив В. Богайчук.

За розробленим проектом, Тернопільська область ділитиметься на чотири госпітальні округи: Тернопільський (м. Тернопіль, Тернопільський, Підволочиський Збараський, Зборівський, Гусятинський райони та частина Теремовлянського району), Бережанський (Бережанський, Козівський, Монастириський, Підгаєцький райони, частина Зборівського і Теремовлянського районів), Кременецький (Кременецький, Шумський, частина Зборівського та Збараського районів), Чортківський (Чортківський, Борщівський, Заліщицький, Буцацький райони, частина Гусятинського і Теремовлянського районів).

Таким чином, реформування системи охорони здоров'я потребує вичерпної інформації та роз'яснень із питань змін до чинного законодавства в контексті проведення медичної реформи в Україні. На сьогодні залишається актуальним питання розмежування мережі закладів охорони здоров'я між районом та ОТГ, завершення формування госпітальних округів та розвиток їхньої медичної інфраструктури.

Водночас завданням управлінської команди громад є формування стратегії розвитку системи охорони здоров'я ОТГ із залученням зацікавлених сторін та визначенням місця кожного постачальника медичних послуг на території ОТГ та за її межами. Відповідно до цієї стратегії громада формує запит до медичних закладів первинного рівня та надає фінансування ініціативам, пов'язаним з охороною здоров'я (*Матеріал підготовлено за інформацією таких джерел: Урядовий портал (<https://www.kmu.gov.ua/ua>); Мінрегіон України (<http://www.minregion.gov.ua/>); МОЗ України*

(<http://moz.gov.ua/>); Сумська ОД (<http://sm.gov.ua/>); Тернопільська ОДА (<http://www.oda.te.gov.ua/>); Хмельницька ОДА (<http://www.adm.km.ua/>); Черкаська ОДА (<http://ck-oda.gov.ua/>); Львівська ОДА (<http://loda.gov.ua/>); Одеська ОДА (<https://oda.odessa.gov.ua/>); Програма «U-LEAD з Європою» (<https://www.facebook.com/ULEADwithEurope/>); Прочерк (<http://procherk.info/>); «Одеські вісті» (<https://izvestiya.odessa.ua/>).

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Оцінка розвитку українсько-польських економічних відносин у сучасному політичному контексті

Українсько-польські відносини, насамперед політичні, традиційно привертають значну увагу ЗМІ обох країн. Щоправда, останнім часом саме двосторонні відносини Польщі та України помітно ускладнились. Водночас обидві країни мають вельми тісні економічні відносини. І тому цілком природно виникає питання як згадуване ускладнення польсько-українських політичних відносин може позначитися на економічних відносинах між цими державами. Щоб адекватно оцінити ймовірний розвиток українсько-польських економічних відносин на перспективу, спочатку проаналізуємо наявні у відкритому доступі факти. І, насамперед, спробуємо розібратись у причинах ускладнення польсько-українських політичних відносин.

Специфіка сучасного етапу розвитку польсько-українських політичних відносин

В історичному плані польсько-українські відносини були дуже непростими, багато в чому суперечливими і навіть трагічними. При цьому варто пам'ятати, що й досі живі свідки, а подекуди й безпосередні активні учасники тих подій. Тому соціальна пам'ять і в Україні, і, особливо, у Польщі може доволі легко так чи так реагувати на відповідні соціально-психологічні подразники, що з'являються в інформаційному просторі обох держав.

Однак, попри вельми складний соціально-історичний та інформаційно-психологічний «спадок», українсько-польські політичні відносини з початку 90-х років розвивались доволі успішно. Польща була серед перших держав світу, що визнали суверенітет України, її державну незалежність на початку 90-х років минулого століття. У подальшому двосторонні відносини України та Польщі в обох державах набули статусу стратегічного партнерства. При цьому політичне керівництво і України, і Польщі прагнуло до пом'якшення сприйняття у суспільній свідомості своїх країн болючих моментів спільного історичного минулого за принципом «вибачаємо і просимо вибачення».

Але після приходу до влади у 2015 р. у Польщі консервативної партії «Право і справедливість» (ПіС) ситуація в польсько-українських політичних

відносинах почала ускладнюватися. Причому йдеться не про випадки побутової ксенофобії щодо українців у польському суспільстві, які іноді траплялися там чи там й раніше, а про ініційовану польською владою зміну акцентів у двосторонніх польсько-українських відносинах з одноосібним і вельми безапеляційним трактуванням польською стороною деяких аспектів історії польсько-українських відносин. Іноді таке трактування спільної історії набувало характеру політично-пропагандистської кампанії зі свого роду, так би мовити, «ритуальними» темами і з усіма соціально-політичними наслідками, що з цього випливають.

Як зазначив на сторінках «Дзеркала тижня» науковий директор Інституту Євро-Атлантичного співробітництва О. Сушко, «українсько-польські відносини переживають, мабуть, найтяжчий період часів своєї взаємодії у форматі незалежних держав. Суперечності мають невідповідний характер і не можуть бути вичерпані швидко, навіть за наявності політичної волі на рівні лідерів держав, адже торкаються глибинних процесів еволюції національної ідентичності, позиціонування обох народів, точніше — їхніх провідних прошарків, у світі, що змінюється. Сформувалися дві симетричні тенденції, що позначають відмінність нинішнього моменту від попереднього “золотого віку” українсько-польських відносин, що тривав чверть століття і був безпрецедентно позитивними для відносин двох народів упродовж усього історичного часу.

З боку Польщі спостерігаємо витіснення правлячою елітою “гедройцевого” розуміння відносин зі східними сусідами, насамперед українцями, та піднесення “кресового” прочитання східної політики Польщі. Рівний партнер перетворюється подекуди на ментора і “цивілізатора”, а адвокат – на прокурора. Підтримка перестає бути безумовною й узалежнюється готовністю України поділяти домінуюче польське історичне бачення, принаймні щодо Другої світової війни... Розуміння принципової значущості незалежної України для безпечного майбутнього Польщі (безвідносно до історичного нарративу) – неухильно знижується.

З боку України бачимо спробу “стрибка на Захід” – поширення уявлень про обов'язковість ролі Польщі як моста чи “адвоката” України у відносинах із Заходом... Визнання принципової значущості Польщі для європейського майбутнього України – неухильно розвивається... Історія почала відігравати непропорційно визначальну роль у двосторонніх відносинах.

З боку України відбувається кристалізація національної ідентичності, прискорена і радикалізована конфліктом із Росією. У рамках цієї ідентичності вагомішу, ніж раніше, роль відіграють символи, що уособлюють боротьбу за національне визволення та незалежність... Зі свого боку, Польща переживає ренесанс власної національної ідентичності, невід'ємною складовою якого є канонізація певного сприйняття трагічних сторінок історії, зокрема Волинської трагедії 1943 р., що її більшість суспільства сприймає як геноцид... На відміну від України, де є конкретна історична причина загостреного національного відчуття – конфлікт із Росією, – у польському

випадку не все так очевидно. Багато кому в Україні причини різкого повороту Польщі до конфліктної парадигми розуміння польсько-українських відносин незрозумілі» (Дзеркало тижня. 2017. № 45. С. 1, 4).

Утім, деякі акценти у висловлюванні О. Сушка виглядають спірними чи принаймні дипломатичними. Адже ініціатором того, що «історія почала відігравати непропорційно визначальну роль у двосторонніх відносинах» була саме польська сторона. Саме польська сторона висловлювала свою незгоду з внутрішньою кадровою політикою України щодо українських установ, зокрема Інституту національної пам'яті. Українська сторона подібних дипломатичних жестів не допускала.

У цьому контексті показові деякі нюанси у висвітленні українськими і польськими ЗМІ нещодавньої зустрічі президентів двох держав П. Порошенка і А. Дуди, що відбулась у середині грудня минулого року. Обидва президенти, серед іншого, публічно приділили увагу питанням історії польсько-українських взаємин. Але характер цієї уваги дещо різнився. Як наголосив оглядач «Деловой столицы» О. Кафтан, «Петро Порошенко, варто віддати йому належне, зробив спробу пом'якшити загострення пристрастей навколо історичної пам'яті: згадка про недавнє іменинника, випускника Харківського університету і переможця більшовиків Юзефа Пілсудського говорить саме про це. Про вкрай неоднозначною ролі маршала в долі України президент розсудливо промовчав. Але цей посил Анджей Дуда чи то не зрозумів, чи то не прийняв. Як, до речі, і пасаж про те, що від українсько-польських сварок завжди виграє Росія». На думку цього кореспондента, це «частково тому, що Варшава, вочевидь, не налаштована на швидкий компроміс з Києвом. На компроміс немає запиту. Запит є на прийом вибачень» (URL: <http://www.dsnews.ua/world/ne-pomirilis-kogda-den-rozhdeniya-pilsudskiego-stanet-vyhodnym-13122017170000>).

Показові в цьому плані й деякі офіційні польські заяви за підсумками візиту А. Дуди до України, поширені польськими ЗМІ. Так, за словами голови Кабінету президента Польщі К. Щерського, дуже важливо те, що візит А. Дуди в Україну відбувся. «Це показало нашу волю до діалогу та рішучого представлення наших аргументів», – сказав К. Щерський. «Для України цінність партнерства з Польщею дуже велика, а тому вона не може стати жертвою осіб, котрі посилюючи емоції, хочуть ввести фактори, що ставлять під сумнів нашу співпрацю. Президент (Анджей Дуда. – Ред.) провів дуже рішучу, чоловічу розмову з президентом Порошенком. Думаю, що її результатом є розуміння, що ставити під сумнів наші відносини через деяких осіб та рішення - це помилка. Побачимо, якими будуть результати тих перемовин», – додав К. Щерський (URL: <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/339753>).

Тональність наведених цитат Української служби Польського радіо наочно свідчить, що нинішня польська влада намагається саме публічно продемонструвати свою рішучість і безкомпромісність із деяких питань двосторонніх відносин й водночас натякає на певну зверхність польської сторони у двосторонніх відносинах з Україною (адже про цінність

партнерства з Україною для Польщі нічого не говориться). Взагалі, тлумачення власної історії є в Польщі важливим аспектом внутрішньої політики, оскільки воно апелює до чутливих для польського суспільства спогадів і стереотипів, формуючи та підтримуючи відповідні історичні наративи. До останніх, зокрема, відносяться й деякі історичні стереотипи польсько-українських етнічних відносин, тим більш, що свого часу, особливо в соціальній ієрархії Речі Посполитої, поляки займали більш високе, а іноді й панівне суспільне положення стосовно українців. Це визнають і деякі польські експерти. Зокрема, польський політолог і викладач Студій Східної Європи у Варшавському університеті А. Бальцер у розмові з Українською службою Польського радіо зазначив, що в Польщі помітним є зростання етнічного націоналізму, який дуже сильно пов'язаний з політикою ідентичності, що, у свою чергу, є надзвичайно важливим питанням для нинішнього польського уряду та партії влади... «Для польських націоналістів одним із важливіших ворогів є, на жаль, Україна», – наголосив він (URL: <http://www.polradio.pl/5/39/Artykul/343896>). Мабуть, тому, спираючись на стереотипи частини поляків, деякі представники нинішньої правлячої партії «Право і справедливість» розраховують отримати додаткові голоси виборців на майбутніх виборах до парламенту, органів місцевого самоврядування, а згодом, вочевидь, і президента Польщі. Як наголошують польські ЗМІ, лідер партії «Право і справедливість» (мається на увазі Я. Качинський. – Ред.) позбувся тих міністрів, які були «тагярем для уряду». «Слабкість опозиції та позитивна оцінка уряду створюють для Права і справедливості комфортну ситуацію перед виборчим марафоном, котрий почнеться восени цього року і триватиме до 2020 року, до президентських виборів». А це означає, що провокативних заяв щодо України з боку тих чи тих польських політиків можна очікувати протягом усього зазначеного майбутнього періоду.

Адже, як зазначив редактор польського видання *Gazeta Polska Codziennie* В. Муха, «уряд Моравецького мусить усвідомлювати той факт, що існує певна група електорату, яка, в питанні польсько-українських взаємовідносин, налаштована негативно. Тут причини різні. Це обумовлено сімейними, суспільними причинами або історією. І саме цю групу використовують партії, які, умовно кажучи, знаходяться ще більш на право від партії “Право і справедливість”. Ці кола постійно будуть намагатися відкусити свій шматок виборчого торта, а отже, щоразу, при кожній спробі партії “ПіС” наблизитися до України, вони будуть робити закиди про політичні торги з Україною, які відбуваються на могилах польських жертв. А все це робитиметься заради того, аби перетягнути виборців від “Права і справедливості”. Тобто, в цьому плані, прем'єр-міністр Моравецький, та міністр закордонних справ матимуть неабияку проблему. З іншого боку нам треба пам'ятати, що в останні місяці польсько-українські взаємовідносини не були найкращими. А отже, ми повинні подбати про те, щоб ці взаємини якомога швидше поліпшити. Тут, українська сторона також повинна проявити добру волю» (URL: <http://www.polradio.pl/5/39/Artykul/344100>).

Хоча ставка на чутливі наративи польської історії у передвиборний період, мабуть, певною мірою криється не лише в польсько-українських відносинах, а й у більш широкому контексті міжнародних відносин. Тобто, нинішня позиція польської сторони у питаннях історії двосторонніх відносин з Україною певною мірою може залежати від більш глибоких соціально-економічних проблем польського суспільства. З 2004 р. Польща є членом Європейського Союзу. Однак, цілком очевидно, що протягом всього цього періоду далеко не все польське суспільство отримало очікувану вигоду від перебування Польщі у ЄС. Але з тих часів маркерами для порівняння свого добробуту й інших досягнень для поляків стали саме розвинені країни ЄС. І це, мабуть, стало ще одним важливим чинником майнової та соціально-психологічної диференціації польського суспільства.

Аналіз повідомлень ЗМІ, особливо польських, показує, що, наприклад, у травні 2017 р. у Польщі середня зарплата брутто (тобто, без відрахувань) працівника фірми, у якій працює не менше 9 осіб, становила близько 1050 євро (4391 злотих). Це на 5,4% більше, ніж у травні 2016 р. А згідно з даними, які опублікувало Головне статистичне управління Польщі, середньомісячна заробітна плата в цій країні вже у грудні 2017 р. була на 7,3 % вищою, ніж попереднього року, і становила 4973 злоті, і 73 гроші (1190 євро). Інформація, опублікована Головним статистичним управлінням, стосується сектору підприємств, тобто компаній, у яких працюють понад 9 осіб. У своєму коментарі економіст Г. Огонек (Західний банк WBK) звернув увагу, що 2017 р. був роком, «коли ринок праці став ринком працівника. З одного боку – зростання замовлень польських фірм – і експортних, і краєвих. З другого боку – проблеми з працівниками, через дуже низький рівень безробіття. Роботодавці рятувалися українськими іммігрантами. Частково поліпшилася професійна активність, та, попри все, сформувався вагомий тиск на зростання заробітної плати і це видно в статистичних даних», – сказав він. Водночас польська статистика свідчить, що при доволі динамічному зростанні середньої заробітної плати, високі зарплати має порівняно невеликий відсоток поляків. Так, у листопаді 2017 р. Головне статистичне управління оприлюднило рапорт на тему зарплатні в національній економіці за 2016 р. Згідно з даними Головного статистичного управління, у жовтні 2016 р. пересічна заробітна плата в польській національній економіці, не враховуючи мікропідприємств, дорівнювала 4346 злотих 76 грошів брутто (1032 євро). Як повідомила представниця Головного статистичного управління А. Згерська, «найчастіша заробітна плата за місяць брутто, яку отримували працівники – це 2074 злоті (492 євро). Половина працівників отримувала суму, що не перевищує 3510 злотих (833 євро) брутто... Заробітна плата брутто 6,3 % всіх зайнятих була щонайменше вдвічі більшою за пересічну зарплату брутто в національній економіці, тобто не меншою, ніж 8693 злоті 52 гроші (2064 євро) брутто».

Як зазначає *Gazeta Wyborcza*, на підвищення платні в секторі підприємств має вплив як дефіцит працівників на ринку праці, так і сезонні чинники. При цьому зазначене видання звертає увагу на той факт, що

польські фірми мали проблеми з пошуком кваліфікованих працівників. «Працівник диктує умови. Є робота, бракує охочих», – пише Dziennik Gazeta Prawna. Видання звертає увагу, що протягом перших трьох кварталів 2017 р. підприємства, у яких щонайменше один працівник, створили понад півмільйона штатних посад (551,1 тисячі). Це – рекорд. Утім, наприкінці вересня 2017 р. 130 тис. робочих місць залишалися без працівника. Безробіття в Польщі на невисокому рівні, а через демографічні зміни також зменшилося число осіб, які входять на ринок праці. Не допомагає ані масовий приплив українців, ані зростання заробітної плати.

Зазначена ситуація на польському ринку праці пов'язана зі значною трудовою міграцією поляків до більш привабливих за рівнем заробітку країн Євросоюзу. Наприклад, судячи з повідомлень ЗМІ, у сусідній Німеччині польські трудові мігранти, залежно від місця роботи та їх кваліфікації, можуть заробляти у 2–4 рази більше, ніж у себе на батьківщині за виконання аналогічної роботи. Тому, за інформацією президента Всеукраїнської асоціації компаній з міжнародного працевлаштування В. Воскобойника, представлений на сайті «РІА Новости Украина», «щорічно близько 2,5 мільйонів поляків їдуть на заробітки далі, в ту ж Німеччину, в ту ж Великобританію, і так далі». Поряд з цим кореспонденти деяких ЗМІ свого часу повідомляли, що точно невідомо, скільки польських громадян мігрували, наприклад, до Ірландії після прийняття Польщі до Європейського Союзу у 2004 р. «Найбільша цифра, яку мені доводилося чути – це 200 тисяч. Це доволі багато для країни з населенням в 4,5 мільйони», – зазначав Дж. Вікгем, експерт з міграції дублінського Трініті Коледжу. На значні масштаби трудової міграції поляків до країн ЄС звертають увагу і польські ЗМІ.

Звичайно, зазначені вище показники масштабів польської трудової міграції можуть викликати певні заперечення, тим більш, що чіткого статистичного обліку цього процесу немає. Але теза про те, що до трудової міграції з різним ступенем інтенсивності може бути залучено у межах 1–2 млн поляків, навряд чи викликатиме заперечення відповідних польських фахівців. Загалом, показник трудової міграції є вельми наочним індикатором не лише стану відповідної національної економіки, а так само й важливим індикатором соціально-психологічної ситуації у відповідному суспільстві. А отже – і, певною мірою, індикатором ставлення до влади у країні, продукуює трудових емігрантів. Фактично трудова еміграція є відображенням негативної оцінки населенням країни, що продукуює трудових емігрантів, якості роботи уряду такої країни. І з наближенням тих чи тих виборів реалістично мислячі політики, звичайно, не можуть ігнорувати це явище.

Вочевидь, повною мірою це стосується і нинішньої польської влади, якій доводиться розв'язувати ряд суперечливих проблем. Так, з одного боку, треба на належному рівні підтримувати трудову імміграцію, зокрема і з України, для забезпечення польської економіки необхідною робочою силою. З іншого боку, враховуючи значну орієнтацію правлячої партії «Право і справедливість» на націоналістичні верстви польського суспільства, це завдання треба вирішувати так, щоб не втратити голоси частини польського

електорату, що вбачає у багатьох українських трудових мігрантах «бандерівців».

Водночас аналіз повідомлень ЗМІ свідчить, що двосторонні польсько-українські відносини варто розглядати у більш широкому міжнародному контексті, зокрема й крізь призму відносин Польщі з ЄС і Росією. Так, відносини Польщі з ЄС за період перебування при владі партії «Право і справедливість» загострилися. ЄС негативно поставився до впроваджуваної у Польщі судової реформи, оскільки вважає, що в результаті її реалізації судова гілка влади в Польщі буде залежати від влади державної, по суті – політичної. До речі, подібних поглядів дотримується й частина польського суспільства, що призводило до активних протестів, демонстрацій.

Як зазначає кореспондент ВВС Україна, «впродовж двох років при владі партія “ПіС” спромоглася створити для Польщі образ *enfant terrible* (“важкої дитини”) Євросоюзу й суттєво погіршити відносини з двома ключовими партнерами: Німеччиною й Україною. У Брюсселі склали довгий список претензій і вимог до польської влади. Всі вони є наслідком її реформ та рішень, сумнівних з точки зору принципу верховенства права й стандартів ЄС... Наприкінці 2017 року Єврокомісія перейшла до реальних кроків: вона надіслала всім країнам-членам запит про підтвердження загрози верховенству права у Польщі. Якщо 22 країни з 28 це підтримують, то проти країни запустять процедури, які можуть завершитися позбавленням її голосу в Раді ЄС... Втім, для останнього потрібна вже однастайна підтримка всіх країн об'єднання. Угорський прем'єр Віктор Орбан заприсягся, що його країна нізащо не проголосує за таке. Але й того, що вже відбулося, вистачило, аби Варшава схаменулася. Там остерігаються не стільки позбавлення права голосу, скільки втрати доступу до структурних фондів допомоги ЄС».

Водночас загострилися відносини Польщі з керівництвом ЄС через відмову польської сторони приймати у себе певну кількість біженців із країн Азії та Африки в рамках відповідної міграційної політики Євросоюзу. Причому польський уряд обґрунтовував свою позицію тим, що Польща ніби вже приймає біженців з України, які їдуть до Польщі через війну на Сході України. Ось як висловлюється з цього приводу вже згадуваний вище кореспондент ВВС. «Як і Беата Шидло, досі він (Матеуш Моравецький. – Ред.) стверджував, що Польща приймає “великий потік біженців з України”. Польські урядовці називали цифри в мільйон, ба навіть півтора мільйона українців, яких їхня країна нібито рятує від війни та бідності на батьківщині... Однак реальна статистика цього не підтверджує, а під “мільйоном біженців” малися на увазі насправді українські трудові мігранти з дозволами на роботу. У 2016–2017 роках статус біженця в Польщі отримали 88 українців, ще 239 українських громадян отримали статус особи, що потребує додаткового захисту... Ці дані навело посольство України в Польщі... Водночас із оприлюдненням цих даних, у риторичі прем'єра Моравцького “мільйон біженців” уже змінився на “кілька або декілька

десятків тисяч осіб із територій, охоплених війною” на сході України» (URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/features-42663588>).

Зі свого боку, українські посадовці негативно відреагували на подібні спроби представити українських трудових мігрантів у Польщі як біженців. Зокрема, міністр закордонних справ України П. Клімкін назвав подібні висловлювання нісенітницею. І на це звернули увагу і польські ЗМІ. Українська сторона неодноразово публічно спростовувала заяви польських посадовців про карколомне число українських «біженців» у Польщі. Принципова різниця між біженцями і українськими трудовими мігрантами у Польщі настільки очевидна, і на це вказує багато ЗМІ, що важко уявити як згадувана вище аргументація польської сторони щодо, так би мовити, «українських біженців» може всерйоз сприйматись керівними органами ЄС. Подібна аргументація радше є проявом політичного торгу між Польщею та керівними органами ЄС. І згадувана вище дипломатична реакція України в цьому випадку є формою необхідного захисту міжнародного іміджу і позицій нашої держави.

Поряд з цим останнім часом оглядачі ЗМІ висловлюють різні припущення щодо ймовірного впливу цьогорічної ротації в уряді Польщі, коли змінилось дев'ять міністрів, на двосторонні польсько-українські відносини. У контексті польсько-українських відносин насамперед йдеться про сфери польської зовнішньої політики і оборони. Так, відповідаючи на питання кореспондента Українською службою Польського радіо, редактор видання *Gazeta Polska Codziennie* В. Муха сказав: «І пан міністр дипломатії Вашиковський, і пан міністр оборони Мацеревич, – це були два зовсім різні міністри, і не лише тому, що вони очолювали різні відомства, але вони суттєво відрізнялися способом, в який займалися політикою. Пан міністр Вашиковський, принаймні в останніх місяцях, показав себе як людина, яка не зовсім розпізнає ситуацію в Україні і спосіб, в який треба вести східну політику. А отже, мені як оглядачу цих взаємовідносин, то щиро кажучи, ніби камінь упав із серця коли я довідався, що його замінять. Про те, як тепер виглядатиме східна політика, ми ще не знаємо. Треба сподіватися, що відбудеться певна коректа і рефлексія, і що ми вже не будемо свідками таких сцен, як під час візиту міністра Вашиковського у Львові. І що не буде таких рішень і заяв, як це було останніми місяцями минулого року» (URL: <http://www.polradio.pl/5/39/Artykul/344100>). Зі свого боку, польський політолог і викладач Студій Східної Європи у Варшавському університеті А. Бальцер у розмові з Українською службою Польського радіо звернув увагу на те, що зміна на посаді голови дипломатії Польщі може бути новим шансом і новим початком у взаєминах між Варшавою і Києвом.

Утім, як вважає оглядач «Дзеркала тижня» О. Шевченко, у Польщі нинішня «зміна уряду є спільною позицією правлячої політичної партії “Право і справедливість” (ПіС) і не є наслідком розколу у владній команді... Перше, що впадає в око, – свої посади втратили міністри, які протягом двох років каденції попереднього уряду так чи інакше були замішані в деяких публічних внутрішніх або міжнародних скандалах... Та найбільш відомі

українцям скандали пов'язані, звісно, з діяльністю колишнього міністра закордонних справ Вітольда Ващиковського. Це і підтримка МЗС Польщі ідеї вимагати від Німеччини виплати репарацій за втрати під час Другої світової, і постійна напруга у відносинах з ЄС, і численні скандали пов'язані з Україною ... Ключове питання для України – чи зміниться зі зміною міністра польська політика щодо нашої країни? Однозначної відповіді на це питання немає».

Можливо, варто очікувати певного пом'якшення риторики й стосовно України, але маємо розуміти, що, по-перше, не буде відходу від ідеології «Права і справедливості», важливим складником якої є велика увага до питань історії. По-друге, що проблеми між Польщею і Україною мають значно глибший характер, ніж забаганки конкретного міністра чи конкретної правлячої сили. Тому сподіватися, що проблеми в польсько-українських відносинах зникнуть лише через зміну влади в Польщі, не варто.

Отже, з одного боку, новий уряд усе ж таки буде дотримуватися своєї лінії, будуючи об'єднану Європу і Польщу в ній згідно із власним баченням, яке не завжди може збігатися з думкою офіційного Брюсселя. З іншого боку – цей уряд закликатиме об'єднатися навколо себе не лише традиційний електорат ПіС, а й більш ліберально налаштованих людей. І саме в цьому вбачається сенс змін у польському уряді – було знято найбільш конфліктних і контроверсійних міністрів, наголошує О. Шевченко (Дзеркало тижня. 2018. № 1. С. 5).

Однак у контексті теми нашого аналізу остання ротація польського уряду, як і польсько-українські політичні відносини в цілому, нас цікавить з точки зору їх імовірного безпосереднього і опосередкованого впливу саме на двосторонні економічні відносини Польщі та України. І це питання буде розглянуте далі.

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України

З метою виконання постанови Президії НАН України від 27 грудня 2017 р. № 358 оголошується конкурс наукових проектів Цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України «Розвиток вітчизняної радіоастрономії та її інтеграція у сучасні світові мережі радіодосліджень Всесвіту» на 2018–2022 рр. за такими основними розділами:

Створення нових апаратно-програмних засобів і методів реєстрації для низькочастотної радіоастрономії, багатоантенні спостереження на радіотелескопах;

Створення і впровадження засобів та методів спостережень для радіотелескопа нового покоління ГУРТ;

Розвиток систем реєстрації сигналів, автоматизації спостережень, обробки і обміну даними у вітчизняних і міжнародних дослідженнях низькочастотного радіовипромінювання об'єктів Сонячної системи;

Теорія і техніка низькочастотних широкосмугових антен-решіток з активними елементами для радіоінтерферометричних і багатоантенних досліджень;

Створення високочутливих завадостійких широкосмугових систем цифрової реєстрації космічних радіосигналів.

Умови участі у конкурсі наукових проєктів за програмою

Науковий проєкт подається на експертизу до Наукової ради програми до 15.02.2018 р. у формі запиту на фінансування (не більш ніж 5 с.), у якому повинні бути відображені такі дані:

Назва проєкту.

Назва основного розділу Програми, у рамках якого передбачається виконання проєкту.

Організація-виконавець.

Організації-співвиконавці (за наявності).

Керівник проєкту (посада, науковий ступінь, наукове звання).

Виконавці проєкту (посада, науковий ступінь, наукове звання).

Мета проєкту та терміни його виконання.

Обґрунтування необхідності здійснення проєкту.

Зміст проєкту.

Техніко-економічне обґрунтування проєкту.

Список вагомих публікацій виконавців проєкту (в реферованих журналах) за темою проєкту за останні три роки.

Характеристика науково-технічної продукції, що буде створена.

Перелік щорічних завдань на період виконання проєкту.

Кошторис на 2018 р.

Форму запиту надсилати до 15 лютого 2018 р. в електронному вигляді на адресу rian@rian.kharkov.ua, а в паперовому вигляді – на адресу: Радіоастрономічний інститут НАН України, вул. Мистецтв, 4, 61002 Харків, Україна.

Необхідними умовами участі в конкурсі є своєчасне подання правильно оформленого запиту та його відповідність оголошеним умовам конкурсу.

Запити, що подані на конкурс після завершення визначеного терміну їх подання, оформлені не за встановленими вимогами, а також запити, що не відповідають оголошеним умовам конкурсу, до участі у конкурсі не допускаються **(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2924). – 2018. – 16.01).**

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Про те, як і навіщо гинуть живі клітини, в ефірі науково-популярної програми «Всесвіт» радіостанції «Голос Києва» розповів молодший науковий співробітник лабораторії нанобіотехнологій відділу молекулярної імунології Інституту біохімії імені О. В. Палладіна НАН України К. Пиршев.

Запрограмована клітинна загибель (апоптоз, загибель без запалення) є надзвичайно важливим для будь-якого живого організму процесом. Він зумовлений необхідністю регулярної заміни пошкоджених клітин, нездатних повноцінно виконувати свої функції, новими – задля забезпечення стабільності функціонування всього організму.

У живих клітинах апоптоз контролюється багатьма різними органелами й відбувається в кілька етапів. Рушієм слугує певний чинник впливу – внутрішній (коли в клітині накопичується критична кількість уражень) або зовнішній (коли клітина отримує від імунної системи сигнал про свою непотрібність: це відбувається, наприклад, під час ембріогенезу людини, коли плід позбувається шкірних перетинок між пальцями кінцівок).

Наступний етап – «прийняття рішення», після якого можливі два варіанти розвитку подій: клітина програмує себе або на вмирання, або на відновлення. Якщо започатковується процес самознищення, то клітина починає синтезувати відповідні протеїни (білки), котрі поступово руйнують її внутрішнє середовище. Внаслідок цього вона, врешті-решт, розпадається на бульбашкоподібні шматочки – везикули, – що в подальшому слугують джерелом живлення для сусідніх клітин. У разі некрозу (загибель із запальним процесом) відбувається пошкодження клітинної мембрани (клітинної «оболонки») із вивільненням усіх органел і ферментів у навколишнє середовище – міжклітинний простір. Таким чином, некроз однієї клітини становить небезпеку для інших клітин і може призводити до їхньої загибелі як на невеликих ділянках, так і на цілих ареалах. Якщо ж на етапі «прийняття рішень» обирається інший варіант – продовження життєдіяльності, – то клітина розпочинає процес аутофагії (самопоїдання): з цією метою вона формує аутофагосому (що надалі поєднується із лізосоною) – клітинний шлуночок, який огортає та перетравлює уражену частину клітини. «Тобто клітина сама себе й полікувала, й підживила», – пояснює К. Пиршев.

Від належного перебігу процесів загибелі чи відновлення клітини залежить стан організму в цілому, адже в разі їхнього порушення можуть відбуватися небезпечні для життя та здоров'я патологічні зміни. Якщо під час апоптозу клітина з тих чи інших причин не може померти сама – вона починає неконтрольовано ділитися і створює підґрунтя для виникнення онкологічного захворювання. Неправильне оновлення так само може обернутися для організму онкогенезом, а ще – нейродегенеративними й аутоімунними захворюваннями, дерматитами тощо.

Попри те, що наукові дослідження процесів апоптозу й аутофагії безперечно належать до фундаментальних (до речі, здобутки, отримані за цими напрямками, відзначено двома нобелівськими преміями в галузі фізіології та медицини – 2002 р. і 2016 р. відповідно), вони можуть мати значну практичну користь у майбутньому – при створенні ефективніших медичних препаратів для лікування патологій, пов'язаних із цими біологічними процесами.

За словами К. Пиршева, нині вчені різних країн працюють над тим, щоб навчитися цілеспрямовано змінювати поведінку клітини – прискорювати її відмирання або подовжувати оновлення. Однак для досягнення потрібного результату, придатного для застосування не лише *in vitro*, а й *in vivo*, знадобляться десятки років.

Дослідження процесу клітинної загибелі, як зазначив гість радіопередачі, зараз мають переважно інтегративний характер і дедалі частіше здійснюються на межі кількох галузей науки – біохімії, молекулярної біології, фізіології, біофізики. Це дає змогу вивчати об'єкт комплексно, охоплюючи максимальну кількість пов'язаних із ним проблем (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2924). – 2018. – 11.01).*

***

Про взаємодію бактерій з вірусами та практичну користь вивчення цього процесу для людства у відеосюжеті для вітчизняного науково-популярного медіа-ресурсу «Sciences.in.ua» розповіла молода вчена – молодший науковий співробітник відділу молекулярної генетики бактеріофагів Інституту мікробіології і вірусології імені Д. К. Заболотного НАН України кандидат біологічних наук Н. Король.

За словами дослідниці, тіло людини складають близько 30 трлн клітин. Крім них, у нашому організмі живуть також майже 40 трлн бактерій, що населяють шлунково-кишковий тракт і поверхню шкіри. За допомогою бактерій синтезуються деякі з потрібних організмові вітамінів, а також створюється середовище з умовами, котрі запобігають розмноженню патогенної мікробіоти.

Проте значно чисельнішими об'єктами мікросвіту є особливі віруси-«вбивці» бактерій – бактеріофаги. Їх у десятеро більше: за приблизними підрахунками їхня кількість сягає 10³¹, що перевищує навіть кількість видимих зір у нашому Всесвіті. Бактеріофаги було відкрито близько 100 років тому двома вченими, які працювали незалежно один від одного, – британцем Фредеріком Твортом і французьким канадійцем Феліксом д'Ерелем. Відтоді вони стали супермоделями для молекулярної біології та генетичної інженерії: вивчаючи їх, науковцям вдалося відкрити й описати чимало фундаментальних процесів, що характерні для всіх біологічних систем – починаючи з вірусів і завершуючи еукаріотичними організмами.

Як пояснила Н. Король, вірус-бактеріофаг складається з білкової оболонки, в яку «упаковано» геном у вигляді молекули нуклеїнової кислоти,

що містить усю генетичну інформацію про вірус. Бактеріофаг розпізнає специфічні рецептори на поверхні бактеріальної клітини і, прикріплюючись до клітинної стінки, впорскує досередини власну ДНК, яка, у свою чергу, вбудовується в геном бактерії й, фактично, бере під контроль її генетичний апарат. Унаслідок цього бактерія перетворюється на біоконтейнер – своєрідну «фабрику» з виробництва вірусних (фагових) часток, які можуть утворюватися в ній сотнями. Коли бактеріальна клітина наповнюється цими частками вщерть, відбувається лізис – «мікрровибух», розрив клітинної оболонки бактерії, що супроводжується їхнім потраплянням назовні. Подальшому поширенню вірусних часток і захопленню ними нових «жертв» сприяє те, що бактерії існують не поодиноці, а колоніями. Тому у вищеописаний спосіб віруси здатні знищувати цілі популяції інших клітин мікроорганізмів.

Однак такі процеси не можна вважати однозначно негативними, адже вони відіграють важливу роль в еволюції та екології мікробіоти. До того ж, дослідивши їх, людина зможе отримати значну користь, – стверджує Н. Король. Так, віруси регулюють динаміку й чисельність бактеріальних популяцій. Завдяки цьому зберігається рівновага в природних екосистемах. З іншого боку, у відповідь на атаку бактеріофага бактерія змушена напрацьовувати нові, ефективніші механізми реагування, розвиваючи власну імунну систему, щоб захиститися й виробити резистентність до вірусів. Останні ж схильні до мутацій, тому при змінах у бактеріальних клітинах вони теж адаптуються і знову нападають: «У мікроскопічному світі постійно відбувається така собі «гонка озброєнь» – війна між мікробами та їхніми вірусами».

Проте бактеріофаги можуть обирати й зовсім інший шлях взаємодії з бактеріями – так званий лізогенний цикл розвитку: за такої стратегії потрапляння фагової ДНК до внутрішнього середовища бактеріальної клітини і вбудовування в її геном не тягне за собою експресії вірусних генів. Тобто фагові білки в цьому випадку не утворюються, й, відповідно, вірусні частки не формуються. Це – латентна інфекція, і в такому стані фагова ДНК може перебувати досить довго. Особливість же цієї стратегії полягає в тому, що, разом зі своїми власними генами, бактеріофаг може привнести в бактеріальну клітину гени інших бактерій. «Цей процес дістав назву трансдукції. Його перевага полягає в тому, що бактеріофаг може виступати таким собі транспортним засобом, який від однієї бактерії до іншої може переносити, наприклад, гени стійкості до антибіотиків або підвищувати її вірулентні властивості. Спостерігаючи за цим феноменом, науковці навчилися використовувати бактеріофаги як вектори для перенесення, клонування й експресії різноманітних генів у конкретних мікроорганізмах, що має дуже широке застосування в молекулярній біології», – зазначає Н. Король.

Однак популярним об'єктом фундаментальних наукових досліджень бактеріофаги стали не одразу. Спершу вчених зацікавила саме їхня здатність убивати мікроорганізми, а отже, і потенційна придатність до використання у

вигляді протимікробних засобів. Річ у тім, що бактеріофаги є надзвичайно специфічними, тобто можуть впливати лише на деякі види мікроорганізмів, – на відміну від сучасних антибіотиків широкого спектра дії, котрі знищують як патогенну, так і корисну для людини мікробіоту. З огляду на це, впродовж останніх 20 років наукова спільнота повертається до ідеї використання фаготерапії (лікування за допомогою бактеріофагів) для боротьби з патогенними мікробами. Ще один чинник, котрий у цій ситуації схиляє шальку терезів на користь фаготерапії, – це проблема втрати антибіотиками ефективності через повсюдне й надмірне застосування цих препаратів. «Сьогодні ми споживаємо антибіотики не лише для того, щоб побороти якусь інфекцію. Їх додають у корм тварин (щоб запобігти масовому поширенню інфекцій на фермах), у молочну продукцію (щоб подовжити термін її придатності), а також використовують у сільському господарстві (щоб запобігти ураженню рослин різноманітними шкідниками). Всі ці речовини з їжею потрапляють до нашого організму. І коли бактерії, котрі живуть у нашому травному тракті, взаємодіють із ними, то дуже швидко до них звикають. І відбувається утворення антибіотикорезистентних штамів, інфікування людини якими є дуже небезпечним, а лікування спричинених ними захворювань становить величезну проблему», – розповідає вчена. Через це у США, наприклад, з метою запобігання розмноженню патогенної мікробіоти в сільському господарстві й на виробництві харчових продуктів дедалі частіше застосовують фагові коктейлі. Значну кількість досліджень за цим напрямом виконують у Польщі та Грузії. Так, у Грузії впродовж багатьох років функціонує спеціальна наукова установа, що займається такими дослідженнями та розробленням фагових коктейлів, – Інститут бактеріофагів, мікробіології і вірусології імені Г. Еліава. «І хоча питань до застосування фагових препаратів у медицині сьогодні ще досить багато, роль бактеріофагів у молекулярно-генетичних дослідженнях, біотехнології та генній інженерії важко переоцінити. У відділі молекулярної генетики бактеріофагів Інституту мікробіології і вірусології НАН України під керівництвом Ф.І. Товкача ми вивчаємо генетичні особливості вірусів фітопатогенних і важливих для промисловості бактерій. І я певна, бактеріофаги ще мають чим нас здивувати. До того ж, приємно, що українські вчені не залишають цю тему без уваги і активно співпрацюють з міжнародною «фаговою» спільнотою», – наголошує Н. Король (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2924>). – 2018. – 16.01).

Кадрова політика НАН України

Передвиборна програма кандидата на посаду директора ДНУ «Центр інноваційних медичних технологій НАН України», доктора медичних наук професора Годурова І. М.

Основною метою своєї передвиборної програми вважаю презентацію власного бачення базових принципів функціонування ДНУ «Центр інноваційних медичних технологій НАН України», стратегічного напрямку розвитку установи та комплексу заходів необхідних для виконання основних завдань в умовах, що визначаються реаліями сьогодення.

Потенційною законодавчою основою для успішного функціонування установи є Конституція України, положення Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Статуту НАН України, Основних принципів організації та діяльності наукової установи НАН України та власного статуту наукової установи.

Стратегічне завдання дирекції вбачаю у фактичному створенні та, у подальшому, забезпеченні сталого розвитку медичного центру сучасного світового рівня з органічним поєднанням функцій науково-дослідної та практичної установи.

Наукова діяльність є основним видом діяльності центру.

Створення оптимальних умов для виробництва якісного конкурентного на вітчизняному та світовому ринку наукового продукту має бути пріоритетним для керівництва центру. Основні заходи спрямовані на вирішення означеного завдання вбачаю в наступному:

- Організація фундаментальних та прикладних наукових досліджень
- Координація напрямків наукового пошуку із вітчизняними та зарубіжними партнерами та інтеграція української науки у Європейський дослідницький простір
- Налагодження ефективної міждисциплінарної взаємодії між центром та іншими вітчизняними та зарубіжними науково-дослідними установами з укладенням угод про двосторонню співпрацю
- Системне підвищення інформаційної активності задля презентації досягнень української медичної науки міжнародній науковій спільноті
- Забезпечення ефективного юридичного захисту створених об'єктів інтелектуальної власності
- Ефективне впровадження результатів інноваційних вітчизняних та зарубіжних наукових розробок у практичну медицину (з потенційною можливістю створення технопарку)
- Забезпечення участі науковців центру у створенні національних програм лікування соціально значимих захворювань, експертної діяльності в інтересах органів державної влади
- Підвищення мотивації наукових працівників шляхом більш активного залучення бюджетних та позабюджетних коштів для оплати праці, фінансування наукових досліджень, підвищення кваліфікації та підтримки професійного рівня наукових кадрів, створення умов для ефективної участі науковців центру у міжнародних грантових програмах
- Підготовка та підтримка талановитої наукової молоді (проведення лекцій, мастер-класів, тематичних конференцій, організація стаціонарного хірургічного тренінг-центру, навчання інтернів, клінічних ординаторів, аспірантів на базі клінічних підрозділів установи).

Суть практичної діяльності центру має полягати у наданні багатoproфiльної медичної допомоги громадянам України, передусім співробітникам НАН України, на рівні експертних світових стандартів.

Першочергові заходи, що мають створити передумови для вирішення цього завдання на мою думку наступні:

- Швидке та радикальне оновлення матеріально–технічної бази центру з проведенням капітального ремонту будівель установи (стаціонарного корпусу та поліклінік № 1 та 2), палат клінічних та приміщень допоміжних підрозділів, створення сучасного операційного блоку та відділення реанімації та інтенсивної терапії, харчоблоку, закупівля сучасної діагностичної та лікувальної апаратури.

- Підвищення кваліфікації наявних та залучення нових висококваліфікованих медичних кадрів

- Створення та забезпечення функціонування локальної (внутрішньої) комп'ютерної мережі та можливостей роботи в режимі он-лайн з використанням потенціалу телемедицини

- Організація якісно нового рівня взаємодії між адміністрацією центру та всіма структурними підрозділами

- Створення сучасного конференц–залу, сайту установи, висвітлення та популяризація діяльності центру у засобах масової інформації

Реалізація означеного є можливою лише за умов ефективного використання бюджетних коштів, створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення позабюджетних надходжень, організації надання платних медичних та наукових послуг в рамках правового поля.

Досягненню вказаних програмних орієнтирів має, безумовно, сприяти створення в закладі такого мікроклімату, який би стимулював активну та творчу позицію кожного члена трудового колективу, відповідальну, колегіальну та оперативну взаємодію між працівниками, підтримку високих професійних стандартів наукової та практичної діяльності.

За умови обрання директором центру вважаю своїм моральним обов'язком здійснювати ефективне керівництво закладом та забезпечити реалізацію наведеної вище програми (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2924>). – 2018. – 16.01).

***

17 січня 2018 р., під головуванням президента Національної академії наук України академіка Б. Є. Патона відбулося чергове засідання Президії НАН України.

У межах зібрання присутні заслухали й обговорили доповідь директора Інституту всесвітньої історії НАН України доктора історичних наук, професора А. І. Кудряченка «Сучасні світосистемні трансформації та стратегічні пріоритети зовнішньої політики України», в якій було висвітлено широке коло проблем, важливість дослідження яких зумовлена, перш за все,

їхнім відчутним впливом на розв'язання актуальних завдань інтеграції нашої країни до світової спільноти.

Про плани підготовки та випуску видавничої продукції видавництвами НАН України у 2018 р. доповів директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України, голова Науково-видавничої ради НАН України, член Президії НАН України академік Я. С. Яцків.

Під час заходу було також розглянуто низку поточних питань, зокрема, про: оголошення конкурсу на заміщення посад керівників академічних наукових установ; затвердження результатів оцінювання діяльності наукових установ НАН України у 2016 р.; проведення загальних зборів НАН України з виборів дійсних членів (академіків) і членів-кореспондентів НАН України; виконання урядового розпорядження щодо реалізації плану заходів із відзначення 100-річчя Академії; організацію виконання у 2018 р. бюджетної програми НАН України «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень».

За підсумками засідання ухвалено відповідні постанови. Докладніше про це можна буде дізнатися з офіційного прес-релізу в розділі [«Засідання Президії НАН України»](http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2924) на веб-сайті Академії (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2924>)). – 2018. – 17.01).

Астрономічна наука

Про те, коли і як у Львові починалися вивчення астрономії та її широка популяризація, пише у своїй статті для українського Інтернет-видання «Збруч» провідний науковий співробітник відділу диференціальних рівнянь та теорії функцій Інституту прикладних проблем механіки і математики імені Я. С. Підстригача НАН України (м. Львів) доктор фізико-математичних наук О. Петрук. Публікацію підготовлено на основі матеріалів лекції, яку цей учений прочитав 22 червня 2017 р. під час Міждисциплінарного наукового семінару *Modus Legendi* в Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка.

До Другої світової війни у Львові, як зазначає О. Петрук, існувало три основні осередки астрономічних досліджень – Львівський університет (нині – Львівський національний університет імені Івана Франка), Львівська політехніка (Національний університет «Львівська політехніка») та Наукове товариство імені Шевченка.

Першу на території сучасної Української держави астрономічну обсерваторію збудували у Львові, при Єзуїтському колегіумі. Свою роботу вона розпочала ще 1771 р. Хоча астрономічні спостереження проводилися в місті й раніше. На той же рік припадає і започаткування викладання астрономії як окремого навчального предмету у Львівському університеті.

У різні періоди – від XVIII ст. до 1939 р. – ця наука розвивалася зусиллями австрійських, польських, чеських і українських дослідників. Серед найбільш знаних – Й. Лізганіг, А. Кунцек, В. Урбанський, В. Ласка, М. Ернст, Е. Рибка, Д. Зброжек, Л. Грабовський, В. Левицький, М. Зарицький, Я. Капко, С. Рудницький, І. Раковський, В. Кучер і навіть І. Крип'якевич, котрий вивчав описи астрономічних явищ в українських літописах XI–XVIII ст.

Учені також займалися широкою популяризацією астрономічних знань у суспільстві – як у Львові, так і загалом на Східній Галичині. У Львові побачило світ чи не найперше україномовне астрономічне науково-популярне видання – «Роскази про небо й землю», наклад якого можна вважати нечуваним не лише для 1875 р., а й для нинішнього часу, – 10 тис. примірників. Лекції з історії та проблем астрономії читалися для широкого загалу за сприяння Товариства наукових викладів імені Петра Могили, яке функціонувало в 1908–1939 рр. При цьому ж товаристві існував і Український астрономічний гурток. Крім лекцій науковці проводили екскурсії та організовували спостереження неба.

Цікаво, що саме у Львові 1901 р. було опубліковано працю І. Пулюя «Нові і перемінні звізди». А митрополит А. Шептицький під враженням від спілкування з науковцем В. Левицьким зацікавився астрономією глибше та навіть написав послання до вірян, яке мало назву «Астральний метр» і в якому автор торкався таких питань, як швидкість світла й вимірювання відстаней в астрономії.

Більше про це дізнавайтеся безпосередньо з публікації: <https://zbruc.eu/node/73386> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2924>)). – 2018. – 17.01).

Наука і влада

Законом України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» обсяг фінансування Академії за рахунок коштів загального фонду держбюджету передбачений у сумі 3 млрд 758,6 млн грн, що на 1 млрд 39,8 млн грн, або на 38,2% більше за показник 2017 р.

Таке суттєве зростання обсягу бюджетних асигнувань пов'язане, насамперед, із започаткуванням нової бюджетної програми НАН України за КПКВК 6541230 «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень», на яку передбачено 500,0 млн грн, та із рішенням уряду про суттєве збільшення (на 161,0 млн грн.) видатків за бюджетною програмою «Медичне обслуговування працівників Національної академії наук України» (КПКВК 6541100), що пов'язане з цільовими видатками, які будуть спрямовані на розвиток створеної на базі Лікарні для вчених НАН України Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України».

Відповідно до бюджетного запиту НАН України на 2018 р., узгодженого з Міністерством фінансів України, та постанови Президії НАН України від 13.12.2017 № 346 основними напрямками використання коштів за бюджетною програмою «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230) було визначено:

адресну підтримку пріоритетних досліджень, у тому числі з урахуванням результатів оцінювання ефективності діяльності наукових установ за новою методикою, розробленою на основі міжнародних стандартів, затвердженою постановою Президії НАН України від 15.03.2017 № 75, та рейтингування установ, яке проведене відділеннями на виконання постанови Президії НАН України від 20.01.2016 № 11;

виконання на конкурсній основі найважливіших для держави наукових досліджень, а також науково-технічних розробок з високим ступенем готовності, у тому числі в інтересах національної безпеки та оборони;

придбання новітнього та модернізацію існуючого унікального наукового обладнання;

виявлення та утвердження в науковому середовищі молодих талановитих дослідників, надання підтримки їх творчому зростанню;

подальшу інтеграцію вітчизняного наукового потенціалу у світовий науковий простір шляхом проведення спільних досліджень і розробок з міжнародними науковими організаціями та забезпечення участі вітчизняних дослідників у міжнародних наукових заходах.

Слід зазначити, що відповідно до лімітної довідки про бюджетні асигнування та кредитування, доведеної Міністерством фінансів України (лист від 20.12.2017 № 04130-17-9/35910), фінансування за новою бюджетною програмою НАН України КПКВК 6541230 буде розпочато лише в липні 2018 р. Крім того, фінансування за цією бюджетною програмою, відповідно до доручення Кабінету Міністрів України від 16.12.2017 № 50691/0/1-17, буде розпочато лише після затвердження Урядом відповідного порядку використання коштів та паспорту цієї бюджетної програми. На сьогодні проект зазначеного порядку використання коштів Академією вже розроблено та найближчим часом буде подано на узгодження до відповідних міністерств.

Крім того, Академія звернулася до першого віце-прем'єр-міністра України С. І. Кубіва (лист від 22.12.2017 №9з/2095-1) та Міністерства фінансів України (лист від 27.12.2017 №9з/2117-6) з обґрунтованим клопотанням про наближення видатків за бюджетною програмою КПКВК 6541230 на початок II кварталу 2018 р.

Водночас за основною бюджетною програмою Академії, за якою здійснюється фінансування статутної діяльності її установ, а саме «Фундаментальні дослідження, прикладні наукові і науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням, підготовка наукових кадрів, фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури та наукових об'єктів, що становлять національне надбання, забезпечення діяльності наукових бібліотек» (КПКВК

6541030) обсяги фінансування на 2018 р. визначені у сумі 2 млрд 881,727 млн грн, що на 354,911 млн грн, або на 14,0 % більше за обсяги минулого року. Це збільшення включає і окремі цільові видатки на фінансування великих інфраструктурних проектів Академії, які не були передбачені у 2017 р. Зокрема, передбачено додаткові цільові видатки Національному науковому центру «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України для забезпечення експлуатаційних витрат нової ядерної підкритичної установки «Джерело нейтронів» (45,7 млн грн) та Національному дендрологічному парку «Софіївка» НАН України для реконструкції гідротехнічних споруд, відновлення гідрологічного стану та проведення благоустрою в пониззі р. Кам'янка (75,0 млн грн).

Таким чином, без урахування зазначених цільових видатків збільшення обсягів фінансування у 2018 р. за основною бюджетною програмою Академії КПКВК 6541030 становить 234,2 млн грн, або 9,3 %. Згідно з розрахунками, у 2018 р. обсяги базового фінансування установ Академії за цією бюджетною програмою будуть підвищені у середньому на 11,88 % відносно показників 2017 р.

Питання щодо бюджетного фінансування НАН України у 2018 р. було розглянуто на засіданні Президії НАН України 13 грудня 2017 р. і за наслідками цього розгляду прийнято постанову Президії НАН України від 13.12.2017 №346 «Про фінансування діяльності НАН України у 2018 році» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2924>). – 2018. – 09.01).

***

19 грудня 2017 р. Верховна Рада України ухвалила постанову «Про призначення у 2017 році іменних стипендій Верховної Ради України для найталановитіших молодих учених».

Іменні парламентські стипендії призначено, зокрема, і чотирьом молодим дослідникам з академічних наукових установ:

– докторові технічних наук В. В. Гоцуленку (Інститут технічної теплофізики НАН України);

– докторові фізико-математичних наук П. О. Касьянову (Навчально-науковий комплекс «Інститут прикладного системного аналізу» Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» МОН України та НАН України);

– докторові економічних наук О. І. Лайку (Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України);

– докторові фізико-математичних наук О. О. Броварець (Інститут молекулярної біології і генетики НАН України).

Щиро вітаємо колег! (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2924>). – 2018. – 11.01).

***

19 грудня 2017 р. український парламент ухвалив постанову «Про присудження Премії Верховної Ради України найталановитішим молодим ученим у галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок на 2016 рік», за якою відзначено, зокрема, і співробітників установ НАН України.

Згідно з постановою Премії удостоєно 13 робіт, виконаних 30 молодими вченими академічних наукових установ – Інституту математики, Інституту кібернетики імені В. М. Глушкова, Інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору, Головної астрономічної обсерваторії, Інституту фізики конденсованих систем, Інституту проблем матеріалознавства імені І. М. Францевича, Інституту загальної та неорганічної хімії імені В. І. Вернадського, Інституту фізичної хімії імені Л. В. Писаржевського, Інституту біохімії імені О. В. Палладіна, Інституту мікробіології і вірусології імені Д. К. Заболотного, Інституту морської біології, Криворізького ботанічного саду НАН України, а також Інституту магнетизму НАН України та МОН України.

Щиро вітаємо лауреатів і зичимо їм нових професійних злетів!
(Національна академія наук України
(<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2924>). – 2018. – 11.01).

***

29 грудня 2017 р. Президент України П.О. Порошенко підписав Указ «Про присудження премій Президента України для молодих вчених 2017 року». Серед лауреатів премій – у тому числі й молоді науковці Академії.

Відповідно до указу премії присуджено 16 роботам, виконаним 34 молодими вченими установ НАН України – Інституту математики, Інституту прикладної математики і механіки, Інституту прикладних проблем механіки і математики імені Я. С. Підстригача, Інституту фізики конденсованих систем, Інституту прикладної фізики, Інституту технічної теплофізики, Інституту металофізики імені Г. В. Курдюмова, Фізико-механічного інституту імені Г. В. Карпенка, Інституту хімії високомолекулярних сполук, Інституту біоорганічної хімії і нафтохімії, Інституту фізіології імені О. О. Богомольця, Інституту біохімії імені О. В. Палладіна, Інституту проблем машинобудування імені А. М. Підгорного, Інституту гідробіології, Інституту морської біології, Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів», Інституту економіки природокористування та сталого розвитку.

Сердечно вітаємо колег із цією нагородою та бажаємо їм подальших успіхів у науковій діяльності! *(Національна академія наук України*
(<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2924>). – 2018. – 11.01).

До уваги держслужбовця

С. Блиндарук, мол. наук. співроб. НБУВ

Статистика в Україні. Довідкові видання у фондах НБУВ (1994–2017 рр.)

Статистика охоплює та вивчає різні суспільні процеси та явища з кількісної та якісної сторін. Між статистичною наукою та людською діяльністю існує безперервний та тісний взаємозв'язок. Статистична наука використовує, систематизує та узагальнює інформацію про певні види діяльності, а різні установи чи суб'єкти використовують статистичні показники для прийняття різноманітних управлінських рішень.

Слово «*статистика*» латинського походження (*status* – стан, становище), у наукову термінологію вперше було введено німецьким ученим Г. Ахенвалем у середині XVII ст. У той час воно означало політичний стан держави: *stato* – держава, *statistika* – певна сума знань про державу. Осіб, що володіли знаннями про устрій і стан справ у різних державах, тобто державних діячів, політиків називали *statista* (статиста).

Для ефективного керування державою потрібно було знати чималу кількість різноманітних показників, таких як чисельність і склад населення, стан торгівлі, склад земель тощо. Періодичні війни, збір податків, керування країною, торгівля зумовлювали потребу в інформації щодо чисельності населення, розміру земель, лісів, поголів'я худоби.

З часом почалося впорядкування й вдосконалення статистичних методів. Розвинувся описовий (дескриптивний) метод – збирання інформації, перевірка її якості, її інтерпретація, відображення статистичного матеріалу та індуктивний – застосування теорії ймовірності, закону великих чисел.

У XIX ст. статистика поступово здобуває наукову основу й починає інтенсивно розвиватися, зростають обсяги інформації, поширюються переписи населення. Подальший розвиток статистики вимагає введення інновацій та вдосконалення всіх можливих і наявних методів збирання, оброблення, узагальнення масових даних. Таким чином третій етап розвитку статистики отримав назву статистико-математичний.

У XX ст. статистику розглядають вже як самостійну наукову дисципліну. Зростає зацікавленість в аналізуванні та зборі інформації у будь-якій галузі господарства та суспільного життя. Для цього розробляється спеціальна методологія дослідження й обробки матеріалів: масові статистичні спостереження та інші методи аналізу статистичних даних (метод угруповання, середніх величин, індексів, балансовий метод, метод графічних зображень). Процес збору та вимірювання інформації про задані зміни, встановлені систематичним способом, дають змогу відповідати на актуальні питання й оцінювати результати роботи.

У радянські часи розвиток статистики характеризувався перебудовою всієї системи статистичного обліку на основі його централізації в масштабах

країни, створення державних статистичних установ у центрі й на місцях. Збір, опрацювання і аналіз статистичної інформації у всій країні здійснювалися за єдиним планом та єдиними принципами органами державної статистики на чолі з Центральним статистичним управлінням при Раді Міністрів СРСР. Статистичні дані публікувалися в щорічних статистичних збірках. Головне завдання радянської статистики – здобуття і своєчасне надання державним органам достовірних, науково обґрунтованих даних, що відображають хід виконання державних планів, зростання показників галузей народного господарства, розвиток освіти і культури.

На сьогодні статистика виконує важливу роль у механізмі керування економікою. Тому, сучасний стан соціально-економічного розвитку України потребує докорінних змін у підходах щодо розповсюдження статистичної інформації. Ринкова система економіки України потребує оперативних статистичних даних, врахування нових юридичних, технологічних, фінансових умов. Україна у своїх реформах прагне застосовувати міжнародні підходи та методики щодо раціонального розподілу бюджетних коштів та впровадження нових технологій для якіснішої роботи статистичної системи. Тому реформування державної статистики відповідно до міжнародних стандартів є надзвичайно важливим і актуальним завданням для України. Реалізація цього надасть змогу задовольняти потреби користувачів інформації, сприятиме вдосконаленню існуючих методів та підходів до збирання, опрацювання, аналізу та поширення статистичної інформації високої якості.

У читальному залі відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського широко представлені статистичні довідники як загального призначення, так і з окремих галузей знання (сільського господарства, медицини, соціології, демографії тощо), а також з галузевої економіки (статистика промисловості, будівництва, сільського господарства, транспорту, фінансів).

До бібліографічного покажчика включено статистичні довідники, щорічники, збірники, що відображають статистичні показники з питань розвитку народного господарства України за 1994–2016 рр. У статистичних збірниках подано інформацію про чисельність населення, промисловість, сільське господарство, транспорт і зв'язок, будівництво, торгівлю, освіту, науку і культуру, охорону здоров'я, фінанси і кредит.

Матеріал представлено за розділами: **1. Загальні праці; 2. Регіони України:** Київ; Київська область; Вінницька область; Волинська область; Дніпропетровська область; Житомирська область; Закарпатська область; Запорізька область; Луганська область; Львівська область; Харківська область; Хмельницька область; Чернівецька область; Чернігівська область; Крим; **3. Країни СНД ; 4. Галузева статистика:** Природничі науки; Технічні науки; Сільське та лісове господарство (тваринництво); Охорона здоров'я. Медичні науки; Демографія; Історичні науки; Економічні науки; Держава і право України; Культура. Освіта. Наука; Фізична культура і спорт. Туризм; Видавнича справа.

Загальні праці

1. Статистичний щорічник України за [1994–2015] рік / М-во статистики України. – Київ, 1995–2016.

... за 1994 рік / за ред. В. В. Самченка. – Київ : Техніка, 1995. – 519 с.

... за 1995 рік / відп. за вип. В. В. Самченко. – Київ : Техніка, 1996. – 576 с.

... за 1996 рік / відп. за вип. О. Г. Осауленко. – Київ : Укр. енцикл., 1997. – 618 с.

... за 1997 рік / під ред. О. Г. Осауленка. – Київ : Укр. енцикл., 1999. – 624 с.

... за 1998 рік / за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. В. А. Головка. – Київ : Техніка, 1999. – 576 с.

... за 1999 рік. – 2000. – 648 с.

... за 2000 рік. – 2001. – 598 с.

... за 2001 рік. – 2002. – 644 с.

... за 2002 рік. – Київ : Консультант, 2003. – 663 с.

... за 2003 рік. – 2004. – 631 с.

... за 2004 рік. – 2005. – 591 с.

... за 2005 рік. – 2006. – 575 с.

... за 2006 рік / за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. П. П. Забродський. – 2007. – 551 с.

... за 2007 рік. – 2008. – 571 с.

... за 2008 рік / за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. Н. П. Павленко. – Київ : Информ.-аналіт. агентство, 2009. – 566 с.

... за 2009 рік. – 2010. – 663 с.

... за 2010 рік. – Київ : Август Трейд, 2011. – 559 с.

... за 2011 рік / за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. О. Е. Остапчук. – 2012. – 558 с.

... за 2012 рік. – 2013. – 551 с.

... за 2013 рік / за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. О. А. Вишневська. – Київ : Консультант, 2014. – 533 с.

... за 2014 рік / за ред. І. М. Жук ; відп. за вип. О. А. Вишневська. – 2015. – 585 с.

... за 2015 рік / за ред. І. М. Жук ; відп. за вип. О. А. Вишневська. – 2016. – 574 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ж68947

Шифр зберігання ВНБІ: У8(4УК)я2 С78

2. Україна у цифрах у [1995–2016 рр.] : стат. зб. / М-во статистики України. – Київ, 1996–2017.

1995 рік: корот. стат. довід. / М-во статистики України ; відп. за вип. В. В. Самченко. – Київ : Техніка, 1996. – 143 с.

... у 1996 році. – Київ : Наук. думка, 1997. – 175 с.

- ... у 1997 році / Держ. ком. статистики України ; відп. за вип. О. Г. Осауленко. – Київ : Наук. думка, 1998. – 183 с.
- ... у 1998 році. – 1999. – 211 с.
- ... у 1999 році / за ред. О. Г. Осауленко ; відп. за вип. В. А. Головка. – Київ, 2000. – 261 с.
- ... у 2000 році. – Київ : Техніка, 2001. – 253 с.
- ... у 2001 році. – 2002. – 262 с.
- ... у 2002 році. – Київ : Консультант, 2003. – 267 с.
- ... у 2003 році. – 2004. – 270 с.
- ... у 2004 році. – 2005. – 261 с.
- ... у 2005 році. – 2006. – 247 с.
- ... у 2006 році / за ред. О. Г. Осауленко ; відп. за вип. П. П. Забродський. – Київ : Консультант, 2007. – 239 с.
- ... у 2007 році. – 2008. – 258 с.
- 2008 рік / за ред. О. Г. Осауленко ; відп. за вип. Н. П. Павленко. – Київ : Держ. підприємство «Інформ.-аналіт. агентство», 2009. – 258 с.
- 2009 рік. – 2010. – 257 с.
- 2010 рік. – Київ : ТОВ «Август Трейд», 2011. – 251 с.
- 2011 рік / Держ. служба статистики України ; за ред. О. Г. Осауленко ; відп. за вип. О. Е. Остапчук. – Київ : ТОВ «Август Трейд», 2012. – 250 с.
- 2012 рік. – 2013. – 248 с.
- 2013 рік. – Київ : Консультант, 2014. – 239 с.
- 2014 рік / за ред. І. М. Жук ; відп. за вип. О. А. Вишневська. – 2015. – 238 с.
- 2015 рік / Держ. ком. статистики України. – 2016. – 239 с.
- 2016 рік / Держ. служба статистики України; за ред. І. Є. Вернера ; відп. за вип. О. А. Вишневська. Київ : ТОВ «Август Трейд», 2017. – 240 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ж66842

Шифр зберігання ВНБІ: У8(4УК)я2 У45

3. Регіони України : стат. зб., [2004–2016] / Держкомстат України ; за ред. О. Г. Осауленко. – Київ, 2004–2016.

2004. – 2004. – Ч. 1. – 511 с. ; Ч. 2. – 799 с.

Шифр зберігання НБУВ: В348741/1–2

2005. – 2005. – Ч. 1. – 511 с. ; Ч. 2. – 810 с.

2006. – 2006. – Ч. 1. – 511 с. ; Ч. 2. – 807 с.

2007. – 2007. – Ч. 1. – 347 с. ; Ч. 2. – 823 с.

2008. – 2008. – Ч. 1. – 367 с. ; Ч. 2. – 803 с.

2009. – 2009. – Ч. 1. – 367 с. ; Ч. 2. – 759 с.

2010. – 2010. – Ч. 1. – 367 с. ; Ч. 2. – 807 с.

2012. – 2012. – Ч. 1. – 311 с. ; Ч. 2. – 803 с.

2013. – 2013. – Ч. 1. – 323 с. ; Ч. 2. – 783 с.

2014. – 2014. – Ч. 1. – 303 с. ; Ч. 2. – 735 с.

2015. – 2015. – Ч. 1. – 307 с. ; Ч. 2. – 683 с.

2016. – 2016. – Ч. 1. – 299 с. ; Ч. 2. – 695 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ж73075
Шифр зберігання ВНБІ: У8(4УК)я2 С 78

4. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України : стат. зб. / Держ. служба статистики України ; відп. за вип. О. О. Кармазіна. – Київ, 2014. – 186 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со33150
Шифр зберігання ВНБІ: У8(4УК)я2 С 69

Регіони України

КИЇВ. КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

Статистичний щорічник м. Києва за [2005–2015] рік / Держ. ком. статистики України, Голов. упр. статистики у м. Києві. – Київ, 2006–2016.

... за 2005 рік / за ред. Р. Г. Віленчук ; відп. за вип. Л. О. Машкова. – Київ : Консультант, 2006. – 359 с.

... за 2006 рік. – 2006. – 344 с.

... за 2007 рік / за ред. Р. Г. Віленчук ; відп. за вип. С. М. Батечко. – 2008. – 375 с.

... за 2008 рік. – 2009. – 386 с.

... за 2009 рік. – 2010. – 430 с.

... за 2010 рік. – 2011. – 474 с.

... за 2011 рік. – 2012. – 467 с.

... за 2012 рік. – 2013. – 458 с.

... за 2013 рік. – 2014. – 447 с.

... за 2014 рік. – 2015. – 443 с.

... за 2015 рік / за ред. Р. Г. Віленчук ; відп. за вип. О. О. Шестак. – 2016. – 434 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ж73157

Шифр зберігання ВНБІ: У8(4УК-К)я2 С78

5. Статистичний щорічник Київської області за ... рік / Держ. ком. статистики України, Київ. обл. упр. статистики. – Київ, 2000–2013.

за 1999 рік. – 2000. – 322 с.

за 2000 рік / відп. за вип. Л. М. Крамарська – 2001. – 358 с.

за 2001 рік / під. заг. керівництвом С. І. Коханчук. – 2002. – 391 с.

за 2002 рік / підгот. С. І. Коханчук ; відп. за вип. Л. І. Соловей. – 2003. – 365 с.

за 2012 рік / Держ. служба статистики України, Голов. обл. упр. статистики у Київ. обл. ; за ред. Л. П. Височан ; відп. за вип. І. А. Парамоненко. – 2013. – 477 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ж70784

Шифр зберігання ВНБІ: У8(4УК-К)я2 С 78

Країни СНД

6. Україна та країни СНД = Ukraine and the CIS countries : стат. зб. / Держ. служба статистики України ; ред. І. А. Кузьміна. – Київ, 2004–2013.

2002 рік / Держ. ком. статистики України ; підгот.: О. В. Кузьміна [та ін.] ; відп. за вип. І. А. Кузьміна. – 2004. – 101 с.

2003 рік / підгот.: О. П. Александрова [та ін.] ; відп. за вип. І. А. Кузьміна. – 2004. – 119 с.

2004 рік / підгот.: Н. О. Бегма [та ін.] ; відп. за вип. П. П. Забродський. – 2005. – 107 с.

2005 рік / підгот.: Т. В. Несіна [та ін.] ; відп. за вип. П. П. Забродський. – 2006. – 119 с.

2006 рік / підгот.: Т. В. Несіна, О. А. Попова ; відп. за вип. І. Р. Петриченко. – 2007. – 116 с.

2007 рік / відп. за вип. І. Р. Петриченко. – 2008. – 113 с.

2008 рік / відп. за вип. Н. О. Бегма. – 2008. – 112 с.

2009 рік. – 2010. – 111 с.

2010 рік / Держ. служба статистики України ; підгот.: І. Р. Петриченко [та ін.] ; відп. за вип. Н. О. Бегма. – 2011. – 106 с.

2011 рік / підгот.: Н. О. Бегма [та ін.] ; відп. за вип. О. А. Вишневська. – 2012. – 98 с.

2012 рік. – 2013. – 92 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ж72669

Шифр зберігання ВНБІ: У8(4УК)я2 У45

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

7. Довкілля України = Environment of Ukraine : стат. зб. / Держ. ком. статистики України. – Київ, 2006–2015.

за 2005 рік / за ред. О. М. Остапчука ; відп. за вип. О. М. Прокопенко. – 2006. – 256 с.

за 2006 рік. – 2007. – 242 с.

за 2014 рік / Держ. служба статистики України ; відп. за вип. Н. Ю. Гусева. – 2015. – 223 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ж73028

Шифр зберігання ВНБІ: Б1(4УК)я2 Д58

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я. МЕДИЧНІ НАУКИ

8. Статистичний огляд основних показників здоров'я населення України та ресурсів охорони здоров'я за 1993–1997 роки / М-во охорони здоров'я України, Центр мед. статистики ; уклад. М. В. Голубчиков ; голов. ред. Р. В. Богатирьова. – Київ, 1998. – 303 с. – Альтернативна назва : **Медична статистика України. 1993–1997.**

Шифр зберігання НБУВ: Ва590908

Шифр зберігання ВНБІ: С6(4Ук)я2 С78

ДЕМОГРАФІЯ

9. Джерела засобів існування населення України : за даними **Всеукр. перепису населення 2001 року** / Держ. ком. статистики України ; за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип.: Н. С. Власенко, Л. М. Стельмах. – Київ, 2004. – 382 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со25529

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 Д40

10. Демографічна криза в Україні: причини та наслідки / Держ. ком. статистики України, Ін-т демографії та соціальних досліджень Нац. акад. наук України ; авт. кол.: Н. С. Власенко [та ін.] ; за ред. С. І. Пирожкова. – Київ, 2003. – 230 с.

Шифр зберігання НБУВ: Вс39417

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 Д31

11. Діти, жінки та сім'я в Україні = Children, females and family in Ukraine : стат. зб. / Держ. ком. статистики України. – Київ, 1998–2014.

1985, 1990, 1995–1997 роки / відп. за вип. І. Калачова. – 1998. – 344 с.

Шифр зберігання НБУВ: ВС32882

за 1985, 1990, 1995, 1998, 1999 роки. – 2000. – 363 с.

Шифр зберігання НБУВ: ВС34400

за 1995, 2000, 2001–2003 роки. – 2004. – 397 с.

Шифр зберігання НБУВ: СО26036

за 2000–2005 роки. – 2006. – 398 с.

Шифр зберігання НБУВ: ВС42855

за 2003–2007 роки. – 2008. – 383 с.

Шифр зберігання НБУВ: ВС46327

за 2005–2009 роки. – 2010. – 361 с.

Шифр зберігання НБУВ: СО30080

за 2008–2011 роки / Держ. служба статистики України; відп. за вип. І. В. Калачова. – 2012. – 361 с.

Шифр зберігання НБУВ: СО31495

за 2010–2013 роки / відп. за вип. О. О. Кармазіна. – Київ : Консультант, 2014. – 363 с.

Шифр зберігання НБУВ: СО33215

за 2014–2015 роки. – 2016. – 329 с.

Шифр зберігання НБУВ: СО34985

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 Д49

12. Жінки і діти України : за даними **Всеукр. перепису населення 2001 року** / Держ. ком. статистики України ; за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип.: Н. С. Власенко, Л. М. Стельмах. – Київ, 2004. – 289 с.

Шифр зберігання НБУВ: СО25956

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 Ж72

13. Жінки і чоловіки України: стат. зб. / Держ. ком. статистики України. – Київ, 1999–2015.

за 1939–1999 роки / відп. за вип. І. В. Калачова. – 1999. – 75 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ва591932

за 1939–2001 роки. – 2001. – 88 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ва 610755

за 1939–2004 роки. – 2005. – 84 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ва 666719

за 1939–2006 роки. – 2007. – 131 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ва 689053

за 1989–2010 роки / Держ. служба статистики України. – 2011. – 117 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ва 745617

за 1989–2012 роки. – 2013. – 119 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ва773453

за 2002–2015 роки / Держ. служба статистики України ; відп. за вип. О. О. Кармазіна. – 2015. – 113 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ва 795586

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 Ж72

14. Жінки та чоловіки України : за даними **Всеукр. перепису населення 2001 року** / Держ. ком. статистики України ; за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип.: Н. С. Власенко, Л. М. Стельмах. – Київ, 2004
1989–2002 роки. – 2004. – 210 с.

Шифр зберігання НБУВ: ВС39416

15. Копчак С.І. Етнічна структура та міграції населення українського Прикарпаття : стат.-демогр. дослідж. / С.І. Копчак, В. І. Мойсеєнко, М. Д. Романюк ; М-во освіти України, Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. – Львів : Світ, 1996. – 283 с.

Шифр зберігання НБУВ: Вс31431

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 К65

16. Міграція населення України : за даними **Всеукр. перепису населення 2001 року** / Держ. ком. статистики України ; за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип.: Н. С. Власенко, Л. М. Стельмах. – Київ, 2004. – 322 с.

Шифр зберігання НБУВ: Вс39655

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 М57

17. Міграція населення України у ... році : збірник / Держ. ком. статистики України. – Київ, 2004–2008.

... у 2003 році / відп. за вип.: Л. М. Стельмах, Н. П. Івончик. – 2004. – 157 с.

Шифр зберігання НБУВ: ВА654837

... у 2004 році / відп. за вип. Л. М. Стельмах. – 2005. – 162 с.

Шифр зберігання НБУВ: ВА665329

... у 2005 році. – 2006. – 104 с.

Шифр зберігання НБУВ: ВА676292

... у 2006 році. – 2007. – 104 с.

... у 2007 році. – 2008. – 98 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ж73304

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 М75

18. Молодь України : стат. зб. / Держ. ком. статистики України. – Київ за 1995, 2000–2002 роки / відп. за вип. І. Калачова. – 2003. – 171 с.

Шифр зберігання НБУВ: Вс38438

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 М75

19. Населення України = Population of Ukraine [2002–2015 pp.] : демогр. щорічник. – Київ, 2003–2016.

за 2001–2002 роки / Держ. ком. статистики України ; відп. за вип.: Л. М. Стельмах, Л. В. Задоечко. – 2003. – 317 с.

за 2001–2003 роки / відп. за вип. Л. М. Стельмах. – 2004. – 364 с.

за 2004 рік. – 2005. – 408 с.

за 2005 рік. – 2006. – 399 с.

за 2006 рік. – 565 с.

за 2007 рік. – 570 с.

за 2008 рік / відп. за вип. Г. М. Тимошенко. – 2009. – 449 с.

за 2009 рік. – 2010. – 449 с.

за 2010 рік / Держ. служба статистики України. – 2011. – 442 с.

за 2011 рік. – 2012. – 444 с.

за 2012 рік. – 2013. – 448 с.

за 2013 рік. – 2014. – 295 с.

за 2014 рік. – 2015. – 117 с.

за 2015 рік / відп. за вип. М. В. Тімоніна. – 2016. – 119 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ж68617

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 Н31

20. Населення України за місцем народження та громадянством : за даними **Всеукр. перепису населення 2001 року** / Держ. ком. статистики України ; за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип.: Н. С. Власенко, Л. М. Стельмах. – Київ, 2004. – 223 с.

Шифр зберігання НБУВ: Вс39443

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 Н31

21. Національний склад населення України та його мовні ознаки : за даними **Всеукр. перепису населення 2001 року** / Держ. ком. статистики України ; за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип.: Н. С. Власенко, Л. М. Стельмах. – Київ, 2003. – 245 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со25336

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 Н35

22. Регіональний людський розвиток : стат. бюл. / Держ. ком. статистики України ; відп. за вип. І. Калачова. – Київ, 2005 – 2007.

... за 1999–2004 роки. – 2005. – 34 с.

Шифр зберігання НБУВ: Р104510

... за 1999–2006 роки. – 2007. – 40 с.

Шифр зберігання НБУВ: Р109056

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 Р33

23. Ретроспективні перерахунки чисельності населення за 1989–2001 роки : на базі даних **Всеукр. перепису населення 2001 року** : стат. зб. / Держ. ком. статистики України ; відп. за вип. Л. М. Стельмах. – Київ, 2006

Ч. 1. – 2006. – 374 с.

Ч. 2. – 2006. – 570 с.

Ч. 3. – 2006. – 570 с.

Ч. 4. – 2006. – 591 с.

Шифр зберігання НБУВ: С10652/1–4

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 Р44

24. Розподіл населення найбільш численних національностей за статтю та віком, шлюбним станом, мовними ознаками та рівнем освіти : за даними **Всеукр. перепису населення 2001 року** / Держ. ком. статистики України ; за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип.: Н. С. Власенко, Л. М. Стельмах. – Київ, 2004. – 373 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со25530

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 Р65

25. Розподіл населення найбільш численних національностей за статтю та віком, шлюбним станом, мовними ознаками та рівнем освіти за даними Всеукр. перепису населення 2001 року [Електрон. ресурс] : зб. / ред. О. Г. Осауленко ; Держ. ком. статистики України. – Київ : CD-Вид-во «ІНФОДИСК», 2004. – 1 електрон. опт. диск CD-ROM. – (Всеукраїнський перепис населення'2001).

Шифр зберігання НБУВ: CDR357

Видання зберігається у ВНБІ

26. Розподіл постійного населення України за статтю та віком. Станом на 1 січня ... рр. : стат. зб. / Держ. ком. статистики України. – Київ, 2004–2008.

на 1 січня 2003 та 2004 рр. / відп. за вип.: Л. М. Стельмах, Н. П. Івончик. – 2004. – 438 с.

на 1 січня 2005 року / відп. за вип. Л. М. Стельмах. – 2005. – 411 с.

на 1 січня 2006 року. – 2006. – 411 с.

на 1 січня 2007 року. – 2007. – 416 с.

на 1 січня 2008 року. – 2008. – 417 с.

на 1 січня 2010 року. – 2010 / відп. за вип. Г. М. Тимошенко. – 417 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ж 72788

на 1 січня 2012 року / відп. за вип. Г. М. Тимошенко. – 2012. – 413 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со31399

на 1 січня 2013 року / Держ. служба статистики України ; відп. за вип. Г. М. Тимошенко. – 2013. – 413 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со32101

на 1 січня 2014 року. – 2014. – 413 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со33047

на 1 січня 2015 року. – 2015. – 348 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со33832

на 1 січня 2016 року / Держ. служба статистики України ; відп. за вип. М. Б. Тімоніна. – 2016. – 347 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со34647

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 Р65

27. Склад населення України за шлюбним станом : за даними Всеукр. перепису населення 2001 року / Держ. ком. статистики України ; за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип.: Н. С. Власенко, Л. М. Стельмах. – Київ, 2003. – 216 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со25451

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 С43

28. Соціальні індикатори рівня життя населення : стат. зб. / Держ. ком. статистики України. – Київ, 1999–2016.

за 1996–1998 роки / відп. за вип. І. Калачова. – 1999. – 131 с.

Шифр зберігання НБУВ: ВА591751

за 1996–1999 роки. – 2000. – 240 с.

Шифр зберігання НБУВ: ВА600484

за 1996–2000 роки. – 2001. – 216 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со24396

за 1997–2001 роки. – 2002. – 227 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со27208

за 1998–2002 роки. – 2003. – 229 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со25313

за 1999–2003 роки. – 2004. – 229 с.

Шифр зберігання НБУВ: Вс39805
за 2000–2004 роки. – 2005. – 241 с.
Шифр зберігання НБУВ: Со26527
за 2001–2005 роки. – 2006. – 243 с.
Шифр зберігання НБУВ: Со27117
за 2002–2006 роки. – 2007. – 231 с.
Шифр зберігання НБУВ: Со29378
за 2003–2007 роки. – 2008. – 240 с.
Шифр зберігання НБУВ: Вс46224
за 2004–2008 роки. – 2009. – 219 с.
Шифр зберігання НБУВ: Вс48621
за 2005–2009 роки. – 2010. – 221 с. : табл.
Шифр зберігання НБУВ: Со30186
за 2006–2010 роки / Держ. служба статистики України. – 2011. – 219 с.
Шифр зберігання НБУВ: Со31121
за 2007–2011 роки. – 2012. – 220 с. : табл.
Шифр зберігання НБУВ: Со31670
за 2008–2012 роки. – 2013. – 221 с.
Шифр зберігання НБУВ: Со32242
за 2009–2013 роки / відп. за вип. О. О. Кармазіна. – 2014. – 214 с. : табл.
Шифр зберігання НБУВ: Со33443
за 2010–2014 роки. – 2015. – 203 с. : табл.
Шифр зберігання НБУВ: Со33894
за 2016. – 2016. – 199 с. : табл.
Шифр зберігання НБУВ: Со34997
Шифр зберігання ВНБІ: С6(4УК)я2 С69

29. Соціально-економічна захищеність населення України: стан, тенденції, напрями використання : стат. вид. / Держ. ком. статистики України. – Київ, 2003. – 147 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со25440
Шифр зберігання ВНБІ: У8(4УК)24я2 С69

30. Стан демографічних процесів на територіях України, що зазнали впливу радіоактивних викидів внаслідок аварії на Чорнобильській атомній електростанції : інформ.-стат. довід. / М-во України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, АМН України. – Київ, 2000

Вип. 3 : Народжуваність (1996–1998 роки) . – 41 с.

Шифр зберігання НБУВ: В343476/3
Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 С77

31. Стан демографічних процесів на територіях України, що зазнали впливу радіоактивних викидів внаслідок аварії на Чорнобильській атомній електростанції : інформ.-стат. довід. / М-во

України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, АМН України ; уклад. М. І. Омелянець [та ін.]. – Київ, 2001

Вип. 4 : Смертність (1996–1998 роки). – 54 с.: мал.

Шифр зберігання НБУВ: В343476/4

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 С77

32. Статеві-віковий склад населення України : за даними **Всеукр. перепису населення 2001 року** / Держ. ком. статистики України ; за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип.: Н. С. Власенко, Л. М. Стельмах. – Київ, 2003. – 402 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со25262

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 С78

33. Чисельність наявного населення / Держ. ком. статистики України, Упр. статистики України. – Київ.

на 1 січня 1998 року. – 1998. – 55 с.

на 1 січня 2004 року / відп. за вип.: Л. М. Стельмах, Л. В. Задоевко. – 2004. – 113 с.

на 1 січня 2005 року / відп. за вип.: Л. М. Стельмах, І. А. Маляревська. – 2005. – 119 с.

на 1 січня 2006 року / відп. за вип.: Л. М. Стельмах, Л. В. Задоевко. – 2006. – 117 с.

на 1 січня 2007 року / відп. за вип. Л. М. Стельмах. – 2007. – 117 с.

на 1 січня 2008 року. – 2008. – 115 с.

на 1 січня 2009 року / відп. за вип. Г. М. Тимошенко. – 2009. – 115 с.

на 1 січня 2010 року. – 2010. – 112 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ж 72921

на 1 січня 2011 року. – 2011. – 112 с.

Шифр зберігання НБУВ: Со30568

на 1 січня 2012 року. – 2012. – 112 с.

на 1 січня 2013 року / Держ. служба статистики України ; відп. за вип. Г. М. Тимошенко. – 111 с.

на 1 січня 2014 року / Держ. служба статистики України. – 2014. – 111 с.

на 1 січня 2015 року. – 2015. – 110 с.

на 1 січня 2016 року / відп. за вип. М. Б. Тімоніна. – 2016. – 85 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ж 72921

Шифр зберігання ВНБІ: С7(4УК)я2 Ч-66